

Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guida per l'utilizzo

Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

Inoltre ti chiediamo di:

- + *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.
- + *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.
- + *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.
- + *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertarti di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da <http://books.google.com>

DE DONATIONE CONSTAN.

tini quid ueri habeat, eruditorum quo-
rundam iudicium, ut in uerfa
pagella uidebis.

Hoc in libello hæc continentur:

**Donationis, quæ Constantini dicitur privilegi-
um, Bartholomeo Pincerno de monte ar-
duo ad Iulium. II. Pont. Max. interprete.**

**Laurentij Vallensis patritij Romani contra ip-
sum, ut falso creditū & eumentum privilegiū
declamatio, cū Vdalrici Hutteni equitis Ger-
mani ad Leonem. X. Pont. Max. præfatione.**

**Nicolaus de Cusa Tit. sancti Petri ad uinculā de
donatione Constantini.**

**Antoninus archiepiscopus Florentinus de ea-
dem re.**

DONATIO CONSTANTINI IMPERATORIS

Bartholomei Picerni de Monte arduo ad Iulium. II.

Pontificem maximum præfatio edicti siue

donationis diui Constantini, quam e

græco in latinum se asse

uerat conuertisse.

Vm inter legendum in hac tua celeberrima bibliotheca, beatissime pater, occurrisset mihi libellus quidã græcus, qui donationem Constantini continebat, æquum mihi uisum est illum e græco in latinum conuertere, & eum tibi sanctissime pater inscribere debere, qui uicarius Christi, & Petri, ac Siluestri successor existis. Quippe cū multi sint, qui falsam Constantini donationem esse aliteruerint, inter quos est Laurentius Vallensis, uir haud sane ineruditus, qui librum de falsa donatione Constantini scribere ausus sit. Cuius opinionibus optime refragatur Reueren. Cardinalis Alexandrinus Iuris utriusq; consultissimus, & illius obiecta diligentissime confutat. Existimabat uir ille fortasse, ut quod ipse non legerat, non posset apud alios reperiri. Nec mirum, cum tantę mordacitatis extiterit, ut Aristotelem philosophorum principem carpere nō dubitarit, & omnes linguę latinę autores ita taxare, ut nemini, perreperit. Sed ne longior sim, Constantinū ipsum audiamus.

Edictum Imperiale scriptum & datum sacrę & sanctę catholicę & apostolicę Ro. ecclesię a beato Constantino, primo inter Imperatores christiano.

N nomine sanctę & indiuiduę trinitatis patris uidelicet & filij & spiritus sancti. Imperator Cæsar flauius Constantinus in Christo Iesu unico eiusdem Trinitatis saluatore domino & deo nostro, fidelis, mitis, beneficus, alemanicus, gothicus, sarmaticus, germanicus, bri-

A ij

tannicus, hunnicus, pius, felix, uictor, triumphator semper Augustus. Sanctissimo & beatissimo patri patrum Siluestro episcopo & papæ magnæ urbis Romæ, & omnibus pontificibus successoribus eius in cathedra beati Petri usque ad consummationem sæculi sedentibus. Item omnibus reuerendissimis & religiosis catholicis episcopis huic sacræ & sanctæ Ro. ecclesiæ per hanc nostram Imperialem constitutionem subiectis. Gratia, pax, amor, lætitiæ, magnanimitas, misericordia ab omnipotente deo, & patre, & Iesu Christo filio eius, & Spiritu sancto omnibus nobiscum. Quæ a redemptore & saluatore nostro domino Iesu Christo, qui est filius altissimi patri, per sanctos apostolos eius Petrû & Paulum, mediante patre nostro Siluestro summo pontifice & catholico papa admirabiliter circa nos miserationibus illius facta sunt, manifesta narratione per hanc imperialem nostram scripturam, deinceps omnibus studuimus tradere ad cognitionem, omnium qui sunt in orbe terrarû populorum. Mâsuetissime enim nostræ apparitionis ab intus, & ab ipso corde procedit confessio. Primum quidem nostram fidem præsefert, quam a prædicto beatissimo patre & intercessore nostro Siluestro catholico hierarcha didicimus ad documentum intelligentiæ omnium nostrum. Deinde & effusam super nos dei misericordiam omnibus nunciat. Scire enim uos omnes uolumus sicut per prædictam nostram Pragmaticam constitutionem uobis declarauimus nos ab Idoloz cultu, quæ muta & surda & manu facta sunt, diabolicisque fictionibus, & ab omni satanæ pompa desinisse, & ad integram christianorû fidem, quæ lux uera est & uita eterna descendisse, sicut nos ipse excelsus & summus pater noster & magister Siluester admonuit, in deum patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ uisibilem omnium & inuisibilem. Et in Iesum christum filium eius unigenitum dñm nostrum, per quem omnia facta sunt. Et in spiritum sanctum dominum & uiuificantem omnem creationem præcipiens credere. Nos patrem, filium, & spiritum sanctum sic confitemur, tanquā in per-

fecta trinitate, & perfectionem diuinitatis esse, & unitatem
potētiæ, deus pater, deus filius, deus spiritus sanctus, & tres
unū sunt, tres igitur formæ, sed una potentia. Perfectis igitur
coelestibus uirtutibus & omnibus terrenis materijs misericordi
nutu ipsius sapientiæ, primo ex limo terræ hominem
formans scđm imaginem & similitudinem suipsius
in paradiso hunc posuit deliciarū, cui inuidens serpens, antiquus
inimicus & diabolus amarissimo gustu inexpertis ligni
exulem fecit lætitiæ illius. Illumq; cū expulisset nō cessat
suipsius mortiferis sagittis multis modis alios sagittare,
ut abstrahens humanum genus a uia ueritatis Idololæ cultui,
id est creationis, sed non creatoris seruire omnes per suadeat,
ut quos possibilis fuit suipsius machinationibus colligare,
hos æterno supplicio tradat puniēdos. Sed deus proprie
formationis miserationem capiens, misit sanctos eius prophetas,
& per hos uitæ lucem aduentum uidelicet filij eius,
domini autem nostri, & saluatoris dei Iesu Christi annuncians.
Nouissime autem misit & unigenitū eius filiū, & uerbum
sapientiæ, qui a cœlis descendit propter nostram salutem,
& genitus est ex spiritu sancto & Maria uirgine. Verbum
caro factū est, & habitauit in nobis, nō deponens quod fuit,
sed incipiens esse quod nō fuit, deus perfectus, & homo
perfectus, tanq; deus miracula perficiēs, & tanq; homo
humanas passiones ferens, sic uerbum hominem, & deum
uerbū intelligimus. Doctrinis nostri patris Siluestri summi
pontificis tanq; deum uerū, & hominem uerū eundem
esse nequaq; est ambigendum. Eligens igitur duodecim
apostolos, hosq; innumerabiles populos antea supernaturalibus
miraculis illustrauit. Confitemur ipsum dñm nostrum
Iesum Christū adimpleuisse leges & prophetas, passum
& crucifixum esse scđm scripturas, tertiā diē a mortuis
resurrexisse, assumptum esse in cœlos, sedere a dextris
patris, illinc uenturum iudicare uiuos & mortuos, cuius
regni non erit finis. Hæc est nostra orthodoxa fides a beatissimo
patre nostro Siluestro nobis antea lata. Admone

mus igitur omnem populum, & diuersa gentium genera hanc fidem detinere, colere, prædicare, & in sanctæ Trinitatis nomine baptismatis gratiam assequi, & dominum nostrum & saluatorem Iesum Christum, qui cum patre & spiritu sancto in infinita sæcula regnat reuerenti corde adorare, quem beatissimus pater noster Siluester catholicus hierarcha prædicat. Ipse enim dominus noster mei peccatoris misertus, misit sanctos apostolos eius nos uisitatuos, & luce splendoris eius nos illustrauit, & tenebras attrahens ad ueritatis cognitionem me peruenire dignatus est. Quoniã grauis turpitudine lepræ omni mei corporis carni insiliit, multisq; conuenientibus medicis cura mihi adhibita est, & horum nullius studio sanitatem assequi potui. Ad hæc, accesserunt mihi & sacerdotes Capitolij oportere dicentes cisternam in Capitolio fieri, & hanc innocenti sanguine & calido impleri, illicq; lauari, sic mundationem assequi posse. Secundum documeta igitur ipsorum cum multi innocentes infantes congregati essent, & uellent impij & sacrilegi sacerdotes ipsos iugulare, & illorum sanguine cisternam implere, lachrymis matrum illorum nostra serenitas intendens, statim rem nephandam exhorruit. Illasq; tunc ego miseratus, matribus tradi filios iussi, uehiculaq; exhibens, & dona concedens, gaudentes ad propria remissi. Hic dies cum præterisset, & nocturna quies succederet, & ad somnum opportunitas inuitaret, adfuerunt sancti apostoli Petrus & Paulus mihi dicentes, quoniã ad peccata procedere non permisisti, & innocentis sanguinis effusionem es abominatus, a Christo domino & deo nostro missi sumus, dantes tibi consilium per quod sanitatem resumes. Audi igitur nostrum mandatũ, & fac quod te admonemus. Huius urbis episcopus Siluester tuas persecutiones fugiens, in cauernis lapidum cum proprijs clericis occultatur in monte Soratte. Hunc ad te ipsum accersens demonstrante illo uerã religionis cisternam addisces, in qua cum tertio immersus fueris, omnis uis lepræ te derelinquet. Quo facto hanc retributionem econtra metire saluatori tuo, ut tuis mandatis omnes

in orbem terrarum ecclesias renoues, & tū in hac parte te ipsum
purga, ut oēm Idolorum infelicitatem relinquens, solū uiuentem
& uerum deum, qui solus est uerus deus colas & adores,
& illius uoluntatem adimpleas. Expergefactus igitur
scdm quæ ordinata fuerant ab apostolis operatus sum, accersensq;
præcipuū & præclarū patrem Siluestrum catholicum papam
qui nos illuminauit, omnia ipsi a sanctis apostolis mandata mihi
uerba declarauit, quæ siuiq; ab ipso qui dii essent Petrus & Paulus
qui appellatur. Dixitq; ille. Nō uere deos hos appellari, apostolos
aut saluatoris nostri & domini Iesu Christi esse asseuerauit.
Rursus incepti interrogare beatissimū papam, si quæ manifeste
horum apostolorum essent imagines, ut ex pictura igitur possimus
cognoscere, si possibile est, illos esse quos a reuelatione didicimus.
Tūc ille omni reuerentia dignus pater, diuinorum horum apostolorum
imagines per propriū diaconū afferri iussit, quas aspiciens
& aspectus illorum quos in somnis uideram in imaginibus
perdiscens magna uoce coram meis satrapis confessus sum,
hos illos esse in somnis mihi uisus. Ad hæc beatissimus
hic pater noster Siluester urbis Romæ episcopus, tempus nobis
pœnitentię terminauit in uno cilicio, intra nostrū Lateranenſe
palatū, ut omnia quæ a nobis impie operata sunt, & iniuste
perpetrata, ieiunijs, uigilijs, lachrymis, & orationibus apud
dñm deum & saluatorem nostrū placaremus. Deinde clericis
imponentibus mihi manus usq; ad ipsum pontificem perueni.
Illic aut renuncians sathanæ pompas, & opera eius & omnia
Idola manufacta, credere in unū deum patrem omnipotentem
factorem cœli & terrarum, uisibilem omnium & inuisibilem,
& in unum dñm Iesum Christum filiū dei unigenitū
dominū nostrum, qui genitus est ex spiritu sancto, & Maria
uirgine spontanea uoluntate coram omni populo confessus sum.
Benedicto aut lauacro illic mensurabili demersione salutare
aquam mundauit. In sinu aut lauacri positus manū tangentem
me a cœlo proprijs oculis asperi, sub qua mundus resurgens
ab omni

lepræ turpitudine, me ipsum mundatū esse cognoui, ablatum autē me a uenerando lauacro albis palliis induerunt, septiformeq; spiritus sancti signaculū præbuit beati crismatis unctione, & signū sanctæ crucis meæ fronti signauit dicens. Sigillat te deus fidei eius signaculo. In nomine patris & filij & spiritus sancti, omnisq; clerus respondit Amen. Et addidit pontifex, Pax tibi. Primo igitur die postq; corp̃i ministerium diuini baptismatis, & post medelā mei corporis a lepra, cognoui non esse alium deum præter patrem, & filiū, & spiritum sanctū, quem beatissimus pater Siluester prædicat, trinitatem in unitate, unitatem in trinitate, omnes enim dij genitiū quos superius colui dēmonia opera manuū hominum manifeste demonstrantur. Ad hæc quantam potestatem ipse saluator noster proprio apostolo beato Petro præbuit in cœlo & in terra, manifeste nobis ipse uenerādius pater exposuit, quando illū fidelem inueniens in interrogatione dixit. Tu es Petrus, & super hanc petrā ædificabo ecclesiam meā, & portæ inferi nō præualebunt aduersus eam. Considerate potentes, & auribus cordis attendite, quid bonus magister & dñs proprio discipulo adiunxit, dicens. Et dabo tibi clauēs regni cœlorū, & quodcūq; ligaueris super terram, erit ligatū & in cœlis. Admirabile uerbū & gloriolum & super terrā ligare & soluere, & in cœlis ligatum esse & solutū. Hæc igitur beato Siluestro docente cognoscens, & beneficentijs ipsius beati Petri integerrime sanitatem sentiens corpori redeuntem, dignū iudicauimus cū oībus nostris satrapis, & uniuerso senatu & optimatibus, & cuncto Romani imperij subiacenti populo, ut sicut beatus Petrus uicarius apparet constitutus in terra a filio dei, sic a nobis & a nostro regno locū tenentes principis apostolorū suscipiant, datū ipsis potestatis principatū maiorem, quam nostra in terra serenitas & regnum ab omnibus habere cognoscitur. Elegimus enim ipsum apostolorū principem & eius successores proprios nobis ipsis ad deū esse patronos, & sicut nostram in terra imperialem potestatem sic & illius

sacram

sacram & sanctam ecclesiam Ro. decreuimus colere cū reuerentia, & sacratissimā cathedram beati Petri magis q̄ nostrum regnum & terrenam sedem exaltare, tradentes ipsi potestatem, & gloriæ dignitatem, vigorem & efficaciam, & honorificentiam imperialem. Atq̄ decernentes sancimus principatū habere super quatuor præcipuas sedes, Anthiochia, Alexandria, Constantinopoleos, & Hierosolymorū. Item super omnes in uniuerso orbe terrarum dei ecclesias, & pontificem pro temporibus existentē ipsius sacre & sancte Ro. ecclesie excellentiorem esse, & principem omnium sacerdotū, qui sunt in uniuerso orbe terrarū. Et omnia quorum curam habere oportet ad diuinū cultū uel robur Christianorum fidei, huius iudicio gubernari. Iustū enim est caput principatus sanctam habere legem, ubi sanctarū legū legislator saluator noster beatum Petrum mandauit ap̄stolus habere cathedram, ubi crucis lignum, & ipse sustinens beatæ mortis piaculum bibit, Imitator proprii magistri & domini factus. Illic usque ad finem & cōtinuē magistrum quærant, ubi sanctū magistri corpus quiescit. Illic gentes p̄ confessione nominis Christi colla inclinent, ubi horū magister beatus Paulus apostolus p̄ Christo collū extendens corona martyrii coronatus est. Illic sup̄bi & humiliati cœlestis regis & dei & saluatoris nostri Iesu Christi officio seruiant, ubi superbe terreni regis potestati seruebant. Quorum gratia scire uolumus omnes in orbe terrarū gentium populos, q̄ nos intra Lateranense nostrū palatiū templum ereximus ipsi saluatori nostro & deo & domino Iesu Christo ab ipsis fundamentis cum baptisterio. Sciatisq̄ & duodecim cophinos terræ illic nos proprijs humeris extulisse. æquales numero duodecim apostolis, edificauimusq̄ ecclesias & beatis Petro & Paulo primis apostolis, quas argento & auro decentes & ornatas constituimus, ubi & sacratissima ipsorum corpora sepelientes magna cum reuerentia thecas ipsi ex electo, cuius nullæ elemēti potentia est for-

B

dior, construximus; crucemq; auri purissimi & ex margaritis preciosis factam, per utranque thecam imposuimus, aureis clauis affigentes, quibus ecclesijs pro continuatione luminariorum possessiones & agros contulimus, & nostro imperiali & diuino mandato in oriente & occidente, septentrionali & meridionali climate, In Iudæa uidelicet, Asia; Thracia, Græcia, Aphrica, Italia, & in diuersis insulis nostram ipsis libertatem concessimus, sic uidelicet, ut per manus beatissimi patris nostri pontificis Syluestri & eius successores omnia disponantur. Exultet igitur nobiscum omnis populus, omnia in orbe terrarum gentium genera admonemus, ut nobiscum & saluatori nostro Iesu Christo infinitas gratias confiteatur, quoniam ipse deus in coelo superius, & in terra inferius, per sanctos apostolos cum nos uisitallet, sanctum mysterium baptismatis & corporis sanitatem nos dignos fecit suscipere. Pro quibus etiam præbemus ipsis sanctis Apostolis, & dominis meis beatissimis Petro & Paulo, & per hos beatos Syluestro nostro patri & summo pontifici, & catholico urbis Romæ Papæ, & omnibus pontificibus successoribus eius usque ad consumationem mundi in cathedra beati Petri sedentibus, & in præsentiarum tradimus, primum quidem Lateranense nostri regni palatium, quod omnibus in orbe terrarum palatijs præfertur, & eminet. Deinceps diadema, id est, coronam capitis nostri. Similiter autem & phrygium, id est, mitram, necnon superhumerales uidelicet loros, quod imperiale collum circūdare consueuit. Item purpuream chlamydem & coccineam tunicam, & imperialia omnia indumenta, & imperialium præsentiarum equitum dignitatē, conferentes ei imperialia sceptrā, simulq; cuncta signa atque bāna, & diuersa ornamenta imperialia, & omnem in processionibus imperialis culminis gloriam & potestatem. Reuerendissimis autem uiris clericis secundum diuersos ordines huic sacræ & sanctæ Romanæ ecclesiæ seruientibus, illam circūspeditionem

& proprietatem potentia & præexcellentiæ habere sancti-
mus, cuius amplissimus senatus noster uidet gloria adorna-
ri, id est patricios & consules ipsos effici, necnon & cæ-
teris dignitatibus imperialibus eos promulgamus decora-
ri, & sicut imperialem exercitū, sic & clerū sanctę Romanę
ecclesię adornari decreuimus. Et quemadmodū imperia-
lis potentia diuersis officijs cubiculariorum, hostiariorum
& excubitorum decoratur, ita & sanctam Romanam eccle-
siam decorari uolumus, & ut amplissime pontificale decus
præfulgeat decernimus, & ut clerici eiusdem sanctę Ro. ec-
clesię mappulis & linteaminibus, id est, candidissimo co-
lore decoratos equos equitent. & sicut noster senatus cal-
ciamentis utitur cum ulonibus, id est candidissimo lintea-
mine illustrētur, & ita cœlestia sicut terrena, ad laudem dei
decorentur. Præ omnibus autem licentiā tribuimus ipsi
sanctissimo patri nostro Syluestro, urbis Romę Episcopo
papę, & omnibus post ipsum in eius successionem uentu-
ris per superuenientia secula beatissimis pontificibus, pro
honore & gloria domini nostri Iesu Christi in magna hac
catholica potestate, si aliquem circumspecti nostri senatus
uoluerit inter religiosos clericos connumerare, nullū eo-
rum, qui ad hoc uocantur, propter superbiam ordinē hunc
excusare. Sancimus etiā hoc omni reuerentia dignū, pa-
terem Syluestrum summum pontificem, & omnes ponti-
fices successores eius, diademate, uidelicet corona quam ex
capite nostro ipsi præbemus, ex auro purissimo & lapidibus
preciosis & margaritis constructam, uti debere, & in capi-
te gestare ad gloriam dei pro beati Petri reuerentia. Quo-
niam autem ipse beatissimus papa in corona clericatus, in
confura capitis, quā pro reuerētia beati Petri habet, nō ue-
recundatus est ex auro uti corona, nos phrygium in hoc
candidissimo colore splendidam domini resurrectionem si-
gnantes, sacratissimo eius vertici proprijs manibus impo-

B 2

fuimus, & frena equi huius detinentes pro reuerentia beati Petri, stratoris officium illi exhibuimus, statuentes eodem Phrygio omnes eius successores singulariter uti in processibus ad imitationem imperij nostri. Vnde ne pontificalis apex uilescat, sed magis quam terrenum regnū ipse dignus & gloria & potentia decoretur, Ecce palatium nostrum (ut ante dictum est) & urbem Romam, & totius Italiae & occidentalium regionum prouincias, loca, ciuitates; saepenumero praedicto beatissimo patri nostro Syluestro catholico Papae tradentes, & cedentes huius & successoribus eius pontificibus potestati & iudicio, & per diuinum nostrum pragmaticum edictum decreuimus disponenda, atque iuri sanctae Romanae ecclesiae concedimus permanenda. Vnde congruum iudicauimus nostrum regnum & huius gloriam ad orientales regiones transferre, & in urbe Bizantio optimo loco in nostro nomine urbem aedificantes, illic nostrum imperium constituere, ubi sacerdotum principatus & Christianae religionis caput a coelesti rege est constitutum, non esse iustum illic potestatem habere terrenū regem. Hac igitur per hanc nostram sacram scripturam, & alia diuina decreta determinata & roborata usque ad mundi consummationē illibata & inconcussa permanere decreuimus. Vnde coram uiuente deo, qui nos regnare praecipit, & coram terribili eius iudicio obtestamur omnes nostros successores imperatores uel cunctos optimates satrapas, etiam amplissimum senatum & uniuersum populum in toto orbe terrarum, nunc & in posterum nulli eorū quoquomodo licere, aut infringere uel in quoquam cōuelli. Si quis autem (quod non credimus) in hoc temerator aut contemptor extiterit, aeternis condēnationibus subiaceat innodatus, sentiatque sibiip̄si contrarios sanctos dei & principes apostolorum Petrum & Paulum in infimo inferno eruciandus, Deficiatque cum diabolo & omnibus impijs. Huius autem imperialis decreti paginam proprijs mani-

bus roborantes, super uenerandum corpus principis Apostolorum beati Petri manibus proprijs imposuimus. Illi dei Apostolo promittentes illibata nos hæc omnia conseruare, & nostris successoribus & Imperatoribus per nostra mandata conseruanda relinquere, & beato patri nostro Syluestro, & catholico Papæ, & per ipsum omnibus eius successoribus pontificibus, domino & deo & saluatore nostro Iesu Christo placide annuente, eterne & feliciter his hæc in possessionem futura, imperiali subscriptione, diuinitas uos conseruet in multis annis sanctissimi & beatissimi patres. Datum Romæ tertio Calend. Aprilis, domino nostro Flauio Constantino Augusto & Galliano uiris consulisbus & clarissimis.

B iij

2 VLRICHI HVT

TENI IN LIBELLVM LAURENTII

contra effictam & ementiram Constantini do-
nationem, Ad Leonem. X. Pontificem
Maximum, Præfatio.

Andem eorum, qui à diuulgando Laurentij
Vallæ in Constantini donationem libello de-
terrebant opinionem, tua peruicit splēdida &
consolationis plena promissio, pontificatus
tui initio, iubēte te, expressa, pater beatissime.
Postq̃ tu semel enim, conticescente iam belli
ca Iulij secundi tuba, ueluti pacis percusso cymbalo, orbem
Christianum ad spem libertatis erexisti, omnia omnes quæ
licere sciunt, usurpanda sibi putant. Ego uero etsi ante per
suasus eram, si te contingeret summæ rerum præesse, quan-
doquidem sic coluisti optima semper studia, ut tuus in ijs
profectus, cum eruditissimorum hoc tempore uirorum do-
ctrina æquari facile mereatur, non passurum, ut ex ueterū
monumentis quicq̃ te pontifice depereat, tamen ubi illam
legi, publice in Italia propositam inscriptionem, LEONI
DECIMO PONTIFICI MAXIMO RESTAV-
RATORI PACIS, exilui repente quodam concita-
tus mirifice inopinato gaudio, mihiq̃ redditus, ex diutur-
na prius animi commotione, quod uiderem indigna mul-
ta sub tyrannis pontificibus perpeti nationem hāc. Itaque
huic gratulor ætati, quæ te auspiciatissimo pacis suborto sy-
dere, ex diuturna tyrannidis caligine, ad nouam libertatis
lucem respicit. Te uere pontificem autem, qui pacem ad-
fers, quam qui non habuerunt antecessores tui, pontifices
non fuerunt. Neque enim sequebantur Christum, qui pa-
cem suis dedit, eandemq̃ hæreditariam reliquit, Pacem in

quiens meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. Ig-
tur & uiscerū eius non fuerunt, cuius uiscem non tenuerūt.
Dei enim regnare, est pacem tenere, immo alienissimī fue-
runt à Christo, cuius adspersati studia, diuersum uitæ ge-
nus secuti sunt. Illius pax est enim, hi bella sequebantur.
Ille seruare docendo homines studuit, hi perdere armis sa-
tagebant. Ille suum coeleste regnum esse ostēdit, hi primo
loco mundi imperia quæsiuerunt. Ergo nec beati fuerunt,
quia pacifici non fuerunt. Nec filij dei fuerunt, quia bea-
ti, Christus inquit, pacifici, quoniam uocabuntur filij dei.
En per te restauratam pacem igitur, quæ istorum peruera
sitate collapsa ferebatur. Atque hanc literatī imprimis ho-
mines magno acceperunt exhibente te gaudio. Deinde ijs
quoque, à quibus iniuste ablata per fraudē multa fuerant,
cupidissime complexi sunt. Venit enim cum pace una, re-
stituente te, iustitia, quoniam iuxta prophetæ uerbum, hoc
potissimum tempore iustitia & pax osculatæ sunt. Venit
& fides, & illa uenit tēporis filia Veritas, Ac regiæ abun-
de uirtutes, clementia & māsueto. Vides quot simul bo-
norum author fueris Leo decime? Tu pacem adferens, pa-
cis simul, hoc est optimarū artium inuēxisti studia. Et iusti-
tiam reddidisti, quia in pace leges sunt, ex legibus uero ius-
titia est. Et libertatem reduxisti, quā comitata ueritas, ma-
gno & ipsa temporū tuorum hominibus emolumēto fuit.
Pax etenim esse in tyrānide nulla potest, quia fides nō est.
Nec iustitia esse potest, quia suum cuiq; non est. & quia le-
ges opprimunt tyranni, nec uerum dicere licet, quia libero-
tas non est. At nunc uere liberi sumus, quia pacem habeo-
mus, quā habentes, pacis quoq; adhibebimus studia. Quod
sub iulio igitur bellorum authore non licuit, ut esset hæc
tranquillitas, id sub te pacis restauratore usurpabimus,
ut in literis conquiescamus: Proinde in lucem prodeat, si
quid diu latuit, & eo maiori cum fiducia prodeat, quanto
quidq; uerius, quantoq; sincere magis scriptum est. Qua-

lis hic est liber, quem alij idcirco non tulerunt pontifices; quia uerum audire noluerunt, tu idcirco amabis, quia ueritatis iam ante poculū nobis propinasti. Nā ad te meliore conscientia pontificem quid pertinet, quod cōtra Ecclesiastici status dignitatē scriptus ab illis ferebatur? Aut qđ in Pontifices maledicum esse dicebant? Profecto enim neque fuerunt pontifices illi, qui sinxerunt Cōstantini donationem, quia pastores nō fuerunt. Neq; ecclesia fuit que eū accepit, quia Christifidelium cōuentus non fuit. Si fuissent pastores enim, pauissent oues Christi, nō deuorando inuasissent. Et si ecclesia fuisset, utiq; uocasset ad uitam & libertatem gentes, nō sub iugum traxisset Imperia & nationes. Sic illa enim loquitur, Venite ad me omnes, qui concupiscitis me, & à generationibus meis adimplemini. Certe implet quos accepit hæc, ille malignantiū cōuentus inanibat & exhauriebat. Tū pastores esse bonos uicarios suos iussit Christus, non uoraces lupos. Sic Petro dixit enim, Petre amas me, pascue oues meas. Pascue dixit oues meas, non deuora plebem meam, sicut escam panis. Et in apostolatū uocans, faciam uos, inquit, piscatores hominū, hoc est, faciam ut prædicando, & bona exempla edendo, alliciatis ad ueritatem errantes à fide. Quod quia tu sequeris, ad officium rediisse hunc ordinem, te id efficiente, te pacē, te libertatē, te iustitiam, & ueritatem reuocante gaudemus & exultamus. Quæ lætior nancq; audiri uox potuit? Quod suauis uerbū? Itaq; paruo negotio, puta uno proposito uerbulo, magnam sustulisti è medio hominū uestrorū indignationē uehementem composuisti animorū motus, exitia interuertisti, tumultus compescuisti. Quod futurū igitur fuit, si in malū aliquem pontificem incidissent hæ hominū cogitationes, ut uī & uolentia eriperemus ab iniustis possessoribus multa, hoc per te factum est, ut citra turbā quiescendo consequamur omnia. Vides quale tuum factū interpretor uere pontifex Leo? Quod armis persequendum erat, id be-

beneficentiæ acceptum tuæ referre licet. Quapropter desinant quidā metuere ne tu ægre feras, si edatur hic denuo liber, quod illi ante præposteri pōtiffices, ne haberetur in manibus, uetuerunt. Nihil est tibi enim commune cum illis, quia nihil fuit ipsis cum Christo. Nam illi sub fraudis fūco secularia ad se imperia traxerūt, tu in sincero ueritatis splendore cœlestem dominationem, id est pacis regnum aperuisti. Per te illa igitur Christiana reuiuiscit ueritas, quæ cum oppressa diu fuerit, nunc se colligit, & captiua iam pridē ab illo reducta obscuritatis carcere lucem reuidere meretur. Qua fiducia elatus, audet ab inferis exurgens Valla, in hominum aures atq; oculos recipere sese, ob id magis etiā qđ fuit tuis olim maioribus charus, à quibus ut hāc ueluti hæ reditariam accepisti uirtutē, ita in alijs minime degeneras. Nam sicut eruditōe illum magistrū tuum Politianum refers, ita moribus ab atauo Cosmo alienus minime uideris. cuius quēadmodū prima laus fuit, qđ in sua ciuitate unus oīa potuit, non oīa uoluit, ita tuū quoq; encomion esto, qđ cū regnare ut Imperator posses, custodire ut pastor mauis. Sed in Cosmo fuit hoc imprimis admirādū, qđ ineruditus ipse coluit eruditos, undiq; ad sese accersens, & ope atq; opibus tuans, Laurentius uero pater & coluit doctos, & fuit ipse doctrina inter primos suę ætatis memorandus. Felicem hanc igitur domum, quæ iuuandis instituta est literis. Cui alteri enim debentur seculi huius dotes? Cuius alterius beneficio reuocatae ab interitu græcæ pariter ac latinæ sunt literæ? Vt soli sint in Italia Florentini, quos tanto accepto cōmodo, tyrannorū poenitere non debeat. Scilicet charus fuit maioribus tuis Valla, cum uiueret, tibi ob illorum reuerētiā, ne mortuus quidē negligendus est. Vbi sunt illi itaq; metuendū qui putabant, ut ferres tu operis huius diuulgationem? Quasi uero unq; ab animo tuo recepta sit fraus eorum, qui scelerate mentiti sint de Cōstantino, aut non is sit libellus hic, qui legi ab oībus nō possit

tantū, sed necessario debeat etiam, cū permagnus sit ex eo
 fructus, dum ueritas pernoscitur. At maledicus est, immo
 uero idcirco bonus, quia in malos acerbus est. At in ponti-
 fices impius est, imō in tyrānos eius. Nam si præmia debē-
 tur apud Græciæ ciuitates tyrannicidis, quid ipsi dabimus,
 qui tyrannidem quoque ipsam impugnant? Aut si pietas est
 amare patriā, quō impie agit qui hostem illius odit? An nō
 fuerunt Christianorum hostes illi pontifices, qui omnium
 ad se opes traxerūt, oībus liberis seruitutem moliti sunt?
 Qui imperio reges, pecuniā ciues dispoliabāt? Qui pallia
 tot nobis ab urbe tanto patrimoniorū nostrorū dispendio
 epōs mittebant? Aut uicarij fuerūt Christi, qui illius uicē
 nō gesserūt, quo de scriptū est, In pace factus est locus eius.
 Vel si tyranni sunt qui in liberos imperium sibi desumūt,
 quis hoc magis facit, quā is, qui libertatis cōseruatorē, hoc est
 Romanorū principem in seruitutem adserit? Ergo nō ma-
 ledicit pontificibus Valla, sed in tyrānos uera dicit, ob id quod
 tibi ualde placere putari debet, tibi inquā hoc genere, his
 maioribus adito, hac eruditione, hoc etiā nomine prædito.
 Nō debet ex Medicibus unī cōuenire mendaciū. Et in tan-
 tam doctrinā per uersitas nō admittitur. Nec fraudis humi-
 litatem ad sese accipit Leonina magnitudo, quæ hanc uer-
 sat in ore Græci poetæ sententiam. *μὴ δὲ ἀνελύθειρον, ἀλλ'
 θεὰ γυναικίον.* Præterea hoc in libello, si usquam, ostendis
 Laurentius, qui uir, quanto præditus animo fuerit, qui ma-
 ximo etiā proposito, ut illa tempestate, periculo, ueritatem
 deferere noluit, quanto rectius & Christiane magis, quā ille
 nuper alinus, qui lul. secundo pulchræ illius donationis
 prius legiū, quod ē Græco transtulisse dicit se, cū nos græco
 scriptū esse ignorare mus, nō citra doctissimi uiri, & se per
 oīa melioris contumeliā dedicauit. Adsentebatur ille em̄
 ut unī placeret, hic uerū dixit ut multis prodesset. Quid ad
 Christiani hominis & boni uiri perfectionē deest? Quam
 te nō nouerunt igitur, qui metuunt ingrātū huius pro fore tibi

Nulla laborē. Si noscent enim, nō ex prædonū pontificū me-
ribus tuam æstimarent uitā. A quibus ego multum dissen-
sio, & cum tuā prædicari famam audio, & hāc optimæ opi-
nionis plenā promissionē ubi cōsydero. Restauras tu enim
pacem. At pax esse inter raptōres, & eos à quibus rapitur,
nisi suū reddatur, nulla potest. Neq; tu, nisi rem ipsam præ-
stare uelles, inania nobis pponeres uerba. Itaq; sic opinor
ualde succensuisses tu mihi, si non tam cōtra animi senten-
tiam mei, quā etiam cōtra cōmunem omniū sensum (quis
est em̄ qui ita sentiat) probassem apud te piacularē figmen-
tum, quod de Constantino mentiti sunt illi pseudoponti-
fices, qui occidentis imperiū cum urbe Roma gentium do-
mina, concessum ab hoc sibi contenderunt. Quorū in hoc
potissimū audaciam miror, quod ueriti nō sunt id affirma-
re, quod crediturū neminē scirent. Sed Germanis persuas-
uros se putabant, utpote quos cerebrum non habere fama
est, atque igitur ingenio usi nō sunt. Quippe si fuisset cum
alijs sibi gentibus negocium, utiq; non sic frigida esset hāc
effictio, & cautius moliti hoc cōmentum essent, nisi reperi-
tur qui ostendat ex Imperatoribus ulli, antequā ad Ger-
manos perueniret imperij nomen, intentatam fuisse hanc
fraudem. Nimiū me ergo, nimiū proh Chrīste poenitet
ibi maiorū nostrorū, qui sic obtusi fuerunt, ut eos falleret
captio, pueris etiam cognitu facilis. Sed eo maiori fraus il-
lorum odio digna est, quo deterius simplicitate abusi sunt
nostra. Tuam uero beatissime Leo, quis satis admirari po-
test felicitatem, in quo istā uerti contigit in melius pontifi-
cum mutationem? Habebit enim meliores ab hoc tempo-
re Pontifices ecclesia, nisi non ex animo fiat ista promissio,
sed ex animo sit. Atque igitur quædam est hāc iniuria
tua ab ijs, qui uel dubitant, contra impudentissime effi-
ctam Constantini donationem scribentes an laturus sis.
In illos uere detestandi sceleris commentores pontifices,
omnia acerbissima dicta, oīaq; ferocissima facta cōueniunt.

Quid nī? In depeculatores, in fures, in tyrannos, in latrones. Quis uiolentior enim latro est, q̃ qui ita rapit, ut rapiendi modū nullum statuat? Hi fuerūt qui in minimo arrepta occasione, ad immensum progressi sunt diripiēdi licentia. Qui gratias uenū exposuerunt, qui cōdonationes, qui dispensationes, & infiniti generis bullas qui uendiderunt tanto iam tempore. Qui in peccatorū remissione precium statuerunt, & in poēnis inferorum inuenerūt sibi lucrum. Qui sacerdotia hic, eleemosynam parentū nostrorum passi sunt ab se mercari. Qui Germanis persuaferunt episcopos non esse, qui ab se pallia non emerint, multis aureorū milibus. Qui cōtenti nō sunt exigere extra ordinē quotannis semel, sed mittebant quoties in mentē uenisset, q̃ colligerēt alijs alijs de causis, nonnulli quasi bellum apparaturi cōtra Turcas, Alij ut templū, quod perfici nō curant, Romæ diuō Petro extruant. Qui cū hęc omnia facerent, tamen salutarise uulgo beatissimos & sanctissimos uolebāt, nec alijs quid in suos mores dici patiebantur, nedū fieri. Si quis uero libertatis meminisset, aut si quis rapiētibus impedimentum, aut moram si quis omnino obieciisset, in eius saeuiebāt animā, perdentes actutū. His talibus iam insatiandis latronibus, tam immitibus tyrānis, nōne inimicū tibi ualde putas, si quis te inserat Leo maxime? Aut non optime de statu pontificio meritis uidetur, qui te magna uoce, quia nīhil cum illis cōmune habeas prädicet, illis contra oīa quæ ad successionem Petri attinent, detrahat? Vel non benedices illi pacis restaurator, qui his maledixerit bellorū & seditionum autoribus? Quinimō te noui maledices his ipse, ut in quemlibet eorū conueniat propheticum hoc, Dilexit maledictionem, & uenit ei, noluit benedictionē, & elongabitur ab eo. Sic maledicendo perdebāt illi enim animas hominum, quasi non esset deo chara hęc possessio. Ergo non fuerunt pastores, quia non custodiebant animas, sed perdebant, & circūeuntibus dominicū gregem lupis obijciēbāt.

Christi oues. Non pastores fuerunt illi inquam, sed lupi.
Non custodes, sed proditores & fures. Quamobrem iure
optimo maledicere illis licet, quia deo curæ non sunt, qui-
bus pax dei curæ non fuit. Tandem igitur pōtīfex in eccle-
sia non fuit, q̄dīu pax nō fuit. Quinetiam nec dicere bene,
nec facere licebat, q̄dīu quidem illi grassabantur per ouile
dei uoraces lupi, illæ deuastabant uineam domini singula-
res feræ, Illi dominabantur orbi Christiano incōparabiles
tyranni, Quibus de Hieremias dicit, Pastores multi demo-
liti sunt uineam meam, conculcauerunt partem meā. Nam
si tanto quisq; peior tyrannus est, quanto ex ciuium corpo-
ribus plura, ut tutus ipse grassetur, necauerit, quid de illis
dicendum est, qui ut opes haberent, animarū passim cadē
instituebant? Qui ob adsertam ueritatem, non corpora ho-
minum trucidare contenti erant, sed illam perimebant etiā
amicam dei animam, sponsam dei, illud nobile inferorum
spolium, illam tāti laboris mercedē, illud sanguine Christi
quæsitum præmiū pessundabant, occidebant, deuorabant.
Quibus nos uicissim nō inuidebamus, quia potentes erāt,
sed oderamus, quia nocentes. Tui uero amorē profundissi-
me insitum iam Christianorū animis, quæ satis erit alacri-
tas beatissime Leo, ut ostendamus? Tu ille orbis amor, il-
lud humani generis deliciū, restaurator pacis, bellorum ex-
tinctor, autor securitatis, turbarū sedator, pater studiorū, so-
mes literarū, optimarū artium, felicitis ingeniorū cultus re-
parator. Quo de scriptum est per prophetam, Orietur in
diebus eius iustitia & abundantia pacis. Quanto solidiorē
hæc laudem complectuntur, quā illa nuper de suis bellis
suis triumphis decantata Iulio. Sunt enim laudabilia pon-
tificis opera. Illa ferocissima erant tyranni facta, Scilicet pō-
tīfex nemo fuit, qui secularia ad se regna quomodocunq;
etiā pertraxit, nec uicarius Christi aut Petri successor fuit,
quisquis piacularem Constantini donationem, quæ nec fa-
cta unq; est, nec fieri potuit, adseruit. Cuius ego improba-

ß in

tionem, tantum abest ut impiam putem, ut uehementer
pontificiæ dignitati detrahere eos existimem, qui hæc pro-
bent. tibi uero gratissimum facere me confidam, qui rele-
ctum nuper & damnatum hac de re Vallæ libellum, uelut
ex tenebris in lucem, ab interitu ad uitam reuocem. Quin
etiam ipsum tibi illum dedico, ut testatum sit, quàm te pon-
tifici renata libertate, uerū dicere licuerit omnibus, uerūq;
scribere. Quod etsi non dubitem, quin ualde tibi placeat,
tamen ubi hoc publico aliquo testimonio adprobatū
abs te intellexero, dabo operam ut sæpe aliquid
tale inueniam. Interea Christus Opt. Max.
sic bonum te, sic uerū pontificem no-
bis dñi incolumem seruet. Ex ar-
ce Steckelberg, Calen. Des-
cemb. Anno post mil-
lesimū & quin-
gentesimū,
decimo
septi-
mo.

F I N I S.

R. P. D. HIERONYMVS PAV. CAT.

thalanus **Canonicus Barcinonensis, iuris utri-**
usque doctor, ac Cubicularius Alexandri
VI. Pontificis Max. uir fide digniss. in
libello quem uocant Practicam
Cancellariæ Apostoli-
cæ, sic scribit.

Quod donatio Constantini etiam de factio non fuerit;
lege Laurentium Vallam, & Papam Pium in dialo-
go. nec de tali donatione quicquam legi apud proba-
tum historicum, præsertim eos qui scripserint illa ætate, uel
illi proxima. nam nec Eusebius, qui fuit diligentissimus
scrutator & narrator rerum Christianarum meminit, quod
tamen nullo modo uidebatur obmittendum. nec Hierony-
mus, Augustinus, Ambrosius, Basilius, Ioannes Chryso-
stomus, nec Ammianus, nec historia tripertita; nec ipse
met Damascus Papa in sua Chronica, nec Beda, nec Orosio
us meminerunt. Et constat per plures quàm CCC. annos
posse Constantinū, Imperatores tenuisse gubernacula ur-
bis & Italiæ per duces, præsides, & exarchos, & urbis Ro-
manæ, usque ad tempora Innocentiū. II. ut patet aperte in
Chronicis & historijs, & de Iustiniano patet. l. 1. & 2. de
offi. præse. prætor. africe. & in proœmio Instit. & in episto-
la, inter claras. ibi, nostrum firmat imperium. & in. l. fin. C.
de uet. iur. enucl. & in. l. bene à Zenone. & in aut. ut etiam
Romana ecclesia. ibi, ad ecclesias nostras, & usque ad Occa-
ni recessus, & in aut. ut proprio nomine Imperato. Et in ui-
ta Phocæ Imperatoris legitur impetrasse Pantheon Boni-
facium Papam ab eo. Vnde ergo habuerit terras Ecclesia,

Pa. Pius dia-
logū scripsit
cōtra dona-
tionē Cōsta-
ntini.

Argumen-
tum forte.

Car. M. & Pi-
pinus, spolia
us ueris Im-
peratoribus
ecclesiam Ro-
ditarunt.

Dialogus Pij
contra. d. C.
B. Platyna.

uide gesta Caroli magni, & Pipini, & Plum in dicto dialo-
go, & collecta nouissime per dominum Bartholomeum de

Platyna bibliothecarium, qui omnia instrumenta per-
tinentia ad statum ecclesie in temporalibus, præ-

sertim circa acquisitionem terrarum, & alio-

rum furium & censuum, collegit in

ualde magno uolumine, ad cu-

ius collectionem etiam ope-

ram nostram præbui-

mus in reuiden-

do. Et de dicta donatione & curatio-

ne lepræ Constantini, lege quæ

late scribit Renus episcopus

pus Paduanus in hi-

storia sua de ui-

tis Ponti-

ficum.

Renus eps.

F I N I S.

Hæc libuit præmittere, quo lector ceu argumento instru-
ctus, ad legendum Laurentium paratior ueniat.

LAVRENTII VALLENSIS PATRI-

tij Romani de falso credita & eumentita Constantini donatione declamatio.

P Lures a me libri compluresq; emissi sunt in omni fere doctrinarum genere. In quibus quod a nonnullis magnisq; & longo iam ævo probatis autoribus dissentio, cum sint qui indigne ferant, meq; ut temerarium sacrilegumq; criminentur. Quid tandem nunc facturi quidam putandi sunt? quantopere in me debacchaturi? & si facultas datur quam aude me ad supplicium festinanterq; rapturi? qui non tantum aduersus mortuos scribo, sed aduersus etiam uiuos. nec in unum alterumue, sed in plurimos. nec contra priuatos modo, uerum etiam contra magistratus. At quos magistratus? nempe summum Pontificem, qui non temporali solum armatus est gladio, regum ac principum more, sed ecclesiastico quoq; ut ab eo neq; subter ipsum, ut sic loquar, clipeum alii cuius principum protegere te possis, quo minus excommunicatione, anathemate, execratione feriare. Quod si prudenter ut dixit, sic fecisse existimatus est, qui inquit. Nolo scribere in eos, qui possunt proscribere, quanto mihi magis idem faciendum esse uidetur in eum qui ne proscriptioni quidem reliquerit locum, quiq; inuisibilibus me potestatis sue iaculis persequatur, ut iure possim dicere quo ibo a spiritu tuo, & quo a tua fugiam facie? Nisi forte putemus, patientius hæc esse laturum summum sacerdotem, quam ceteri facerent. Nihil minus siquidem Paulo quod bona se conscientia conuersum esse diceret, Ananias princeps sacerdotum coram tribuno qui iudex sedebat iussit obuerberari, & Phassur eadem predictus dignitate Hieremiam ob loquendi libertatem commisit in carcerem. Sed illum tribunus ac præses, hunc rex aduersus iniuriam pontificis tutari & potuit & uoluit. Me uero quis tribunus, quis præses, quis rex e manibus sum-

C

mi sacerdotis, si me rapuerit ille, etiam ut uelit, eripere poterit? Verum non est causa cur me duplex hic periculi terror conturbet, arceatque a proposito. Nam neque contra ius phasque summo pont. licet aut ligare quippiam aut soluere & in defendenda ueritate atque iustitia profundere animam summæ uirtutis, summæ laudis, summi præmij est. An uero mul ti ob terrestrem patriam defendendam mortis adiere discrimen, ego ob cœlestem patriam assequendam (assequuntur aut eam qui deo placent, non qui hominibus) mortis discrimine deterrebore? Faceat igitur trepidatio, procul abeant metus, timores excidant. Forti animo magna fiducia, bona spe, defendenda est causa ueritatis, causa iustitiæ, causa dei. Neque enim is uerus habendus est orator, qui bene scit dicere, nisi & dicere audeat. Audeamus igitur accusare, quicunque digna committit accusatione. Et qui in omnes peccat, unius pro omnium uoce carpatur. At non debeo palam obiurgare fratrem, sed inter me & ipsum. Immo publice peccans, & qui priuatum consilium non admitteret, publice arguendus est, ut ceteri timorem habeant. An non Paulus, cuius uerbis modo sum usus, in os Petrum coram ecclesia reprehendit, quia reprehensibilis erat? & hoc ad nostram doctrinam scriptum reliquit. At non sum Paulus, qui Petrum possum reprehendere. Immo Paulus sum qui Paulum imitator, quemadmodum, quod multo plus est, unus cum deo spiritus efficior, cum studiose mandatis illius obtempero. Neque aliquem sua dignitas ab increpationibus, tutum reddit, quæ Petrum non reddidit, multosque alios eodem preditos gradu ut Marcellum, quod dijs libasset, ut Celestinum, quod cum Nestorio hæretico sentiret. Ut quosdam etiam nostra memoria, quos ab inferioribus. (Quis enim non est inferior papa?) reprehensos scimus, ut taceam cōdemnatos. Neque uero id ago, ut quenquam cupiam insectari, & in eum quasi Philippicas scribere. Hoc enim a me facinus procul absit, sed ut errorem a mentibus hominum conuellam, ut eos a uicijs scele

ribusq; uel admonendo uel increpando sum moueam. Nō
ausum dicere, ut aliq; per me edocti, luxuriantem nimis sar-
mentis papalem sedem, quæ Christi uinea est, ferro coerce-
ant, & plenas uuas, non graciles labruscas ferre compellāt.
Quod cum facio. Num quis erit qui aut mihi os, aut sibi
aures uelit occludere, ne dicam suppliciū mortemq; propo-
nere? Hunc ego si hoc faciat, etiam si papa sit, quid dicam
esse? Bonum ne pastorem? an aspidem surdam, quæ nolit
exaudire uocē incantantis, uelit eiusdem membra morsus
p̄stringere uenenoq;. Scio iam dudū expectare aures hoīm
quod nam pōtificibus Romanis crimen impingam, profe-
cto ingens, siue supinæ ignorantia, siue immanis avaritiæ,
quæ est Idoloz seruitus, siue imperādī uanitatis, cuius cru-
delitas semper est comes. Nā aliquot iam sæculis aut uero
intellexerunt donationem Constantini cōmentitiā fictaq;
esse, aut ipsi finxerunt, siue posteriores in maiorum suorū
dolis uestigia imprimentes, pro uera, quā falsam cognosce-
rent, defenderunt. Dedecorantes pontificatus maiestatem,
dedecorātes ueterum pontificū memoriam, dedecorantes
religionē christianā & omnia cædibus minis flagicijsq; mi-
scentes. Suā esse aiunt urbem Romā, suū regnum Siciliae,
Neapolitanūq;. Suā uniuersam Italiam, Gallias, Hispanias,
Germanias, Britānos, suū deniq; occidentē. Hæc enim cun-
cta in ipsa donationis pagina cōtineri. Ergo hæc omnia tua
sunt summe pontifex? omnia tibi in animo est recupera-
re, omnes reges ac principes occidentis spoliare urbibus,
aut cogere ut annua tibi tributa pensitent, sententia est? At
ego cōtra existimo, iustius licere principibus spoliare te im-
perio omni quod obtines. Nam ut ostendam, donatio illa
unde natū esse suū ius summi pont. uolūt, Siluestro pariter
& Constantino fuit incognita. Verū anteq; ad cōfutandā do-
nationis paginā uenio, qđ unū istorū patrociniū est, nō mo-
do falsum, uerū etiā stolidū, ordo postulat, ut altius repetā.
Et primū dicā, nō tales fuisse Cōstantinū Siluestroq;, illum

quidem qui donare uellet, qui iuri donare posset, qui, ut in manum alteri ea traderet, in sua haberet potestate. Hunc autem qui uellet accipere, quique iure accepturus foret. Secundo loco, si hæc non essent, quæ uerissima atque clarissima sunt, neque hunc acceptasse, neque illum tradidisse possessionem rerum quæ dicuntur donatæ, sed eas semper in arbitrio & imperio Cæsarum permanisse. Tertio nihil datū Siluestro a Constantino, sed priori pontifici, ante quem & baptismū acceperat, donaque illa mediocria fuisse, quibus papa degere uel tam posset. Quarto, falso dici, donationis exemplū aut apud decreta reperiri, aut ex historia Siluestri esse sumptū, quod neque in illa neque in ulla historia inuenitur. In eo quedam contraria, impossibilia, stulta, barbara, ridicula contineri. Præterea loquar de quorundam aliorum Cæsarum uel simulata, uel friuola donatione. Vbi ex abundanti adijciam, si Siluester possedisset, tamen siue illo siue quouis alio pontifice a possessione deiecto, post tantū temporis intercapedinē, nec diuino nec humano iure posse repeti. Postremo ea quæ a sūmo pontifice tenentur nullius temporis longitudine posse præscribi. Atque quod ad primā partem attinet. (loquamur autē de Constantino prius, deinde de Siluestro) non est committendum, ut publicam quasi & cæsaream causam, non maiore quam priuatæ solent, ore agamus. Itaque quasi in contione regum ac principum orans, ut certe facio, nam mea hæc oratio in manus eorum uentura est, libet tanquam præsentem, & in conspectu positos alloqui. Vos appello reges ac principes. (Difficile est enim priuatū hominem animi regis concipere imaginem.) Vestram mentem inquirō, conscientiam scrutor, testimonium postulo. Nunquid uestrū quispiam si fuisset Constantini loco, faciendum sibi putasset, ut urbem Romanam, patriam suam, caput orbis terrarū, reginam ciuitatū potentissimam, nobilissimā, ditissimam populorum, triumphatricem nationum, & ipso aspectu sacram, liberalitatis gratia donaret alteri, & se ad humile oppidū cōferret, deinde By-

zantium? Donaret præterea, una cum Roma, Italiam, non
prouintiam sed prouintiarum uicttricem, donaret tres Gal-
lias, donaret duas Hispanias, donaret Germanos, donaret
Britannos, totum donaret occidentem, & se altero ex im-
perij oculis orbaret? Hoc ego, ut quis faciat compos men-
tis, adduci non possum, ut credam, Quid enim uobis expe-
ctatus, quid iocundius, quid gratus contingere solet, q̃
imperijs accessionē uestris uos regnisq; adiungere? & lon-
ge lateq; q̃ maxime proferre ditionem? In hoc, ut uidere
uideor, omnis uestra cura, omnis cogitatio, omnis labor di-
esq; noctesq; consumitur. Ex hoc præcipua spes glorię, pro-
pter hoc uoluptates relinquitis, propter hoc mille pericula
aditis, propter hoc carissima pignora, propter hoc partē cor-
poris æquo animo amittitis. Siquidem neminem uestrū aut
audiui aut legi a conatu ampliandi imperij fuisse deterritū
q̃ aut luminis, aut manus, aut cruris, aut alterius membri
iacturam fecisset. Quin ipse hic ardor, atq; hæc late domi-
nandi cupiditas, ut quisq; maxime potens est, ita cum ma-
xime angit atq; agit. Alexander non contentus deserta
Lybię pedibus peragrasse, orientē ad extremū usq; Ocea-
num uicisse, domuisse Septentrionē, inter tot uulnera, tot
casus recusantibus iam detestantibusq; tam longinquas, tam
asperas expeditiones militibus, ipse sibi nihil effecisse uide-
batur, nisi & occidentem, & omnes nationes, aut ui, aut no-
minis sui autoritate, sibi tributarias reddidisset. Parum dico
Iam Oceanum transire, & si quis alius orbis esset explora-
re, ac suo subijcere arbitrio destinauerat. In cælum tandem
ut opinor, tentasset ascendere. Talis fere est omnium regū
uoluntas, & si non omnium talis audacia. Taceo quāta sce-
lera, quot abominanda propter imperium assequendū am-
pliandumue admissa sunt, ut nec fratres a fratrum, nec filij
a parentum, nec parentes a filiorum sanguine nefarias ab-
stineant manus. A deo nusquā magis, nusq; atrocius, grassa-
ri solet humana temeritas, & quod mirari possis, nō segnitia

res ad hoc uideas animos senum & iuuenū, orborū & parentum, regum & tyrannorum. Quod si tanto conatu dominatus peti solet, quanto maiore necesse est conseruetur. Neque enim tantopere miserum est non ampliari imperium, & imminuere. Neque tam deformis, tibi alterius regnum non accedere tuo, & tuū accedere alieno. Nam, quod ab rege aliquo aut populo, legimus, nonnullos præpositos regno aut urbibus, id factum est non de prima, nec de maxima, sed de postrema quodammodo ac minima imperij parte. Atque ea ratione, ut donantem, qui donatus est, quasi dñm, & se ministrum illius semper agnosceret. Nunc queso nonne abiecto animo, & minime generoso uidentur esse, qui opinantur Constantinum meliorem a se imperij alienasse partem? Non dico Romam Italiamque & cætera, sed Gallias, ubi ipse prælia gesserat, ubi solum diu dominatus fuerat, ubi suæ gloriæ suique imperij rudimenta posuerat. Hominem, qui cupiditate dominandi nationibus bella intulisset. Socios affinesque bello civili persequutis imperio priuasset. Cui nondum perdomitæ ac profligatæ reliquæ essent alterius factionis. Qui cum multis nationibus bella gerere non modo soletet spe gloriæ imperijque, sed & necesse haberet, utpote a Barbaris quotidiè lacessitus. Qui filiis, qui coniunctis sanguine, qui amicis abundaret. Qui Senatū populūque Ro. huic facto repugnaturum nosset. Qui expertus esset, instabilitatem uictarū nationū, & ad omnem fere Ro. principis mutationē rebellantiū. Qui se meminisset more aliorū Cæsarum non electione patrum consensuque plebis, sed exercitu, armis, bello, dominatum occupasse. Quæ tam uehemēs causa & uergens aderrat, ut ista negligere, & tanta liberalitate uti uellet? Aiunt, quia effectus erat Christianus. Ergo ne imperij optima parte se abdicaret? Credo, scelus erat, flagitium, nephas, iam regnare, nec cum christiana religione coniungi poterat regnū. Qui in adulterio sunt, qui uisuris rem auxerunt, qui aliena possident, hi post baptismū alienā uxore, alienā pecuniā,

aliena bona reddere solent, hanc cogitationem si habes Cōstantine, restituere urbibus libertatem, nō mutare dominū debes. Sed non id in causa fuit, tantum in honorem religionis, ut faceres, adductus es. Quasi religiosum sit magis, regnum deponere q̄ pro tutela religionis illud administrare. Nā quod ad accipientes attinet, neq; honesta erit illis neq; utilis ista donatio. Tu uero si christianū te ostendere, si pietatem indicare tuā, si consultū nō dico Ro. ecclesiæ uis, sed ecclesiæ dei, nunc præcipue, nunc principē agas, ut pugnes p̄ his, qui pugnare nō possunt, nec debent. Vt eos tua auctoritate tutos reddas, qui insidijs inuirsq; obnoxij sunt. Nabuchodonosor, Cyro, Assuero, multisq; alijs principibus sacramentū ueritatis deus aperire uoluit, a nullo tamen eorum exegit, ut imperio cederet, ut partem regni donaret, sed tantū libertatē Hebræis redderet, eosq; ab infestantibus finitimis ptegeret. Hoc satis fuit Iudæis, hoc sat erit & christianis. Factus es Constantine christianus. At indignissima res est, christianū te nunc imperatorē, minorē esse principatu, q̄ fueras infidelis. Est enim principatus præcipuū quoddam dei munus, ad quem Gentiles etiam principes a deo eligi existimantur. At erat leuatus a lepra, ideo uerosimile est referre gratiam uoluisse, & maiore mensura reddere qd̄ acceperat. Ita ne? Naaman ille Syrus ab Helisæo curatus; munera tantum offerre uoluit, non dimidium bonorum, Constantinus dimidium imperium obtulisset? Piget me impulenti fabellæ tanq; indubitatae historiæ respōdere. Sic enim hæc fabula, ex historia Naaman & Helisæi, ut altera draconis, ex fabuloso dracone Beli adumbrata est. Sed ut ista concedā, nunquid in hac historia de donatione sit mentior? Minime. Verum de hoc cōmodius postea. Leuatus est a lepra, cœpit ob id mentē christianā, dei timore, dei amore imbutus est, illi honorē habere uoluit. Nō tamen psuaderi possum eū tāta donare uoluisse. Quippe cū uideā neminem, aut Gentile in honorē deorū, aut fidelē in honorē dei

uiuentis imperium deposuisse, sacerdotibusq; donasse. Si quidem ex regibus Israel nemo adduci potuit, ut pristino more ad templum Hierusalem populos sacrificaturos ire permetteret, eo uidelicet timore, ne forte ad regem Iudæ a quo defecerant redirent, sacro illo cultu religionis admoniti ac templi maiestate. At quanto hoc magis est, quod fecisse dicitur Constantinus? Ac ne quid tibi propter curationem lepræ blādiaris, Hieroboam primus a deo in regem Israel electus est, & quidē ex infima conditione, quod mea sententia plus est, q̃ esse lepra lauatum, & tamen is non est ausus regnum suum deo credere, & tu uis Constantinum regnum deo donasse, quod ab illo nō accepisset? Qui præsertim id quod in Hieroboam nō cadebat offenderet filios deprimeret amicos, negligeret suos, lederet patriam, mœrore omnes afficeret, & quasi in alium hominem uersus. Certe non defuissent qui eū admonerent, & in primis filij, propinqui, amici. Quos quisquis est qui non putet, p̃tinus Imperatorē fuisse adituros? Ponite igit̃ illos ante oculos mente Cōstantini audita, trepidos, festinātes, cū gemitu lachrymisq; ad genua principis procūbentes, & hac uoce utentes

Ita ne pater antehac filioꝝ amantiſſime, filios priuas, ex hæredas, abdicas. Nam q̃ te optima maximaq; Imperij parte exuere uis nō tam querimur q̃ miramur. Querimur aut̃ q̃ eam ad alios defers, cum nostra & iactura & turpitudine. Quid enim causæ est, q̃ liberos tuos expectata successione imperij fraudas, qui ipse una cū patre regnasti? Quid in te cōmisimus? qua in te, qua in patriam, qua in nomen Romanum, ac maiestatem imperij impietate digni uidemur, quos præcipua optimaq; priues principatus portione, qui a patrijs laribus a cōspectu natalis soli, ab assueta aura, a uetusta consuetudine relegemur? Penates, phana, sepulchra exules relinquemus, nescio ubi aut qua terrarū regione uisituri? Quid nos, propinqui, quid nos amici, qui tecum toties in acie stetimus, qui fratres parentes filios hostili mucrone

crone confossos, palpitantesq; conspeximus, nec aliena morte
 territi sumus, & ipsi parati pro te mortem oppetere, nūc
 abs te uniuersi destituimur: Qui Romę gerimus magistra-
 tus, qui urbibus Italię, qui Gallijs, qui Hispanijs, qui ceteris
 prouincijs pręsumus, aut pręfuturi fuimus, omnes ne
 reuocamur, omnes priuati iubemur esse? An iacturā hanc
 aliunde pensabis? Et quomodo pro merito ac pro dignitate
 poteris, tanta orbis terrarū parte alteri tradita? Num qui
 pręerat centum populis, eū tu Cęsar uni pręficies? Quo-
 modo tibi istud in mentem uenire potuit? quomodo subita
 tuorū te cępit obliuio, ut nihil te misereat amicorū, nihil
 proximorū, nihil filiorum? Vtinam nos Cęsar salua tua di-
 gnitate atq; uictoria in bello contigisset occumbere potius,
 q̃ ut ista cernamūs. Et tu quidē de imperio tuo ad tuum ar-
 bitratum agere potes, atq; etiam de nobis, uno dūtaxat ex-
 cepto, in quo uel ad mortem usq; erimus contumaces, ne
 a cultu deorum immortalium desistamus, magno etiā alijs
 exemplo, ut scias tua ista largitas quid mereatur de religio-
 ne christiana. Nam si non largiris Siluestro imperium, tecū
 Christiani esse uolumus, multis factum nostrū imitaturis.
 Sin largiris, non modo christiani fieri nō sustinebimus, sed
 inuisum, detestabile, execrādum, nobis hoc nomen efficies.
 Talesq; reddes, ut tandem tu & uitę & mortis nostrę mi-
 sereris. Nec nos sed te ipsum duricię accuses. Nonne hac
 oratione Constantinus, nisi extirpatam ab eo uolumus hu-
 manitatē, si sua sponte nō mouebatur, motus fuisset? Quid
 si hos audire noluisse? Nonne erant qui huic facto & ora-
 tione aduersarentur & manu? An. S. P. Q. R. sibi tanta in re
 nihil agendum putasset? Nonne oratorem, ut ait Virgilius
 grauem pietate & meritis aduocasset, qui apud Constanti-
 num hanc haberet orationem.

Cęsar, si tu tuorū immemor es, atq; etiam tuī, ut nec filijs
 hereditatem, nec propinquis opes, nec amicis honores, nec
 tibi imperium esse integrum uelis. Non tamen S. P. Q. R.:

D

immemor potest esse sui turis, suęq; dignitatis. Etenim quō
tibi tantū p̄mittis de imperio Ro. qđ nō tuo sed nostro san
guine partū est? Tu ne unū corpus in duas secabis partes?
& ex uno duo efficies regna, duo capita, duas uoluntates?
& quasi duobus fratribus gladios, qui de hereditate decer
nant, porriges? Nos ciuitatibus, quæ de hac urbe beneme
ritæ sunt, iura ciuitatis damus, ut ciues Ro. sint. Tu a nobis
dimidiū imperij aufers, ne hanc urbē parentē suā agnoscat.
Et in alueis quidē apiū si duo reges nati sint, alterū q̄ deter
or est occidimus. Tu ne in alueo imperij Ro. ubi unus &
optimus princeps es, alterū & hūc deterimū, & nō apem,
sed fucū collocandū putas? Prudentiā tuā uehementer de
syderamus Imperator. Nā quid futurū est, si uel te uiuo, uel
post tuā mortē, aut huic parti quē alienas, aut alteri quā tibi
relinquis, bellū a barbaris nationibus inferat? Quo robore
militū, quibus copijs occurremus? Vix nunc totius impe
rij uiribus possumus, tunc poterimus? An perpetuo mem
brum hoc cū illo in concordia erit? Vt reor, nec esse poter
rit, quū Roma dominari uelit, nolit pars illa seruire. Quin
& te uiuo, breue intra tēpus, reuocatis ueteribus præsidijs,
suffectis nouis te in tuum regnum profecto & longe agen
te hic altero dominante, nonne omnia noua, id est diuersa
atq; aduersa erunt? Regno fere inter duos fratres diuiso,
protinus & populorū animi diuiduntur, & prius a seipsis,
q̄ ab externis hostibus bellum auspicantur. Idem euentu
rum in hoc imperio quis nō uidet? An ignoras hanc olim
imprimis fuisse causam optimatibus cur dicerent citius se
in cōspectu po. Ro. esse morituros, q̄ rogationem illam fer
ri sinerent, ut pars Senatus ac pars plebis ad incolēdum Ve
ios mitteretur, duasq; urbes communes pop. Ro. esset? Si
enim in una urbe tantū dissensionum esset, quid in duabus
urbibus futurū? Ita hoc tēpore, si tantū discordiarū, in uno
imperio, testor conscientiā tuā ac labores, quid in duobus
imperijs fiet? Age uero putas ne hinc fore, qui tibi bellis

occupato esse auxilio aut uelint, aut sciant? Ita ab armis atq; ab omni re bellica abhorrentes erunt, qui p̄ficiuntur militibus atq; urbibus, ut ille qui p̄ficit. Quid? nōne hunc t̄ imperiū regnandi, & iniuriæ facilē, aut Ro. legiones, aut sp̄læ, p̄uinitia spoliare tentabunt? Vt quē sperabunt uel nō repugnaturū, uel p̄nas nō repetiturū, Credo me hercule ne unū quidē mēsem illos in officio māsuros, sed statim, & ad primū p̄fectionis tuæ initiū rebellaturos. Quid facies? Quid cōsiliij capies, quū duplici atq; adeo multiplici bello urgerere? Nationes, quas subegimus, cōtinere uix possumus, quō illis accedente ex liberis gentibus bello resistēt? Tu Cēsar, qd ad te spectet, ipse uideris, nobis autē hęc res nō minus, q̄ tibi, curæ esse debet. Tu mortalis es, Imperiū populi Ro. decet esse immortale, & quantū in nobis est, erit; neq; imperium modo, uerum etiā pudor. Scilicet, quorū religionem contemnimus, eorum accipiemus imperium? & principes orbis terrarum huic contemptissimo homini seruiemus? Vrbe a Gallis capta, Romani senes demulceri sibi barbam a uictoribus passi non sunt. Nunc sibi tot senatorij ordinis, tot prætory, tot tribunitij, tot consulares, triump̄halesq; uiri, eos dominari patientur, quos ipsi tanq̄ seruos malos omni cōtumeliarū genere suppliciorūq; affecerunt? Isti ne homines magistratus creabunt? prouintias regent? bella gerent? de nobis sententias capitis ferent? Sub his nobilitas Romana stipēdiā faciet? honores sperabit? munera assequet? Et qd maius, quodq; altius penetret uulnus accipere possumus? Nō ita putes Cēsar Ro. degenerasse sanguinem, ut istud passurus sit æquo animo, & nō quauis ratione deuitandū existimet, qd mediussidius neq; mulieres sustinerent, sed magis se una cum dulcibus liberis, sacrificq; penatibus concremarent. Vt non Carthaginenses fœmine fortiores fuerint, q̄ Romanæ. Etenim Cēsar si regem te delegissemus, haberes tu quidem magnum de imperio Ro. agendi arbitrium, sed non ita ut uel minimum de ipsius im-

D ij

minueres maiestate. Alioquin qui te fecissemus regem, eadem facultate te regno abdicare iuberemus, nedum possea regnum diuidere, nedum tot prouintias alienare, nedum ipsum regni caput peregrino atq; humillimo homini addicere. Canem ouili præfecimus, quē, si lupi mauult officio fungi, aut eiicimus, aut occidimus. Nunc tu cum diu canis officio in ouili Romano defendendo sis functus, ad extremum in lupum nullo exemplo conuerteris? Atq; ut intelligas, quandoquidem nos pro iure nostro coges asperius loqui, nullum tibi in populi Ro. imperio ius est. Cæsar ui dñatum occupauit, occupauit Augustus, & in uitū successit, & aduersariorū partium profligatione se dñm fecit. Tiberius, Gaius, Claudius, Nero, Galba, Otho, Vitellius, Vespasianus, ceteriq; aut eadem aut simili uia libertatem nostram prædati sunt. Tu quoq; alijs expulsis, aut interemptis dominus effectus es. Sileo, q̄ ex matrimonio natus non sis. Quare ut tibi nostram mentem testificemur Cæsar, si non libet tibi Romæ principatum tenere, habes filios, quorum aliquem in locum tuum nobis quoque permittentibus, ac rogantibus naturæ lege substituas. Sin minus, nobis in animo est, publicam amplitudinem, cum priuata dignitate defendere. Neq; enim minor hæc iniuria quiritū, q̄ olim fuit violata Lucretia. Neq; nobis deerit Brutus, qui cōtra Tarquinium se ad libertatem recuperandam huic populo præbeat ducem. Et in istos primum quos nobis præponis, deinde & in te ferrum stringemus. Quod in multos Imperatores, & quidem leuiores ob causas, fecimus. Hæc profecto Constantiū, nisi lapidem eum aut truncum existimamus, permouissent. Quæ, si pōpulis non dixisset, tamen dicere apud se, & his passim uerbis fremere, credibile erat. Eamus nunc, & dicamus Constantinū gratificari uoluisse Siluestro, quem tot hominum odijs, tot gladijs subijceret, ut uix, quantum sentio, unum Siluester diem in uita facturussuisset. Nā eo, paucisq; alijs absumptis, uidetur cōp̄is sub

latum ire de pectoribus Romanorum, tam diræ iniuriæ contumeliarq; supplitio. Age porro si fieri potest concedamus, neq; preces, neq; minas, neq; ullam rationem aliquid profecisse, perstareq; adhuc Cōstantinum, nec uelle a suscepta semel persuasione discedere. Quis nō ad Siluestri orationē si res uera fuisset, unquam commotum assentiatur? quæ talis haud dubie fuisset.

Oratio Siluestri ad Cōstantinum.

Princeps optime, ac fili Cēsar. Pietatem quidem tuā tam pronam, tamq; effusam, non possum nō amare atq; amplecti, ueruntamen quod in offerendis deo muneribus, immo landisq; uictimis nonnihil erres, minime demiror, quippe qui adhuc es in christiana militiā Tiro. Vt nō decebat olim a sacerdote omnem pecudem, seramq;, & ouem sacrificari, ita non omne ab eodem accipiendum est munus. Ego sacerdos sum, ac Pontifex, qui dispicere debeo, quid ad altare patiar offerri. Ne forte, non dico immundū animal offeratur, sed uipera aut serpens. Itaq; sic habeas. Si foret tui iuris, partem imperij cum regina orbis Roma alteri tradere quam filijs, quod minime sentio, si populus hic, si Italia, si ceteræ nationes sustinerent, ut quos oderunt, & quorum religionem adhuc respuunt, capti illecebris sæculi, eorū imperio obnoxij esse uellent, qd' impossibile est, tamen si quid mihi credendum putas fili amantissime, ut tibi assentiar, uulla adduci ratione non possum, nisi uellem mihi ipsi esse dissimilis, & conditionem meam obliuisci, ac propemodū dominū lesū abnegare. Tua enim munera, siue ut tu uis, tuę remunerationes, & gloriam, & innocentiam, & sanctimoniam meam, atq; omnium qui mihi successuri sunt, polluerent, ac prorsus euerterent, uiamq; ijs qui ad cognitionem ueritatis uenturi sunt, intercluderent. An uero Helisæus a Naaman Syro, a lepra curato, mercedem accipere noluit, ego te curato accipiam? Ille munera respuit, ego regna mihi dari sinam? Ille personam prophetæ maculare noluit, ego per-

sonam Christi, quā in me gero, maculare potero? Cur autē
 ille accipiendis muneribus personam prophetæ maculari
 putauit? Nempe quod uideri poterat, uendere sacra, scēne
 rare donum dei, indigere præsiidijs hominum, eleuare atq;
 imminuere beneficij dignitatē. Maluit ergo sibi principes
 ac reges bñficiarios facere, q̃ ipse beneficiarius illorū esse. Immo ne mutua quidem beneficētia uti. Beatius est enim
 multo, ut inquit dominus, dare q̃ accipere. Eadē mihi atq;
 adeo maior est causa, cui etiam a domino præcipitur dicen-
 te, infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mūdare, dæ-
 mones eijcite, gratis accepistis, gratis date. Ego ne tantum
 flagitium admittam Cæsar, ut dei præcepta non exequar? ut
 gloriam meam polluam? melius est, ut inquit Paulus,
 mihi mori, q̃ ut gloriam meā quis euacuet. Gloria nostra
 est, apud deum honorificare ministeriū nostrum, ut idem
 inquit, uobis dico gentibus, q̃ diu ego quidem sum gentiū
 Apostolus, glorificabo ministerium meum, ego Cæsar alijs
 quoq; sim, & exemplum, & causa delinquendi, christianus
 homo, sacerdos dei, pontifex Romanus, uicarius Christi. Et
 iam uero innocentia sacerdotum quomodo incolumis erit
 inter opes, inter magistratus, inter administrationem secula-
 rium negotiorū? Ideo ne terrenis renunciamus, ut eadem
 uberiora assequamur? Et priuata abieciimus, ut aliena possi-
 deamus, & publica? Nostræ erunt urbes, nostra tributa, no-
 stra uectigalia. Et cur clericos, si hæc fecerimus, nos uocari
 licebit? pars nostra, siue fors, quæ græce dicitur *κλῆρος*, do-
 minatus est non terrenus sed cœlestis. Leuite, qui idem cle-
 rici sunt, partem cū fratribus non fuere sortiti, & tu nos ius-
 bes etiam fratrum sortiri portionem? Quo mihi diuitias
 atq; opes, qui domini uoce iubeor nec de crastino esse solli-
 citus? & cui dictū est ab illo, nolite thesaurizare super ter-
 ram, nolite possidere aurū, neq; argentū, neq; pecuniam, in
 zonis uestris. Et, difficilius est diuitē introire in regnū cœ-
 lorum, q̃ Camelū per foramen acus transire. Ideoq; paupe

res sibi ministros elegit, & qui omnia reliquerunt, ut eū sequerentur, & paupertatis ipse fuit exemplū. Vsq; adeo diuitiarum pecuniarūq; tractatio innocētiæ inimica est, nō modo possessio illarū atq; dominatus. Vnus Iudas, qui oculos habebat, & portabat quæ mittebantur, prauaricatus est, & amore pecunię cui assueuerat, magistrū, dñm, deū, & reprehendit, & prodidit Itaq; uereor Cæsar, ne me ex Petro facias Iudā. Audi etiā quid Paulus dicat. Nihil intulimus in hunc mundum. haud dubiū, quod nec auferre quid possumus, habentes autē alimenta, & quibus tegamur, his contenti sumus. Nā qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueū diaboli, & desyderia multa, & inutilia, & nociua, quæ mergūt homines in interitū & perditionē. Radix enim omniū malorū est cupiditas, quā quidem appetētes, errauerunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis. Tu autē homo dei hæc fuge, & tu me accipere iubes Cæsar quæ uelut uenenū effugere debeo? & quis præterea, pro tua prudentia Cæsar cōsideres, quis inter hæc diuinis rebus faciendis locus? Apostoli, quibusdā indignātibus quod uiduæ ipsorū in ministerio quotidiano despicerent, responderunt, non esse æquum relinquere se uerbum dei, & ministrare mensibus, & tamen uiduis ministrare, quanto aliud est q̃ exigere uectigalia? curare ærarium? stipendium numerare militibus? & mille alijs curis huiusmodi implicari? Nemo militās deo, implicat se negotijs secularibus, inquit Paulus. Nunquid Aaron, cum cæteris leuitici generis, aliud q̃ domini tabernaculum procurabat? Eius filij, quia ignem alienum in thuribula sumpserant, igni cœlesti cōfla grauerunt. Et tu iubes nos ignē seculariū diuitiarū, uetitū, ac pphanū, in sacrata thuribula, id est in sacerdotalia opera sumere? Nū Eleazar, nū Phinees, nū cæteri pontifices, ministriq; aut tabernaculi, aut tēplī, quicq; nisi quod ad rem diuinā pertineret, administrabant? Administrabāt dico. Immo, administrare poterāt, si officio suo satisfacere uolebāt.

Quod si nolint, audiant execrationē domini dicentis, Male dicti qui opus domini faciunt negligenter. Quæ execratio quā in omnes, tum in pontifices maxime cadit. O quantum est pontificale munus. Quantum est caput esse ecclesiæ. Quantum est præponi pastorem tanto ouili, e cuius manu uniuscuiusq; agni, ouisq; amissæ sanguis exigitur. Cui dictum est, si amas me plusq; alij, ut fateris, pascere agnos meos. Iterum si amas me, ut fateris, pascere oues meas. Tertio si amas me, pascere oues meas. Et tu iubes Cæsar capras etiam pascere, & porcos, qui nequeunt ab eodem pastore custodiri. Quid, quod me regē facere uis, aut potius Cæsarem, id est regū principem? dominus Iesus christus, deus & homo, rex & sacerdos, quā se regem affirmaret, audi de quo regno locutus est. Regnū meū inquit non est de hoc mundo. Si enim de hoc mundo esset regnū meū, ministri mei utiq; decertarēt. Et quæ fuit prima uox, ac frequenter clamor prædicationis eius? Nonne hæc? Pœnitentiæ agite, appropinquauit enim regnū celorū. Appropinquauit regnū dei, cui cōparabitur regnū celorū. Nonne cū hæc dixit, regnū sæculare nihil ad se pertinere declarauit? Eoq; non modo regnū huiusmodi nō quæsiuit, sed oblatū quoque accipere noluit. Nam cū intelligeret aliquando, populos destinasse ut eum raperent, regemq; facerent, in montiū solitudines fugit. Quod nobis qui locū ipsius tenemus, nō solū exemplo dedit imitandum, sed etiā præcepto, inquiēs Principes gentiū dominantur eorū. Et qui maiores sunt, potestatem exercent in eos. Non ita erit inter uos, sed quicumq; uoluerit inter uos maior fieri, sit uester minister. Et qui uoluerit primus inter uos esse, erit uester seruus. Sicut filius hominis nō uenit ut ministret ei, sed ut ministret, & det animam suam redemptionem pro multis. Iudices olim deus, ut scias Cæsar, constituit super Israel, nō reges, populumq; sibi nomen regium postulantem, detestatus est. Nec aliter ob duritiā cordis illorum regem dedit, q̄ q̄ repudiū
permi

permiserat, qđ in noua lege reuocauit. Et ego regni accipim
qui uix iudex esse permittor? An nescitis, inquit Paulus,
qđ sancti de hoc mundo iudicabunt? Et si in uobis iudica
bitur mundus, indigni estis, qui de minimis iudicetis. Nes
citis quod angelos iudicabimus, quanto magis secularia?
Secularia igitur iudicia si habueritis, contemptibiles qui
sunt in ecclesia, eos constituite ad iudicandum. At qui iudi
ces de rebus controuersis tantūmodo iudicabant, nō etiā
tributa exigebant. Ego exigam, qui scio a dño interrogatū
Petrum, a quibusnam reges terræ acciperent tributum, cen
sumue, a filiis an ab alienis? Et quum hic respondisset, ab
alienis, ab eodem dictum, ergo liberi sunt filij. Qđ si omnes
filij mei sunt Caesar, ut certe sunt, omnes liberi erunt, nihil
quisqđ soluet. Igitur non est opus mihi tua donatione, qua
nihil assecuturus sum, præter laborem, quē ut minime de
beo, ita minime possum ferre. Quid quod necesse haberē,
potestatem exercere sanguinis, punire fontes, bella gerere,
urbes diripere, regiones ferro igniqđ uastare? Aliter nō est
quod sperem, posse me tueri, quæ tradidisses. Et si hæc fece
ro, sacerdos, pontifex, Christi uicarius sum? Ut illū in me
tonantem audiam, atqđ dicentem. Domus mea domus ora
tionis uocabitur, omnibus gentibus, & tu fecisti eā spelun
cam latronum. Non ueni in mundum, inquit dominus, ut
iudicem mundum, sed liberem eum, & ego qui illi successi
causa mortuū ero? Cui in persona Petri dictum est. Cōuer
te gladium tuum in locum suum. Omnes enim qui accepe
runt gladium, gladio peribunt. Ne defendere quidem no
bis ferro nos licet. Siquidem defendere dñm Petrus uole
bat, cum auriculam abscidit ferro, & tu diuitiarū aut cōpa
randarum aut tuendarū causa, uti ferro nos iubes? Nostri
potestas est potestas clauū, dicente domino. Tibi dabo cla
ues regni cōlorū. Quodcunqđ ligaueris super terram, erit
ligatum & in cōlis, & quodcunqđ solueris super terrā, erit
solutum & in cōlis, & portæ inferi nō præualebunt aduer
E

sus eas. Nihil ad hanc potestatem, nihil ad hanc dignationē
nihil ad hoc regnum adiici potest. Quo qui contentus non
est, aliud sibi quoddam a diabolo postulat, qui etiam domi-
no dicere ausus est. Tibi dabo omnia regna mundi, si cadēs
in terram adoraueris me. Quare Cæsar, cum pace tua di-
ctum sit, Noli mihi diabolus effici, qui Christum, id est me,
regna mundi a te data accipere iubeas. Malo enim illa sper-
nere q̄ possidere. Et ut aliquid de infidelibus, sed ut spero,
futuris fidelibus loquar, noli me de angelo lucis reddere il-
lis angelū tenebrarū, quorū corda ad pietatē inducere uolo,
nō ipsorū ceruicī iugū imponere, & gladio qđ est uerbū dei
nō gladio ferri mihi subijcere, ne deteriores efficiantur, ne
recalcitrent, ne cornu me feriēt, ne nomen dei meo irritati
errore blaphemēt. Filios mihi charissimos uolo reddere,
nō seruos. adoptare, nō emere. generare, nō manucapere
animas eorū offerre sacrificiū deo nō diabolo corpora. Di-
scite a me inquit dñs, qui mitis sum, & humili corde. Capite
iugū meū, & inuenietis requiem animabus uestris. Iugū
enim meū suauē, & pōdus meū leuē. Cuius ad extremū,
finē faciā, illā in hac re sententiā accipe, quā quasi inter me
& te tulit. Reddite quę sunt Cæsaris Cæsari, & quę sunt dei
deo. Quo sit, ut nec tu Cæsar tua relinquere, neq; ego quę
Cæsaris sunt, accipere debeā, quę uel si millies offeras nun-
quam accipiam. Ad hanc Siluestri orationem apostoli-
co uiro dignā, quid esset, quod amplius Cōstantinus pos-
set opponere? Quod quū ita sit, qui aiunt donationem fa-
ctam esse, nonne iniuriosi sunt in Cōstantinū, quem suos
priuare, imperiumq; Ro. uoluisse conuellere. Iniuriosi in
S. P. Q. R. Italiā totumq; occidentem, quem contra ius
phalq; imperiū mutari permisisse. Iniuriosi in Siluestrum,
quem indignā sancto uiro donationē acceptā habuisse, Iniu-
riosi in summū pont. cui licere terrenis potiri regnis, & Ro.
moderare imperiū, arbitrantur. Hac tamen omnia eo per-
tinent, ut appareat Cōstantinū, inter tot impedimēta, num

quam fuisse facturū, ut rem romanā Siluestro ex maximā
parte donaret, quod isti aiunt. Age porro, ut credamus istā
donationem, de qua facit pagina uestra mentionem, debet
constare etiā de acceptance Siluestri. Nunc de illa nō cō
stat. At credibile est dicitis ratam hunc habuisse donationē,
ita credo, nec ratam habuisse modo, uerum etiam petisse, ro
gasse, precibus extorsisse credibile est. Quid uos credibile
quod præter opinionem est hominū, dicitis? Nec quia in
pagina priuilegij de donatione sit mentio, putandū est fuis
se acceptatā. Sed econtrario, quia nō sit mentio de accepta
tione, dicendum est nō fuisse donatū. Ita plus cōtra uos fa
cit, hunc donū respuisse, q̄ illum dare uoluisset, & beneficiū
in inuitum nō confertur. Neq; uero tantū donata respuisse
Siluestrum suspicari debemus, sed tacite etiā indicasse, nec
illum dare iuste, nec se iure accipere posse. Sed o cæcā sem
per inconsultamq; avaritiam. Demus, ut tabulas quoq; de
assensu Siluestri proferre possitis, ueras, incorruptas, synce
ras, num protinus donata sunt, quæ in tabulis cōtinentur?
Vbi possessio? Vbi in manus traditio? Nam si cartam mo
do Constantinus dat, non gratificari Siluestro uoluit, sed il
ludere. Verisimile est dicitis, qui donat quippiam, eum &
possessionem tradere. Videte quid loquamini, quū posses
sionem nō esse datā constet, & an datum sit ius ambigitur.
Verisimile est, qui possessionē nō dedit, eū ne ius quidē da
re uoluisset. An nō cōstat possessionē nūq; traditā fuisse, qđ
negare impudētissimū est. Nūquid Siluestrū Cōstantinus
in Capitoliū, quasi triūphantē, inter frequentū quiritū sed in
fidelitū plausum duxit? In sella aurea simul assistēte uniuers
o Senatu collocauit? Magistratus p sua quencq; dignitate
regē salutare & adorare iussit? Hac erga novos principes
fieri solēt, nō tantū aliquod pallatium uelut Lateranense tra
di. Nā postea per uniuersam Italiā circūduxit? Adijt cū illo
Gallias? Adijt Hispanias? Adijt Germanos, ceterosq; occide
tem? Aut si grauabant ambo tantū obire terras, quibusnā

tam ingens officium delegarunt? qui & Cæsaris uice traderent possessionem, & Siluestri acciperent? Magni hi uiri, atq; eximie autoritatis esse debuerūt, & tamen qui fuerint ignoramus. Nostra memoria, ut exempla uetusta omittā, nunq; aliter factitatum uidimus, quā quis aut urbis, aut regionis, aut prouintiæ dominus factus est, ita demum traditam existimari possessionem, si magistratus pristini summo ueantur, nouiq; subrogentur. Hoc si tunc Siluester fieri nō postulasset, tamen magnificentie Cōstantini intererat, ut de clararet non uerbo sed, sed re possessionē tradere, suos præsides amouere, aliosq; ab illo substitui iubere. Non traditur possessio, quæ penes eosdem remanet, qui possidebant, & nouus dominus illos summouere non audet. Sed fac istud quoq; non ob stare, & nihilominus putari Siluestrū possedisse, atq; omnia præter morem, præterq; naturam tunc esse dicamus administrata. Postq; ille abiit, quos prouintijs urbibusq; rectores Siluester præposuit: quæ bella gessit: quas nationes ad arma spectantes oppressit: per quos hæc administrauit? Nihil horum scimus, respondetis. Ita puto, nocturno tempore hæc omnia gesta sunt, & ideo nemo uidit. Age fuit in possessione Siluester? Quis eum de possessione deiecit? Nam perpetuo in possessione non fuit, neq; suecessorum aliquis saltem, usq; ad Gregorium magnū, qui & ipse caruit possessione. Qui extra possessionē est, nec se ab ea deiectum probare potest, is profecto nunq; possedit, & si se possedisse dicat, insanit. Vides ut te insanum etiam probō? Alioquin dic quis papam deiecit, ipse ne Cōstantinus, an eius filij, an Iulianus an aliquis alius Cæsar? Profer nomen expulsoris, pfer tempus, unde primū, unde secūdo, ac deinceps expulsus est. Num per seditionem, & cædes, an sine his? coniurarunt in eum pariter nationes, an quæ prima? Quid? nemo omnium auxilio fuit? Ne illorum quidē qui per Siluestrū aliumue papā præpositi urbibus ac prouintijs erant? Vno die uniuersa amiserunt: an paulatim & per

partes? Restitit ipse suisq; magistratus, an ad primū tumultum se abdicarunt? Quid? ipsi uictores non in eam fecerunt hominū, quam indignam imperio ducebant, ferro grassati sunt? In ultionem contumeliæ, in tutelam occupatæ dominationis, in contemptum religionis nostræ, in ipsum etiam posteritatis exemplū. Omnino eorū qui uicti sunt, nemo fugam coepit? nemo latuit? nemo timuit? O admirabilem casum. Imperiū Romanū tantis laboribus tanto cruore paratum, ita placide ita quiete a christianis sacerdotibus uel paratum est, uel amissum, ut nullus cruor, nullū bellū, nulla querela intercesserit. Et quod non minus admirari debeas, per quos hoc gestū sit, quo tempore, quomodo. quādiu, pro suis ignotū. Putes in syluis inter arbores regnasse Siluestrū, non Romæ, & inter homines, & ab hybernis imbribus frigoribusq; non ab hominibus eiectum. Quis non habet cognitum, qui paulo plura lectitarit, quot reges Romę, quot consules, quot dictatores, quot tribuni plebis, quot censores, quot ædiles creati fuerint, nemoq; ex tanta hominū copia, ex tanta uetustate nos fugit. Scimus item quot Atheniensium duces, quot Thebanorū, quot Lacedæmoniorū existerint, pugnas eorum terrestres naualesq; uniuersas tenemus. Non ignoramus qui reges Persarū, Medorū, Chædæorum, Hebræorū fuerint, aliorūq; plurimorū. Et quō horū quisq; aut acceperit regnū, aut tenuerit, aut perdidit, aut recuperauerit. Romanū autē, siue Siluestrianū imperiū, qua ratione inceperit, aut qua desierit, quando, per quos, in ipsa quoq; urbe nescitur. Interrogo enim quos harum rerum testes, auctoresq; proferre possitis? nullos respondetis. Et nō pudet uos non tam homines q̃ pecudes dicere uerisimile esse Siluestrum possedisse? Quod quia uos non potestis, ego e contrario docebo, ad ultimū usq; diem uitæ Cōstantinū, & gradatim deinceps oēs Cæsares possedisse, ut ne quid habeatis quod hircere possitis. At perdifficile est, & magnū ut opinor operis hoc docere. Euoluātur omnes latinæ græ:

etq; hystoriae, citentur ceteri autores, qui de illis meminere temporibus, at neminem reperies, in hac re ab alio discere pare. Vñ ex mille testimonijs sufficiat. Eutropius, qui Cōstantinum, qui tres Constantini filios a patre relictos, domi nos orbis terrarū uidit, qui de Iuliano filio fratris Constantini ita scribit. Hic Iulianus qui fuit Diaconus in Ro. ec. Imperatorq; effectus apostotauit in Idolozū cultū, rerū potius est, ingentiq; apparatu Parthis intulit bellū. Cui expeditio- ni ego quoq; interfui. Nec de donatione imperij occidētia tacuisset, nec paulo post de Iouiano, qui successit Iuliano, ita dixisset. Pacem cū Sapore necessariā quidē, sed ignobilē fecit, mutatis finibus, ac nōnulla imperij Ro. parte tradita, qđ ante, ex quo Ro. imperiū conditum erat, nunq; accidit. Quinetiā legiones nostrę apud Claudiū propontū Telestium, & in Hispania apud Numantiam, & in Numidia sub Iugo missę sunt, ut nihil tñ finitū traderetur. Hoc loco libet uos q nuperrime defuncti estis, cōuenire pon. Ro. & te Flugen, qui uiuis cū felicis tamen uenia. Cur donationē Cōstantini magno ore iactitatis, frequēterq; uos ultores erepti imperij quibuscūq; regibus principibusq; minamini? & confessionē quandā seruitutis a Cæsare, dū coronandus est, & a nonnullis alijs principibus extorquetis? Veluti ab rege Neap. atq; Sicilię, id qđ nunq; aliquis ueterū Ro. pont. fecit, nō Damasus apud Theodosiū, nō Syrinus apud Archadium, nō Anastasius apud Honoriiū, nō Iōānes apud Iustinianum, nō alij apud alios sanctissimi Papę apud optimos Cæsares, sed semper illorū Romā Italiāq; cū puintis quos nominaui fuisse professi sunt. Eoq; numismata aurea, ut de alijs monumentis sileā, tēplisq; urbis Ro. circūferuntur, nō gręcis, sed latinis literis inscripta, Constantini iam christiani, & deinceps cunctorū ferme Imperatorū, quorū multa penes me sunt, cū hac plerunq; subscriptione, subter imaginē crucis, Concordia orbis, qualia infinita reperirētur summo rum pont. si unq; Romę imperassetis, quę nulla reperiun-

tur, neq; aurea, neq; argentea, neq; ab aliquo uisa memorantur, & tamē necesse erat illo tēpore propriū habere numisma, quisquis imperiū Romæ teneret, saltē sub imagine saluatoris aut Petri. Proh imperitiā hominū, nō cernitis si donatio Cōstantini uera est, Casari, de latino loquor, nihil relinqui? En qualis Imperator, qualis rex Ro. erit, cuius regnū si qs habeat, nec aliud habeat, omnino nil habeat. Q; si itaq; palā est Siluestrū non possedisse, hoc est Constantinū nō tradidisse possessionē, haud dubiū erit, ne ius quidem, ut dixi, dedisse possidendi, nisi dictis. Ius quidem datū, sed aliqua causa possessionē non traditā. Ita plane dabat, qd' minime futurū intelligebat, dabat, qd' tradere non poterat, dabat, quod nō prius uenire in manus eius cui dabatur possibile erat, q̄ esset extinctū. Dabat donū quod ante quingentos annos, aut nuncq; ualiturū foret. Verum hoc loqui aut sentire insanum est. Sed iam tēpus est, ne longior fiam, causæ aduersariorum iam concissæ atq; laceratæ letale uulnus imprimere, & uno eam iugulare ictu. Omnis fere historia quæ nomen historiæ meretur, Constantinum a puero cum patre Constantio christianum refert multo etiam ante pontificatum Siluestri, ut Eusebius ecclesiasticæ scriptor historiæ, quem Rufinus non in postremis doctus, in latinum interpretatus, duo uolumina de quo suo adiecit, quorū uterq; pene Constantini tēporibus fuit. Adde huc etiam testimonium Romani pont. qui his rebus gerendis non interfuit, sed præfuit, nō testis, sed autor, nō alieni negotij, sed sui narrator. Is est Melchiades papa qui proximus fuit ante Siluestrum, qui ita ait? Ecclesia ad hoc usq; peruenit, ut non solum gentes, sed etiam Romani principes, qui totius orbis monarchiā tenebant, ad fidē Christi, & ad fidei sacramenta concurrerent. E quibus uir religiosissimus Cōstan. primus fidē ueritatis patēter adeptus, licentiā dedit per uniuersum orbē sub suo degentibus imperio, nō solum fieri christianos, sed etiā fabricādī ecclesias, & prædia cōstituit tribuēda.

Denique præfatus princeps dona immensa contulit, & fabricam templi primæ sedis beati Petri instituit, adeo ut sedem imperialem relinqueret, & beato Petro suisque successoribus pro futuram concederet. En nihil Melchiades a Constantino donatum ait, nisi palatium Lateranense, & prædia, de quibus Gregorius in registro facit sapissime mentionem. Vbi sunt qui non in dubium uocari non sinunt, donatio Constantini ualeat, nec ne, cum illa donatio fuerit & ante Siluestrum & rerum tantummodo priuatarum? quæ res quantum plana & aperta sit, tamen de ipso, quod isti stolidi proferre solent, priuilegio differendum est. Et ante omnia non modo ille, qui Gratianus uideri uoluit, qui nonnulla ad opus Gratiani adiecit, improbitatis arguendus est, uerum etiam inscitia, qui opinantur paginam priuilegij apud Gratianum contineri, quod neque docti unquam putarunt, & in uetustissimis quibusque codicibus decretorum non inuenitur. Et si quo in loco huius rei Gratianus meminisset, non in hoc ubi isti collocant, scilicet ipsam orationis abruptantes, sed in eo ubi agit de Ludouici pactione, meminisset. Præterea duo milia locorum in decretis sunt, quæ ab huius loci fide dissentiant. Quorum unus est ubi, quæ superius retuli, Melchiadis uerba ponuntur. Nonnulli eum qui hoc capitulum adiecit, aiunt uocatum paleam uel uero nomine, uel ideo, quod quæ de suo adiunxit, ad Gratianum comparata, instar palearum iuxta frumenta existimantur. Vtuncque sit, indignissimum est credere, quæ ad hoc adiecta sunt, ea decretorum collectorem, aut ignorasse, aut magnifecisse, habuisseque pro ueris. Bene habet. sufficit. uicimus. Primum quod hoc Gratianus non ait, ut isti mentiebantur, immo adeo ut ex infinitis locis datur intelligi, negat atque confutat. Deinde, quod unum & ignotum & nullius autoritatis ac nauci hominem asserunt, ita etiam stolidum, ut ea Gratiano affinxerit, quæ cum cæteris illius dictis congruere non possent. Hunc ergo uos auctorem profertis? Huius unius testimonio utimini? Huius cartulam, ad tantæ rei confirmationem,

mationem, contra sex centa probationū genera recitata ē.
At ego expectaueram, ut aurea sigilla, marmoratos titulos
mille autores ostenderetis. Sed ipse (dicitis) palea autorem
profert, fontem historię ostendit, & Gelasium papā cum
multis episcopis in testimonium citat. Ex gestis inquit Sil-
uestri, quæ beatus Gelasius in concilio .lxx. episcoporum a
catholicis legi cōmemorat, & pro antiquo usu multas hoc
dicit ecclesias imitari. In quibus legitur Constantinus &c.
Multo superius, ubi de libris legendis & non legendis agi-
tur, etiā dixerat, actus beati Siluestri præsulis, licet eius qui
scripsit nomen ignoramus, a multis tamen in urbe Roma
catholicis legi cognouimus, & pro antiquo usu imitantur
ecclesiæ. Mira hæc autoritas, mirum testimonium, in expu-
gnabilis probatio. Dono uobis hoc, Gelasium dum de con-
cilio .lxx. episcoporum loquitur id dixisse. Nū id dixit, paginā
priuilegij in beatissimi Siluestri gestis legi, & hoc Romæ,
cuius ecclesiæ autoritatē multę aliæ sequuntur. Quod ego
non nego, concedo, fateor. Me quoq; una cum Gelasio tes-
tem exhibeo. Verum quid uobis ista res prodest, nisi ut
in adducendis testibus mentiri uoluisset uideamini. Ignora-
tur nomen eius, qui hoc decretis adscripsit, & solus hoc di-
xit. Ignoratur nomen eius qui scripsit historiam, & solus is
& falso testis affertur. Et uos boni uiri atq; prudētes hoc fa-
tis superq; esse ad tantæ rei testimonij existimatis? At ui-
dete, quantū inter meum inter sit uestrumq; iudicium. Ego
ne si hoc quidem apud gesta Siluestri priuilegiū continere-
tur, pro uero habendum putarem, cum historia illa non his-
toria sit, sed poetica & impudentissima fabula, ut posterius
ostendam. Nec quisq; alius, alicuius duntaxat autoritatis,
de hoc priuilegio habeat mētionem. Et Iacobus Voraginē-
sis propensus in amorem clericorū, ut Archiepiscopus, ta-
men in gestis sanctorū, de donatione Constantini, ut fabu-
losa nec digna quæ inter gesta Siluestri poneretur, silentiū
agit, lata quodammodo sententia contra eos, si qui hæc li-

F

teris mandauissent. Sed ipsum falsarium, ac uere paleam, non triticum, obtorto collo in iudiciū trahere uolo. Quid ais Falsarie? Vnde sit, quod istud priuilegiū inter Siluestri gesta non legimus? Credo rarus hic liber est, difficilisq; inuentu, nec uulgo habetur. Sed tanq; fasti olim a pōtificibus aut libri Sibillini, a decem uiris custoditur. Lingua græca, aut Syriaca, aut Chaldaica scriptus est. Testatur Gelasius a multis catholicis legi, Voraginenſis de eo meminit. Nos quoq; mille & antiquæ scripta exemplaria uidimus, & in omni fere cathedrali ecclesia, cū adest Siluestri natalis dies, lectitantur, & tamen nemo se illic legisse istud ait, quod tu affingis, nemo audisse, nemo somniasse. An alia quædā fortassis historia est? Et quæ nam ista erit? Ego aliam nescio, nec abs te aliam dici interpreter. Quippe de ea tu loqueris quam Gelasius apud multas ecclesias lectitari refert. In hac aut tuum priuilegium non inuenimus. Quod si istud in uita Siluestri non legitur, quid tu ita legi tradidisti? Quid in tanta re iocari es ausus? & leuiū hominū cupiditatem eludere? Sed stultus sum, qui illius potius inspector audaciæ, q̃ istorum dementiam qui crediderunt. Si quis apud Græcos, apud Hebræos, apud barbaros diceret, hoc esse memorie proditum, nonne iuberetis nominare autorem profertū codicem? & locum ab interprete fidei exponi, anteq̃ crederetis? Nūc de lingua uestra, de notissimo codice sit mentio, & uos tam incredibile factum, aut non inquiritis, aut cū scriptum non reperiatis, tam prona estis credulitate, ut pro scripto habeatis, atq; pro uero. Et hoc titulo contenti, terras miscetis & maria, & quasi nullum subsit dubium, eos qui uobis non credunt, terrore bellorum alijsq; minis prosequimini. Bone Iesu, quanta uis, quanta diuinitas est ueritatis, quæ per se, sine magno conatu, ab omnibus doctis ac fallacijs, seipsa defendit, ut non immerito, cum esset apud Darium regem exorta contentio, quod foret maxime ualidū, & aliud aliud diceret, tributa sit palma ueritati.

Quia cum sacerdotibus, non cum secularibus mihi res est,
 ecclesiastica magis, quam secularia sunt exempla repetenda.
 Iudas Machabeus, cum dimissis Romam legatis, foedus,
 amicitiamque a Senatu impetrasset, curauit uerba foederis in
 aes incidenda, Hierosolymamque portanda, Taceo de lapi-
 deis decalogi tabulis, quas deus Moyse dedit. Ista uero tam
 magnifica Constantini, & tam inaudita donatio, nullis ne-
 que in auro, neque in argento, neque in aere, neque in mar-
 more, neque postremo in libris, probari documentis pos-
 test. Sed tantum, si isti credimus, in charta siue membra-
 na. Iobal primus Musices autor, ut est apud Iosephum,
 cum esset a maioribus tradita per manus opinio, res huma-
 nas semel aqua, iterum igni delendas, doctrinam suam duas
 columnis inscripsit, lateritia contra ignem, lapidea con-
 tra aquas. Quae ad Iosephi aeuum, ut idem scribit, perman-
 sit. Vt suum in omnes beneficium semper extaret. & apud
 Romanos rusticanos adhuc, & agrestes, cum paruae & ra-
 rae literae essent, tamen leges duodecim tabularum in aes su-
 erunt incisae, quae in capta atque incensa a Gallis urbe, inco-
 lumes postea sunt repertae. Adeo duo maxima in rebus
 humanis, diuturnitatem temporis, & fortunae uolentiam,
 uincit circumspecta prouidentia. Constantinus uero, orbis
 terrarum donationem, papyro tantum & atramento signauit, cum
 praesertim machinator fabulae quisquis ille fuit, faciat Con-
 stantinum dicentem, se credere, non de fore, qui donatio-
 nem hanc impia auaritia rescinderet. Hoc times Constan-
 tine, & non caues, ne ii qui Romam Siluestro eriperent,
 cartulam quoque surriperent? Quid ipse Siluester? pro se
 nihil agit? Ita omnia Constantino remittit? Ita securus ac-
 segnis est? In tanto negotio, nihil sibi, nihil ecclesiae suae ni-
 hil posteritati prospicit? En cui imperium Ro. administran-
 dum committis, qui tam magnae rei, tantoque aut lucro aut
 periculo indormit. Siquidem sublata chartula, privilegii

donatio; utiq; ætate procedente probari non poterit. Paginam priuilegij appellat homo uesanus priuilegium ne tum libet uelut præsentem insectari, uocas donationē orbis terrarum, & hoc in pagina uis esse scriptū, & isto genere orationis usum esse Constantinū. Si titulus absurdus est, quæliæ cætera existimemus?

Constantinus Imp. quarto die sui baptismatis priuilegium Ro. ecclesiæ pontifici contulit, ut in urbe Roma sacerdotes, ita hunc caput habeant, sicut iudices regem. Hoc in ipsa Siluestri historia continetur. Ex quo dubitari non potest, ubi nam scriptum significetur priuilegium. Sed more eorū, qui mēdacia machinantur, a uero inceptit, ut sequētib; quæ falsa sunt, conciliet fidem. Vt Sinon apud Virg. Cuncta equidem tibi rex fuerint quæcunq; fatebor, uera inquit, nec me argolica de gente negabo, hoc primum, dein de falsa subiecit. Ita hoc loco noster Sinon facit, qui quū a uero inceptisset, adiecit. In eo priuilegio, ita inter cætera legitur. Vtile iudicauimus una cum omnibus Satrapis nostris, & uniuerso Senatu, optimatibus etiam, & cū cuncto populo Imperio Romanæ ecclesiæ subiacenti, ut sicut beatus Petrus in terris uicarius dei uidetur esse constitutus, ita & pōtiffices ipsius principis apostolorū uicem, principatus potestatem, amplius q̄ terrenæ imperialis nostræ serenitatis mansuetudo habere uideretur, cōcessam a nobis nostroque imperio obtineant. O scelerate atq; malefice, eadē, quam assers in testimonium, refert historia, longo tempore senatorij ordinis uoluisse accipere religionem christianam. & Constantinum pauperes sollicitasse precio ad baptismū. Et tu ais intra primos statim dies, Senatum, optimates, satrapas, quasi iam christianos de honestanda ecclesia Ro. cum Cæsare decreuisse. Quid q̄ uis interfuisse, satrapas? O cautes, o stipes. Sic loquuntur Cæsares? Sic concipi solent decreta Romana? Quis unq; satrapas in consilijs Romanorum nominari audiuit? Non teneo memoria unq; legisse

me ullum, non modo Romanū, sed ne in Romanorū quī-
 dem prouincijs Satrapam nominatum. At hic Imperatoris
 Satrapas uocat. eosq; Senatui præponit, quū omnes hono-
 res, etiam qui principi deferuntur, tantum a Senatu decere-
 nantur, adiuncto populoq; Romano. Hinc est quod in la-
 pidibus uetustis, aut tabulis æreis, aut numismatis duas lite-
 ras uidemus. S. C. id est Senatus consulto, uel quatuor. S.
 P. Q. R. hoc est, Senatus populusq; Romanus. Et, ut Ter-
 tulanus meminit, quū Pontius Pilatus de admirandis chri-
 sti actionibus ad Tiberium Cæsarem, non ad Senatum scri-
 plisset, siquidem magistratus ad senatum de magnis rebus
 scribere consueuerant, Senatus hanc rem indigne tulit, Ti-
 berioq; prerogatiuam ferenti, ut Iesus pro deo coleretur,
 repugnauit, ob tacitam tantūmodo indignationem, offensę
 senatoriæ dignitatis. Et ut scias quantum senatus ualeat au-
 toritas, ne pro deo coleretur obtinuit. Quid, quod ais opti-
 mates? quos aut primarios in rep. intelligimus uiros, qui
 cur nominantur, quū de ceteris magistratibus silentium sit?
 aut eos qui populares non sunt, beneuolentiam populi au-
 cupantes, sed optimi cuiusq; & bonarum partium studiosi,
 ac defensores, ut Cicero quadā oratione demonstrat. Ideo-
 que Cæsarem ante oppressam rep. popularem fuisse dici-
 mus, Catonem ex optimatibus, quorum differentiam Sa-
 lustius explicauit. Neq; hi optimates magis, q̃ populares,
 aut ceteri boni uiri, dicuntur in consilio adhiberi. Sed quid
 mirum si adhibentur optimates, ubi cunctus populus, si hō
 mini credimus, cum Senatu & Cæsare iudicauit? Et is qui
 dem Ro. ecclesiæ subiacens? & quis iste est populus? Ro-
 manus ne? Ac cur non dicitur populus Ro. potius q̃ po-
 pulus subiacens? Quæ noua ista cōtumelia est in quirites,
 de quibus optimi poetæ elogium est, Tu regere imperio
 populos Romane memēto? Qui regit alios populos, ipse
 uocatur, populus subiacens, quod inauditum est. Nam in
 hoc, ut in multis epistolis Gregorius testatur, differt Roma

mus pontifex a cæteris, quod solus est princeps liberi populi. Cæterum ita sit, ut uis. Nōne & alij populi subiacent? Alios quoque significas? Quomodo fieri istud triduo poterat, ut omnes populi subiacentes Ro. ec. illi decreto adessent? Tamen & si nō oīs sex populi iudicabat. Quid antequam subiecisset Ro. pontifici populū Constantinus, subiectū uocaret? Quid, quod hi qui subiacentes uocantur, faciendo dicuntur præfuisse decreto? Quid, quod hoc ipsum dicuntur decreuisse, ut sint subiacentes, & ut ille cui subiacet hos habeat subiactes? Quid agis aliud infelix, nisi ut iudices te uoluntatē fallēdi habere, facultatē nō habere? Eligētes nobis ipsum principem apostolorū, uel eius uicarios, firmos apud deū esse patronos. Et sicut nostra est terrena imperialis potentia, ita eius sacro sanctā Ro. ec. decreuimus uenerāter honorare, & amplius quam nostrū imperiū, terrenūque thronū, sedem sacrausimā beati Petri gloriose exaltare, tribuentes ei potestatē, & gloriā & dignitatē, atque uigorē, & honorificentiam imperialē. Reuiuifce paulisper firmiane lactanti, resisteq; huic asino tam uaste, immaniterque rudēti. Ita uerborū turgentium strepitu delectatur, ut eadem repetat, & incultet, quæ modo dixerat. Hunc ne in modū auro tuo loquebātur Cæsariū scribæ, ne dicā agalones? Elegit sibi illos Cōstantinus nō patronos, sed esse patronos. Interposuit illud esse, ut numerū redderet cōcinniorē. Honestā ratio, barbare loqui, ut uenustius currat oratio, si modo quid in tāta scabritia uenustū esse potest. Eligentes principē apostolorū, uel eius uicarios. Nō elegis Petrum, & eius deinceps uicarios, sed aut hunc, exclusis illis, aut illos hoc excluso. Et pontifices Ro. appellat uicarios Petri, quasi uel uiuat Petrus, uel minori dignitate sint cæteri, quam Petrus fuit. Nonne & illud barbarū est, a nobis nostrorum imperio? quasi imperium habeat animū concedendi & potestatē. Nec fuit contentus dicere, obtineant, nisi etiā diceret concessam, quā satis alterū esset. Et illud, firmos patronos, perque elegās est. Scilicet firmos uult, ne pe

cumia corrumpantur, aut metu labantur. Et illud, terrenā imperialis potētia, duo adiectiua sine copula, & illud, ueneranter honorare, & illud, nostrā imperialis serenitatis mansuetudo, Lactantianā eloquentiam redolet, quum de potentia agatur imperij, serenitatē nominare, & mansuetudinem, non amplitudinem & maiestatem. Quod etiā tumida superbia inflatum est, ut in illo quoq; gloriose exaltare per gloriam & potestātē & dignitatē & uigorē & honorificentiam imperialem, quod ex Apoc. sumptū uidetur, ubi dicitur, dignus est agnus qui occisus est, accipere uirtutem & dignitatem, & sapientiā, & fortitudinem, & honorē, & benedictionem. Frequenter, ut posterius liquebit, titulos dei sibi arrogare fingitur Constantinus, & imitari uelle sermonem sacrę scripturę, quē nuncq; legerat. Atq; decernentes sancimus, ut principatū teneat, tam super quatuor sedes, Alexandrinā, Aniochenā, Hierosolymitanā, Constantino politanam, q̄ etiā super oēs, in uniuerso orbe terrarū, dei ecclesias. Etiam pontifex, qui per tempora ipsius sacrosanctę Ro. ecclesię extiterit, cellior & princeps cunctis sacerdotibus, & totius mundi existat, & eius iudicio, quę ad cultum dei, & fidē christianorū, uel stabilitatē procurandā fuerint, disponant. Omitto hic barbarē orationis, q̄ princeps sacerdotibus, p̄ sacerdotū dixit, & q̄ in eodē loco posuit, extiterit & existat, & quū dixerit, & in uniuerso orbe terrarū, iterū addit, totius mūdi, quasi quiddā diuersū, aut coelū, quę mundi pars est, cōplecti uelit, quū bona pars orbis terrarū sub Roma nō esset, & qd̄ fidē christianorū, uel stabilitatem procurandā, tanq; nō possint simul esse, distinxerit, & q̄ decernere & sancire miscuit. & ueluti prius cum cæteris Constantinus nō iudicasset, decernere eū, & tanq; poenam proponat sancire, & quidem una cum populo sancire facit. Quis hoc christianus pati queat, & nō papam, qui hoc patitur, ac libens audit, & recitat, censorie seuereq; castiget, q̄ quum a christiano primatū acceperit Romana sedes, & id

Gratiano testante, multisq; Græcorum, octaua synodus de
clararit, accepisse dicatur a Constantino uix dum christia-
no, tanq; a Christo? Hoc ille modestissimus princeps, hoc
piissimus pontifex audire uoluisset? Absit tam graue ab
utroq; eorum nephas. Quid, quod multo est absurdius, ca-
pit ne rerum natura, ut quis de Constantinopoli loqueretur,
tanq; una patriarchalium sedium, quæ nondum esset, nec
patriarchalis, nec sedes, nec urbs christiana, nec sic nomi-
nata, nec condita, nec ad cōdendum destinata? Quippe
priuilegium cōcessum est triduo, q̃ Constantinus esset esse-
ctus Christianus, quum Byzantium adhuc erat, non Con-
stantinopolis. Mentiar, nisi hoc quoq; confiteatur hic stollidus.
Scribit enim prope calcē priuilegij. Vnde congruū
prospeximus nostrum imperium, & regiā potestatem, oriē-
talibus transferri regionibus, & in Bizantię prouintia op-
timo loco, nomini nostro ciuitatem ædificari, & illic nostrū
constitui imperium. Si ille aliō transferre uolebat imper-
rium, nondum transtulerat. Si illic uolebat constituere im-
perium, nondum constituerat. Sic si uolebat ædificare urbē,
nondum ædificarat. Non ergo fecisset mentionem, de patri-
archali, de una quatuor sedium, de christiana, de sic nomi-
nata, de condita, de qua condenda, ut historiæ placet, quam
palea in testimonium affert, ne cogitarat quidē. Atqui non
uidet hæc belua, siue is palea sit, siue alius quem alius sequi-
tur, se dissentire. Vbi Constantinus, non sua sponte, sed in-
ter quietem, admonitu dei, non Romæ, sed Bizantijs, nō in-
tra paucos dies, sed post aliquot annos, dicitur decreuisse
de urbe condenda, nomenq; quod in somnis edoctus fue-
rat indidisse. Quis ergo nō uidet, qui priuilegium cōposuit
eum diu post tempora Constantini fuisse? & quum uellet
adornare mendacium, excidisse sibi q̃ ante dixisset, hæc ge-
sta esse Romæ, tertio die, q̃ ille fuisset baptizatus, ut in eū
decentissime cadat, tritum uetustate prouerbiū, mēdaces
memores esse oportere. Quid, q̃ Bizantijs, prouintia hæud
quaq;

quæq; capax tantæ urbis condendæ? Nanq; muris com-
 plexa est Cōstantinopolis uetus Bizantium, & hic in eius
 optimo loco ait urbem esse condendam. Quid, quod Thra-
 ciam, ubi positum erat Bizantium, uult esse in oriente, quæ
 uergit ad Aquilonem? Opinor ignorabat Cōstantinus lo-
 eum, quem condendæ urbi delegerat, sub quo celo esset,
 urbisq; an prouincia, quanta eius mensura foret. Ecclesijs
 beatorum apostolorū Petri & Pauli, pro continuatione lu-
 minariorum, possessionū prædia contulimus, & rebus di-
 uersis eas ditauimus, & per nostram imperialem iussione[m]
 sacram, tam in oriente, q̃ in occidente, q̃ etiam a septentrio-
 ne & meridionali plaga, uidelicet & in India, Græcia, Asia
 Thracia, Affrica, & Italia, uel diuersis insulis, nostra largita-
 te, Et concessimus, ea prorsus ratione, ut per manus beatissi-
 mi patris nostri Siluestri, summi pont. successoresq; eius
 omnia disponant. O furcifer. Ecclesiæ ne id est tēpla Ro-
 mæ erāt Petro & Paulo dicatæ? Quis eas extruxerat? quis
 ædificare ausus fuisset, quū nuscq; foret, ut historia ait, chris-
 tianis locus, nisi secreta & latebræ, aut si qua templa Romæ
 fuissent, illis dicata apostolis, non erant digna in quibus tan-
 ta luminaria accenderentur, ediculæ sacræ, non edes, sacella.
 non templa oratoria inter priuatos parietes, nō publica de-
 lubra? Non ergo ante cura gerenda erat de luminaribus
 templorū, q̃ de ipsis templis. Quid ais tu, qui facis Cōstan-
 tinum dicentem Petrum & Paulū beatos, Syluestrū uero,
 cum adhuc uiuit, beatissimū, & suam, qui paulo ante fuisset
 ethnicus, iussione[m] sacram? Tanta ne conferenda sunt pro
 continuandis luminaribus, ut totus orbis terrarū fatigetur?
 At quæ ista prædia sunt, præsertim possessionum? prædio-
 rum possessiones dicere solemus, non possessionū prædia.
 Das prædia, nec quæ prædia explicas. Ditasti diuersis rebus
 nec quando nec quibus rebus ostendis. Vis plagas orbis
 a Siluestro disponi, nec pandis quo genere disponendi. Cō-
 cessisti hæc antea, cur te hodie incepisse significas, honorare

G

ecclesiam Ro. & ei priuilegiū concedere? Hodie concedis.
 Hodie ditas? Cur dicis concessimus, & ditauimus? Quid
 loqueris, aut quid sentis bestia? Cū fabulæ machinatore mi
 hi sermo est, non cū optimo principe Cōstantino. Sed quid
 in te ullā prudentiā, ullam doctrinā requiro, qui nullo inge
 nio, nulla literaturā es præditus? qui aīs luminariū pro
 luminariū. Et orientalibus transſerri regionibus pro eo, qđ
 est, ad orientales transſerri regiones. Quid porro, istæ, ne
 sunt quatuor plagæ? quā orientālē numeras? Thraciā ne?
 An, ut dixi, uergit ad Septentrionē, an Iudeā? At magis ad
 meridiē spectat, utpote uicina Aegypto. Quā item occide
 ntalem? Italiā ne? At hæc in Italia gerebantur, quā nemo il
 lic agens occidentalem uocat, quū Hispanias dicamus esse
 in occidente, & Italia hinc ad meridiē, illinc ad arcton ma
 gis qđ ad occidentē uergit, quā septentrionalem? An Thra
 ciam? At ipse ad orientē esse uis, An Asiam? at hæc sola to
 tum possidet orientem, septentrionem uero cōmunem cū
 Europa. Quā meridionalem? Certe Affricā. At cur nō ali
 quam nominatim prouinciā proferebas? Nisi forte Ethio
 pes Ro. imperio suberant. Et nihilominus nō habent locū
 Asia & Affrica, quū orbem terrarū in quattuor diuidimus
 partes, & nominatim regiones singulārū referimus. Sed cū
 in tres, Asiam, Africā, Europā. Nisi Asiam pro asiatica pro
 prouincia, Affricā pro ea puincia, quæ prope Getulos est,
 appellas. Quæ nō uides cur præcipue nominentur. Siccine
 loquutus esset Constan. quū quattuor orbis plagas exequi
 tur, ut has regiones nominaret, cæteras nō nominaret, & a
 Iudæa inciperet, quæ pars Syriæ numerat, & quæ amplius
 Iudæa nō erat, euerſa Hierosolyma, fugatis, ac prope extin
 ctis Iudæis, ita, ut credā uix aliquē in sua patria tunc permā
 sisse, sed alias habitasse nationes? Vbi tandem erat Iudæa,
 quæ nec Iudea amplius uocabatur, ut hodie uidemus illud
 terræ nomen extinctum? Et sicut exterminatis Chananeis
 Chananea regio desijt appellari, commutato nomine in Iu

deam a nouis incolis, ita exterminatis Iudeis, & conuentis
gentibus eā incolentibus desierat Iudea nominari. Nuncu-
pas Iudeā, Thraciā, insulas, Hispanias uero, Gallias, Germa-
nos, nō putas nuncupādos, & cū de alijs linguis loquaris,
Hebræa, Græca, barbara, de ulla puinciāz, latino sermone
uentiū, nō loqueris. Video, has igit omisiisti, ut postea in
donatione cōplectereris. Et qd nō tanti erant tot prouincie
occidentis, ut cōtinuādis luminaribus suppeditarēt sūptus,
nisi reliqs orbis adiunaret: Transeo, q̄ hęc cōcedi aīs per lar-
gitem, nō ergo, ut isti aiunt, ob leprę curationē. Alioquin
insolens sit, quisquis remunerationē loco munerū ponit.

Brō Siluestro, eiusq; uicario, de p̄senti tradimus palatiū
imperij nostri Lateranē. deinde diadema, uidelicet coronā
capitis nostri, simulq; phrygiū, necnō superhumerales, uide-
licet lorū, qd imperiale circūdare solet collū, uerūetiā chla-
mydē purpureā, atq; tunicā coccineā, & oīa imp̄alia indu-
menta, seu etiā dignitatē imperialiū præsidentū equitū, cō-
ferentes ei etiā imperialia sceptrā, simulq; cuncta signa, atq;
banna, & diuersa ornāmēta imperialia, & oēm processionē
imperialis culminis, & gloriā potestatis nostræ. Viris etiam
diuersi ordinis reuerē. clericis sanctæ Ro. ec. seruientibus
illud culmen singularū potentiz, & p̄cellentiæ, habere san-
cimus, cuius amplissimus noster senatus uidet gloria ador-
nari. i. patritios, cōsules, effici. Necnō in cæteris dignitatib;
imp̄ialibus eos pmulgauimus decorari. Et sicut imperialis
extat decorata militiā, ita clerū san. Ro. ec. adornari decreui-
mus. Et quēadmodū imperialis potētia, diuersis officijs cu-
biculariorū nēpe, & hostiariorū, atq; oīm cōcubitorū adorna-
tur, ita & s. Ro. ec. decorari uolumus. Et ut amplissime
pontificale decus p̄fulgeat, decreuimus, ut & clerici sancti,
eiusdē. s. Ro. ec. mappulis & lintheaminibus, id est cādidi-
simo colore decoratos equos equitēt. & sicut noster senatus
calciāmētis utit cū udonibus, id est cādido lintheamine illu-
strent, & ita celestia, sicut terrestria ad laudē dei decorentur.

G ii

Hie schēckt
Keyser Cō-
stātīn⁹ alles
das er hat,
dē bapst Sil-
uestro, bis
uff die bruch

① sancte Iesu, ad hunc sententias uoluentem sermonibus
 imperitis, non respondebis de turbine? nō tonabis? nō in
 tantam blasphemiam ultritia fulmina iaculabere? tantum
 ne probum in tua familia sustines? Hoc audire, hoc uide
 re, hoc tandiu cōnientibus oculis praterire potes? Sed pa
 tiens es, & multæ misericordiæ. Vereor tamen, ne patientia
 hæc tua sit potius ira & condemnatio, qualis in illos fuit, de
 quibus dixisti, & dimisi eos secundū desiderium cordis eorū,
 ibunt in adinventionibus suis. Et alibi, Tradidi eos in repro
 bum sensum, ut faciant quæ non conueniunt, quia non pro
 bauerunt se habere notitiam mei. lube me quæso domine,
 ut exclamem aduersus eos, & forte conuertentur. O Ro
 mani pont. exemplum facinorū omnium, cæteris pontifici
 bus. O improbißimi scribe & pharisei, qui sedetis super ca
 thedram Moyßi, & opera Dathan & Abyron facitis, ita ne
 uestimenta apparatus, pompa equitatus, omnis denique uita
 Cæsaris, uicariū Christi decebit? Quæ cōmunicatio sacer
 dotis ad Cæsarem? Ista ne Siluester uestimēta sibi induit?
 Eo apparatu incessit? Ea celebritate ministrantiū domi ui
 xit, atq; regnauit? Sceleratissimi homines, non intelligunt
 Siluestro magis uestes Aaron, qui summus dei sacerdos fu
 erat, q̃ gentilis principis fuisse sumēdas. Sed hæc alias erūt
 exagitanda uehementius. In præsentiarum autem de barba
 rismo cū hoc sycophanta loquamur, cuius ex stultiloquio,
 impudentissimū eius patescit sua sponte mendaciū. Tra
 dimus inquit palatiū imperij nostri Lateranēse, quasi ma
 le hoc loco inter ornamenta donum palatij posuisset, iterū
 postea ubi de donis agitur replicauit. Deinde diadema,
 & quasi illi nō uideant, qui adsunt, interpretatur, uidelicet
 coronam. Verum hic nō addidit ex auro, sed posterius ea
 dem inculcans inquit, ex auro purissimo & gemmis pre
 ciosis. Ignorauit homo imperitus diadema e panno esse,
 aut forte e serico. Vnde sapiens illud regis dictum celebra
 ri solet, quem ferunt traditū sibi diadema, priusq; capiti in

pōneret, retentum. diu confyderasse, ac dixisse, O nobilem
magis q̄ felicem p̄anum, quem si quis penitus cognosceret
q̄ multus solitudinibus periculisq̄ & miserijs suis refertus,
ne humi quidem iacentē uellet tollere. Iste non putat illud
nisi ex auro esse, cui circulus aureus nunc cum gemmis ap
poni a regibus solet. Verum non erat rex Cōstantinus, nec
regem appellare, nec regio se ritu ornare fuisset ausus. Im
perator Ro. erat, non rex. Vbi rex est, ibi resp. non est. At
in rep. multi fuerunt etiā uno tempore Imperatores. Nā
Cicero frequenter ita scribit. M. Cicero Imperator illi uel il
li Imperatori salutem. Licet postea peculiari nomine Ro
manus princeps, ut summus omnium, Imperator appella
retur. Simulq̄ Phrygium necnon superhumeralē, uidelē
cet lorum, quod imperiale circundare solet collum. Quis
unq̄ Phrygiū latine dici audiuit? Tu mihi, dum barbare lo
queris, uideri uis Constantini aut Lactantiū esse sermonē?
Plautus in Menechmis Phrygionē p̄ concinnatore uestiū
posuit Plinius Phrygiones appellat uestes acu p̄ctas, qd̄
earū Phryges fuerunt inuētores. Phrygiū uero quid signifi
cet, hoc non exponis quod obscurū, exponis quod est cla
rius, superhumeralē ais esse lorum, nec quid sit lorū tenes.
Non enim cingulū ex corio factū, quod dicitur lorum, sen
tis circundari pro ornamento Caesaris collo. Hinc est q̄ ha
benas & uerbera uocamus lora. Q, si quando dicantur lo
ra aurea, non nisi de habenis, quæ aurato collo equi aut al
terius pecudis circundari assolent, intelligi potest, quæ te
res, ut mea fert opinio sefellit, & quū lorum circundare col
lo Caesaris atq̄ Siluestrius, de hoīe, de Imperatore, desum
mo pont. equū aut asinū, aut canē facis. Verū & chlamy
dem purpuream, atq̄ tunicam coccineā. Quia Matthæus
ait chlamydem coccineam, & Ioannes uestem purpuream,
utrūq̄ uoluit hic eodem loco coniungere. Q, si idem co
lor est, ut Euangelistæ significant, quid tu non fuisti cōten
tus alterum nominasse, ut illi contenti fuerunt? Nisi accipis

purpuram, ut hunc imperiū loquantur, genus panni so-
 rici colore albo. Est autem purpura piscis, cuius sangui-
 ne lana tingitur. Ideoque a tinctura datum est nomen panno
 cuius color pro rubro accipi potest, licet sit magis nigri-
 cans, & proximus colori sanguinis concreti, & quasi uio-
 laceus. Inde ab Homero atque Virgilio purpureus dicitur
 sanguis, & marmor porphyricum, cuius color est simili-
 mus amethysto. Græci enim purpuram porphyram uo-
 cant. Coccineum pro rubro accipi forte non ignoras, sed
 cur faciat coccineum quum nos dicamus coccum, & chla-
 mys, quod genus sit uestimenti, iurarem te plane nescire.
 Atque ut ne si longius persequendo singulas uestes, men-
 dacem proderet. uno semel uerbo complexus est, dicens
 omnia imperialia indumenta. Quid? Etiam ne illa, quibus
 in bello, quibus in uenatione, quibus in ludis, quibus in co-
 uiuijs amicti solent? Quid stultius quam dicere omnia Cæsaris in-
 dumenta conuenire pontifici? Sed Cælepipe addit. Seu etiam
 dignitatē imperialiū præsentium equitū. Seu inquit, distin-
 guere duo hæc inuicem uoluit, quasi multū inter se habeas
 similitudinis & de imperatorio habitu ad equestrem digni-
 tatem dilabitur nescio quid loquens. Mira quædā effari uult,
 sed deprehendi in mēdacio timet, eoque inflatis buccis & tur-
 gido gutture, dat sine mente sonū. Conferentes ei etiam im-
 perialia sceptrā. Quæ structura orationis? qui nitor? qui
 ordo? Quæ nā sunt sceptrā ista imperialia? unū est sceptrū,
 non plura. Si modo sceptrū gerebat Imperator. Nū & pon-
 tifex sceptrū manu gestabit? Cur nō ei dabimus & ensē,
 & galeam, & iaculum? Simulque cuncta signa, atque banna.
 Quid tu signa accipis? Signa sunt aut statue, unde fre-
 quenter legimus, signa ac tabulas, pro sculpturis & picturis
 Prisci enim nō in parietibus pingebāt, sed in tabulis, aut ue-
 xilla, unde illud. Signa pares aquilas. A priore significato, si
 gilla dicuntur parue statuæ atque sculpturæ. Num ergo sta-
 tuas, aut aquilas suas Siluestro dabat Constantinus? Quid

hoc absurdius? At banna quid sibi uelit nō inuenio. Deu-
te perdat improbissime mortalium, qui sermonem barba-
rum attribuis seculo erudito. Et diuersa ornamenta impe-
rialia. Quia dixit banna, satis putauit significatum esse, &
ideo cætera sub uerbum uniuersale cōclusit. Et q̄ frequen-
ter inculcat imperialia, quasi propria quædam sint ornamēta
Imperatoris magis, q̄ consulis, q̄ dictatoris, q̄ Cæsaris. &
oēm processionem imperialis culminis, & gloriā potestatis
nostræ. Projicit ampullas, & sexquipedalia uerba, Rex
regum Darius, cōsanguineusq; deorū, nunq; nisi plurali nu-
mero loqueris. Quæ est ista p̄cessio, imperialis cucumeris,
per herbam torti, & crescentis in uentrem? Triumphasse
existimas Cæsarem, quoties domo prodibat, ut nunc solet
papa, præcedentibus albis equis, quos stratos, ornatosq; fa-
mulī dextrant? quo, ut taceam alias ineptias, nihil est uanis-
us, nihilq; a pontifice Romano alienius. Quæ etiam ista
gloria est? Gloriam ne, ut hebrææ linguæ mos est, pom-
pam, & apparatus illum splendorem homo latinus appel-
lasset? Ut illud quoque, militiam pro milites, quod ab
Hebræis sumus mutuati, quorum libros Constantinus,
aut ipsius scribæ nunquam aspexerant, Verum quanta est
munificentia tua Imperator, qui nō satis habes ornasse sum-
mum pontificem, nisi ornes & omnē clerum? culmen sin-
gularis potentia & præcellentia ais, effici patritios, consu-
les. Quis audiuit Senatores, aliosue homines effici patri-
tios? consules efficiuntur, non patritij, ex domo uel patri-
tia, quæ eadem senatoria dicitur, siquidem Senatores pa-
tres conscripti sunt, uel ex equestri, uel ex plebea, Plusq;
est Senatorem q̄ patritium esse. Nam senator est unus e
delectis consiliarijs reipublicæ, patritius uero qui e domo
senatoria ortum ducit. Ita qui Senator, aut ex patribus
conscriptis, non protinus & patritius est. Ridiculeque
Romani mei hoc tempore faciunt, qui prætorem suum se-
natorem uocant, quū neq; senatus ex uno homine constare

possit, necesseq; sit senatorē habere collegas, & is, qui senator nunc dicitur, fungatur officio pratoris. At dignitas patritatus in multis libris inuenitur inquires. Audio. Sed in his qui de temporibus post Cōstantinum loquuntur, ergo post Cōstantinum priuilegium confectum est. Sed nūquid clerici fieri cōsules possunt? Coniugio sibi interdixere latini clerici, & cōsules fient? Habitoq; delectu militum, cum legionibus & auxilijs in prouintias, quas fuerint fortiti, se conferent? Ministri ne & serui cōsules fiant, aut militaria ornāmēta nec bini utsolebat sed centeni & milleni ministri qui Ro. ecclesię seruiēnt, dignitate afficientur imperatoria? Et ego stolidus mirabar q; papa effici diceretur. Ministri Imperatores erunt, clerici uero milites. Milites ne clerici fient, aut militaria ornāmēta gestabūt nisi imperialia ornāmēta uniuersis clericis impertis. Nā nescio quid dicas. Et qs non uidet hāc fabulā ab his excogitatā esse, qui sibi oēm uestiendi licentiā esse uoluerūt. Ut existimem, si quā inter dāmones qui aerē incolunt, ludorū genera exercētur, eos exprimēdo clericorū cultu, fastu, luxu, exerceri, & hoc scānici lusus genere maxime delectari. Vtrum magis insequar? sententiāz an uerborū stoliditatem? Sententiāz audistis. Verborū hęc est, ut dicat senatum uideri adornari, quasi non utiq; adornetur, & quidem adornari gloria, & quod sit, factum esse uelit, ut promulgauimus, pro promulgamus. Illo enim modo sonat iucundius oratio, & eandem rem per præsens & per præteritum enunciet. Velut decernimus, & decreuimus. Et omnia sint referta his uocibus. Decernimus, decoramus. imperialis, imperatoria, potentia, gloria. Et extat pro est posuerit, quū extare sit supereminere, uel superesse, & nempe pro scilicet, & concubitores p contubernales. Concubitores sunt qui concumbunt, & coeunt, nimirum scorta intelligenda sunt. Addit cum quibus dormiat, ne timeat opinor nocturna phantasmata. addit cubicularios, addit hostiarios. Non otiosum est, quare hęc ab

eo minūta referuntur, pupillā instituit, aut adolēcentem illū, non senē, cui omnia quibus necesse habet tenera ætas ipse uelut amantissimus pater præparat, ut Dauid Salomoni fecit. Atq; ut per omnes numeros fabula impleatur, dantur clericis equi, ne asinario illo Christi more super alios sedeant, & dantur non operti, siue instrati, operimentis coloris albi, sed decorati colore albo. At quibus operimētis? non stragulis, nō babilonicis, aut quo alio genere, sed mapulis, & lintheaminibus. Mappæ ad mensam pertinent, lintheamina ad lectulos, & quasi dubiū sit cuius sint hæc coloris, interpretantur id est candidissimō colore. Dignus Constantino sermo, digna Lactantio facundia, quum in cæteris, tum uero in illo, equos equitent. Et quū de uestitu Senatorum nihil dixerit, non de laticlaui, non de purpura, non de cæteris, de calciamentis sibi loquendum putauit. Nec lulas appellauit, sed udones, siue cum udonibus, quos ut solet homo ineptus exponit, id est cādido lintheamine, quasi udones lintheamen sint. Non occurrit in præsentia ubi reperim udones, nisi apud Martialem Valerium, cuius distichon, quod inscribitur udones cilicini, hoc est. Nō hos lana dedit, sed olētis barba mariti, Cyniphio poterit planta latere sinu. Ergo non linei utiq; nec candidi sunt udones, quibus hic bipes asellus nōn calceari pedes senatorum ait, sed Senatores illustrari, atq; per hoc, sicut cœlestia, ita terrestria ad laudem dei decorentur. Quæ tu cœlestia uocas? Quæ terrena? Quomodo cœlestia decorantur? Quæ autem deo laus ista sit, tu uideris. Ego, si qua fides mihi est, nihil puto, nec deo nec cæteris hominibus magis esse inuisum, q̃ tantam clericorū in rebus secularibus licentiam. Verum quid ego in singula impetum facio, dies mē deficiet, si uniuersa non dico amplificare, sed attingere uelim.

Præ omnibus autem licentiā tribuimus beato Siluestro & successoribus eius, ex nostro indictu, ut quem placatus proprio consilio clericare uoluerit, & in religioso numero

H

religiosorum clericorum connumerare, nullus ex omnibus presumat superbe agere. Quis est hic Melchisedech, qui patri archam Abraam benedicit? Constantinus ne uix christianus facultatem ei, a quo baptizatus est & quem beatum appellat, tribuit clericandi? Quasi prius nec fecisset hoc Saul uester, nec facere potuisset? Et qua comminatione uetuit, ne quis impedimento esset? Nullus ex omnibus presumat superbe agere. Qua etiam elegantia? Connumerare in numero religioso religiosorum, clericare clericorum & indutu & placatu. Atque iterum ad diadema reuertitur. Deceuius itaque & hoc, ut ipse, & successores eius diademate, uidelicet corona, quam ex capite nostro illi concesserimus, ex auro purissimo, & gemmis preciosis, uti debeant, pro honore beati Petri. Iterum interpretatur diadema. Cum barbaris enim & obliuiosis loquebatur, & adiicit, de auro purissimo, ne forte aliquid aeris, aut scoriae crederes admixtum. Et gemmas cum dixit addit preciosas, eodem timore, ne uiles forsitan suspicareris. Cur tamen non preciosissimas, quae admodum aurum purissimum? Plus namque interest inter gemmam & gemmam, quam inter aurum & aurum. Et cum dicere debuisset distinctum gemmis, dixit ex gemmis. Quis non uidet ex eo loco sumptum, quem princeps gentilis non legerat, posuisti in capite eius coronam de lapide precioso? Sic loquutus est Caesar uanitate quadam coronae suae iactantem, si modo Caesares coronabantur, in seipsum contumeliosus, qui ueretur, ne opinarentur homines, eum non gestare coronam ex auro purissimo, cum gemmis preciosis, nisi indicasset? Accipe causam, cur sic loquatur, pro honore beati Petri. quasi Christus non sit summus angularis lapis, in quo templum ecclesiae constructum est, sed Petrus, quod iterum postea facit. Quem si tantopere uenerari uolebat, cur non templum episcopali illi potius, quam Ioanni baptistae Romanae dicauit? Quid illa loquendi barbaries, nonne testatur non seculo Constantini, sed posteriori cantilenam hanc esse

confectam? Decreuimus q̄ uti debeant, pro eo quod est
decreuimus ut utantur. Sic nunc barbari homines uulgo
loquuntur, & scribunt, iussi q̄ deberes uenire, pro eo quod
est iussi ut uenires & decreuimus, & concessimus, quasi nō
tunc fiant illa, sed alio quodam tempore facta sint.

Ipse uero beatus papa super coronam clericatus, quam ge-
rit ad gloriam beatissimi Petri, ipsa ex auro non est passus
uti corona. O tuam singularem stultitiam Constantine;
modo dicebas coronam super caput papæ ad honorem fa-
cere beati Petri, nunc ais non facere, quia Siluester illā re-
cusat, & quū factum recusantis probes, tamen iubes eum
aurea uti corona. Et quod hic non debere se agere existi-
mat, id tu ipsius successores dicis agere debere. Transeo, q̄
rasuram coronam uocas, & papam pontificem Romanū,
qui nondum peculiariter sic appellari erat ceptus.

Phrygium uero candidissimo nitore splendidū, dñi re-
surrectionem designātes, eius sacratissimo uertici manibus
nostris imposuimus, & tenentes frenum equi, pro reueren-
tia beati Petri apostoli, dextratoris officium illi exhibui-
mus, statuentes eodem Phrygio omnes eius successores
singulariter uti, in processionibus ad imperij nostri imita-
tionem. Nonne uidetur hic author fabulæ, nō per im-
prudentiā, sed consulto & dedita opera prauaricari, &
undiquē anfas ad se reprehendendum præbere? In eodem
loco ait phrygio & dominicam resurrectionem representa-
ri, & imperij cæsarij esse imitationem, quæ duo inter se ma-
xime discrepant. Deum testor, non inuenio quibus uerbis
qua uerborum atrocitate confodiam hunc perditissimum
nebulonem. Ita omnia uerba plena insanix euomit. Con-
stantinum non tantum officio similem Moyse, qui summū
sacerdotem iussu dei ornauit, sed secreta mysteria facit ex-
ponentem, quod difficillimum est his, qui diu in sacris li-
teris sunt uersati. Cur non fecisti etiam Constantinum pon-
tificem maximum, ut multi Imperatores fuerunt, ut com-

H ij

modius ipsius ornamenta in alterum summū pont. transse-
rentur: Sed nescisti historias. Ago itaq; deo etiam hoc no-
mine gratias, q̃ istam nephandissimam mentem, nō nisi in
stultissimum hominem cadere permisit. Quod etiam poste-
riora declarant. Namq; Aaron sedenti in equo, Moysen in-
ducit, dextratoris exhibuisse officium, & non hoc per me-
diū Israel, sed per Chananēos atq; Aegyptios: id est per infi-
delem ciuitatem, ubi non tam imperium erat orbis terrarū
q̃ dæmonum, & dæmones colentium populorum.

Vnde ut pontificalis apex non uilescat, sed magis q̃ im-
perij terreni dignitas, gloria, & potentia decoretur, ecce tam
palatium nostrum, q̃q; Romanā urbem & omnes Italię si-
ue occidentalium regionum prouintias, loca, ciuitates, bea-
tissimo pōtifici & uniuersali papæ Siluestro tradimus, atq;
relinquimus, & ab eo, & successoribus eius per pragmati-
cum constitutum decreuimus disponendas, atq; iuri sanctę
Ro. ecclesię permanendas. De hoc in oratione Romano-
rum & Siluestri multa differuimus. Huius loci est ut dica-
mus neminem fuisse facturū, ut nationes uno cunctas uer-
bo donationis inuolueret, & qui minutissima quęq; supe-
rius est executus, lorum, calceos, lintheamina, equorū orna-
menta non referret nominatim prouincias, quarū singulę
nō singulos reges nunc aut principes regibus pares habēt.
Sed ignorauit uidelicet hic falsator, q̃ puincię sub Cōstan-
tīnō erāt, quę nō erāt. Nā certe cunctę sub eo nō erant. Alexā-
dro extincto uidemus singulas regiones in ducū partitione
numeratas. A Xenophōte terras, principesq; nominatos, q̃
uel ultro, uel armis sub imperio Cyri fuerūt. Ab Homero
Græcorū, Barbarorūq; regū, nomen, genus, patriā, mores,
uires, pulchritudinem, numerū nauium, & prope numerū
militum, cathalago comprehensum. Cuius exemplū quū
multi Græci, tum uero nostri latini, Ennius, Virgilius, Lu-
canus, Statius, alijq; nonnulli imitati sunt. A Iosue & Moy-
se in diuisione terre promissionis, uiculos quoq; uniuersos

fuisse descriptos. Et tu gratularis etiam provincias recense-
 re? Occidentales tantum provincias nominas. Qui sunt fi-
 nes occidentis? ubi incipiunt? ubi desiniunt? Num ita cer-
 ti constitutiq; sunt termini occidentis, & orientis, meridiemq;
 & septentrionis, ut sunt Asia, Africa, Europa? Necessaria
 uerba subtrahis, ingeris superuacua. Dicis provincias, loca,
 ciuitates. Nonne & provincia & urbes loca sunt? & quum
 dixeris provincias, subiungis ciuitates, quasi hec sub illis non
 intelligantur. Sed non est mirum, qui tantam orbis terrarum
 partem a se alienat, eundem urbium provinciarumq; nomi-
 na praterire, & quasi lethargo oppressum, quid loquatur
 ignorare. Italiae siue occidentalium regionum. Tandem aut
 hoc aut illud, quum tamen utrumq; intelligat, appellans pro-
 uincias regionum, quum sint potius regiones prouintiarum,
 & permanendam dicens pro permansura. Vnde congruum
 prospeximus, nostrum imperium, & regiam potestatem orien-
 talibus transferri regionibus, & in Byzantiae provinciae
 optimo loco, nomini nostro ciuitatem aedificari, & illic no-
 strum constitui imperium. Taceo quod dixit ciuitates aedificari
 cum urbes aedificentur non ciuitates, & Italiam provinciam,
 si tu es Constantinus, redde causam, cur illum potissimum lo-
 cum condendae urbis delegeris? Quod enim te alio trans-
 feras post Romam traditam, non tam congruum quam necessa-
 rium est. Nec te appelles Imperatorem, qui Romam amisit,
 sti, & de nomine Romano, quod discerpis pessime meritis es.
 Nec regem, quod nemo ante te fecit, nisi ideo te regem ap-
 pelles, quia Romanus esse desisti. Sed affers causam sane
 honestam. Quoniam ubi princeps sacerdotum & christia-
 nae religionis caput constitutum est, ab Imperatore celesti,
 iustum non est, ut illic Imperator terrenus habeat potestatem.
 O stultum David, stultum Salomonem, stultum Ezechiam,
 Iosiamq; & ceteros reges stultos, ac parum religiosos, qui
 in urbe Hierusalem cum summis sacerdotibus habitare su-
 stinuerunt, nec tota illis urbe cesserunt. Plus sapit Constans

H iij

tinus triduo, & illi tota uita sapere potuerunt; & Imperatorem coelestem appellas, quia terrenum accepit imperium: nisi deum intelligis, nam ambigue loqueris, a quo terrenum principatum sacerdotum, super urbe Romana, ceterisque locis, constitutum esse mentiris. Hæc uero omnia, quæ per hanc imperialem sacram scripturam, & per alia diuina decreta statulimus & firmauimus, usque in finem mundi, illibata & inconcussa permanere decreuimus. Modo te terrenum te uocaueras Constantine, nunc diuum, sacrumque uocas ad gentilitatem recidis, & plures gentilitatem. Deum te facis! & uerba tua sacra, & decreta immortalia, nam mundo imperas, ut tua iussa conseruet illibata & inconcussa. Non cogitas quis tu es. Modo e sordidissimo impietatis coeno lotus, & uix perlotus. Cur non addebas, iota unum, aut apex unus de priuilegio hoc non peribit, ut non magis pereat cælum & terra. Regnum Saul adeo electi ad filios non peruenit, regnum Dauid in nepote discerptum est, & postea extinctum. Et tu ad finem usque mundi regnum, quod tu summo deo tradis permanens, tua auctoritate decernis. Quis etiam te tam cito docuit mundum esse periturum? Nam poetis, qui hoc etiam testantur, non puto te hoc tempore fidem habere. Ergo hoc tu non dixisses, sed alius tibi affinxit. Cæterum qui tam magnifice superbeque loquutus est, timere incipit, sibique diffidere, eoque obtestationibus agit. Vnde coram deo uiuo, qui nos regnare præcepit, & coram terribili eius iudicio obtestamur, omnes nostros successores Imperatores, & cunctos optimates, satrapas etiam, amplissimumque senatum, & uniuersum populum in uniuerso orbe terrarum, nec non & in posterum, nullo eorum quoquomodo licere, hoc aut infringere, uel in quoquo conuelli.

Quam æqua, & religiosa adiuratio. Non secus, ac si lupus per innocentiam, & fidem obtestatur, ceteros lupos, atque pastores, ne oues quas sustulit, interque filios & amicos partitus est, aut illi adimere, aut hi repetere tentent;

Quid tantopere extimescis Constantine? Si opus tuum ex deo non est, dissoluetur. Sin ex deo, dissolui nō poterit. Sed uideo uoluisti imitari Apocalypsim, ubi dicitur. Contestor autem audienti omnia uerba prophetiæ libri huius, si quis apposuerit ad hæc, apponet deus super illum plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de uerbis libri prophetiæ huius, auferet deus partem eius de libro uitæ, & de ciuitate sancta. At tu nunquam legeras Apocalypsim, ergo non sunt hæc uerba tua.

Si quis autem, quod non credimus, in hoc temerator extiterit, æternis condemnationibus subiaceat condemnatus, & sanctos dei apostolos Petrum & Paulum sibi in præsentia & in futura uita sentiat contrarios. Atque in inferno inferiori scilicet concrematus, cum diabolo & omnibus deficiat impijs.

Hic terror, atq; hæc cōminatio non Cæsaris aut secularis principis solet esse, sed priscorū sacerdotum, ac flaminū, & nunc ecclesiasticorum. Itaq; non est Cōstantini oratio hæc, sed alicuius clericuli stolidi, nec quid dicat, aut quomodo dicat scientis, saginati, & crassi, ac inter crapulam, interque feruorem uini, has scientias, & hæc uerba ructantis. Quæ non in alium transeunt, sed in ipsum conuertuntur auctorem. Primum ait æternis condemnationibus subiaceat. Deinde, quasi plus addi queat, alia addere uult, & post æternitatem poenarum, adiungit poenas uitæ præsentis, & cum dei condemnatione nos terreat, adhuc quasi maius quiddam sit, terret nos odio Petri, Cui Paulum cur adiungat, aut cur solum, nescio. Iterum solito Lethargo ad poenas æternas redit. ueluti non hoc ante dixisset. Quod si minæ hæc execrationesq; Constantini forent, inuicem execraret, ut tyrannū & profligatorem reipub. meæ, & illi me Romano ingenio minarer ultorē. Nūc quis existimat execrationē auarissimi hominis, & ritu histriionū uerba simulatis, ac sub persona Constantini alios deterrentis, hoc est pprie

hypocritam esse, si græcam uocem exquirimus, sub aliena
 persona abscondere tuam. Huius uero imperialis decreti
 paginam proprijs manibus roborantes, super uenerandū
 corpus beati Petri posuimus. Carta ne, an membrana fuit
 pagina, in qua scripta sunt hæc? Tam & si paginam uoca-
 uimus alterā faciē, ut dicunt, folij, ueluti quinternio habet
 folia dena, paginas uicenas. O rē inauditā & incredibilē,
 cū essem adolescentulus, interrogasse me quendā memini,
 quis librū Iob scripsisset, cūq; ille respondisset, ipse Iob, tūc
 me subiunxisse, quo pacto igitur de sua ipsius morte face-
 ret mentionem? Qd' de multis alijs libris dici potest, quorū
 ratio huic loco non conuenit. Nam quomodo uere narra-
 re potest id, quo non dum esset administratū, & in tabulis
 contineri id quod post tabularū, ut sic dicam, sepulturā fa-
 ctū esse ipse fateatur. Hoc nihil aliud est, q̃ paginā priuile-
 giū ante fuisse mortuā & sepultā, q̃ natā. Nec tñ unq̃ a mor-
 te atq; sepultura reuersam, præsertim anteq̃ conscripta esset,
 roboratam. Nec id una tantum, sed utraq; Cæsaris manu, &
 quid istud est, roborare illam, chirographo ne Cæsaris, an
 annulo signatorio? Magnum nimirū robur, maiusq; mul-
 to, q̃ si tabulis æreis mandauisset. Sed non est opus scriptu-
 ra ærea, cum supra corpus beati Petri carta reponatur. Cur
 hic Paulum retices, qui simul iacet cum Petro, & magis cu-
 ritodire possent ambo, q̃ si afforet rātūmodo corpus unius?
 Videtis artes malitiarū nequissimi Sinonis. Quia donatio
 Constantini doceri non potest, ideo nō in tabulis æreis, sed
 charteis priuilegium esse, ideo latere illud cū corpore san-
 ctissimi apostoli dixit. Ne aut auderemus e uenerabili se-
 pulchro inquirere, aut si inquireremus, carie absumptū pu-
 taremus. Sed ubi tunc erat corpus beati Petri? Certe non
 dum in templo ubi nunc est, non in loco sane munito ac tu-
 to. Ergo non illic Cæsar paginam collocasset. An beatissi-
 mo Siluestro paginam non credebat, ut parum sancto, pa-
 rum cauto, parum diligenti? O Petre, o Siluester, o san-
 ctæ

et Romanæ ec. pontifices, quibus omnes domini commissæ sunt, Cur uobis commissam paginā nō custoditis? Cur a di-
neis illā rodī, aut cur situ tabescere passi estis? Opinor quia,
corpora quoq; uestra contabuerunt. Stulte igitur fecit Cō-
stantinus. En redacta in puluerem pagina, ius simul priuile-
gij in puluerem abiit. Atqui, ut uidemus, paginæ exem-
plar ostēditur. Quis ergo illam de sinu sanctissimi apostoli
temerarius accepit? Nimirum aliquis antiquorū scripto-
rum, debet asferri, nec posterior Constantini temporibus.
At is nullus asfertur, sed forte aliquis recens. Vnde hic ha-
buit? Quisquis enim de superiori ætate historiam texit,
aut spiritu sancto dictante loquitur, aut ueterum scriptorū,
& eorū quidem, qui de sua ætate scripserunt, sequitur au-
toritatem. Quare quicunq; ueteres non sequitur, is de illo-
rum numero erit, quibus ipsa uetustas præbet audaciā men-
tiendi. Q. si quo in loco ista res legitur, non aliter cum anti-
quitate consentit, q̃ illa glossatoris Accursij, de legatis Ro-
ad leges accipiendas dimissis, in Græciam, plura stulta nar-
ratio, cū Tito Liuo, alijsq; præstantissimis scriptoribus con-
uenit. Datū Romæ tertio Calen. Aprilis, Constantino Au-
gusto quarto consule, & Gallicano quarto consule. Diem
posuit penultima Martij, ut sentiremus hoc factū esse, sub
tempus sanctorū dierum, qui illo plerunq; tempore solent
esse. Et Constantino quartū consule, & Gallicano quartū
consule. Mirum si uterq; ter fuerat consul, & in quarto cō-
sulatu forent collegæ. Sed mirandum magis, Augustum le-
prosum elephantia, qui morbus inter ceteros, ut elephas
inter beluas, eminet, uelle etiam accipere consulatum, cum
rex Azarias simul ac lepra tactus est, in priuato se cōtinue-
rit, procuratione regni ad Ionathan filium relegata, ut fere
omnes leprosi fecerunt. Quo uno argumento totum pro-
sus priuilegiū confutatur, profligatur, eueritur, ac nequis
ambigat, ante leprosum esse debuisse, q̃ consulem, sciat &
ex medicina, paulatim hunc morbum succrescere, & ex ma-

titia antiquitatis, consulatum iniri Ianuario mense, magistratumque esse annuum. & hæc Martio proximo gesta referuntur. Vbi neque silebo, in epistolis scribi solere, datum, non autem in cæteris, nisi apud indoctos. Dicuntur enim epistolæ dari, uel illi, uel ad illum. Illi quidem, qui perfert, ut puta tabellario, ut reddat, & in manum porrigat homini cui mittitur. Priuilegium autem, ut aiunt, Constantini, quod reddi alicui non debebat, nec dari debuit dici, ut appareat eum, qui sic loquutus est, mentitum esse, nec scisse fingere, quod Constantinum dixisse ac fecisse uerisimile esset. Cuius stultitiæ atque uesaniæ affines se ac socios faciunt, quicunque hunc uera dixisse existimant, atque defendunt. Licet nihil tam habeant quo opinionem suam, non dico defendere, sed honeste excusare possint. An honesta erroris excusatio est, cum patefactam uideas ueritatem, nolle illi acquiescere, quia nonnulli magni homines aliter senserunt? Magni inque dignitate, non sapientia, nec uirtute. Vnde tamen scis, an illi, quos tu sequeris, si eadem audissent quæ tu, mansuri in sententiâ fuerint, an a sententiâ recessuri? & nihilominus indignissimum est, plus homini uelle tribuere quam ueritati, id est deo. Ita enim quidam, omnibus defecti rationibus solent respondere, cur tot summi pont. donationem hanc ueram esse crediderunt? Testificor uos, me uocatis quo nolo, & inuitum me male dicere summis pontifici cogitis, Quos magis in delictis suis operire uellem. Sed pergamus ingenue loqui, quandoquidem aliter agi nequit hæc causa. Vt fatear eis ita credidisse, & non malitia fecisse, quid mirum si ista crediderunt, ubi tantum lucri blanditur, cum plurima, ubi nullum lucrum ostenditur, per insignem imperitiâ credant? Nonne apud Aram cœli, in tam eximio templo, & in loco maxime Augusto, ceruimus pictam fabulam Sibyllæ & Octauiani, ut ferunt, ex autoritate Innocentij tertij, hæc scribentis? Qui etiâ de ruina templi pacis, sub natale Saluatoris, hoc est in partu uirginis, scriptum reliquit. Quæ ad evertendam magis fidem.

quia falsa, & ad stabiliehdam, quia miranda sunt, pertinent. Mentiri ne ob speciē ueritatis, pietatis, audet uicarius ueritatis, & se scientē hoc piaculo obstringere? An nō mentit? Immo uero a sanctissimis uiris se, cū hoc facit, dissentire nō uidet: Tacebo alios. Hiero. Varronis testimonio uti, decē Sibyllas fuisse, quod opus Varro ante Augustum cōdidit. Idē de tēplo pacis ita scribit. Vespasianus & Titus Romæ tēplo pacis edificato, uasa tēpli, & uniuersa donaria, in delubro illius cōsecrarūt, quæ Græca & Ro. narrat historia. Et hic unus indoctus plus uult libello suo, etiā barbare scripto credi, & fidelissimis ueterū prudentissimorū hoīm historijs. Quia Hieronymū attigi, nō patiar hāc contumeliā ipsius tacite præteriri. Romæ ex autoritate papæ ostendit codex Bibliæ tanq̃ reliquiæ sanctorū, luminaribus semper accensis, quod dicūt scriptum chirographo Hieronymi. Quæres argumentum? Quia multum, ut inquit Virgilius, est picta uestis & auri. Resq̃ magis Hieronymi manu indicat scriptum non esse. Illud ego diligentius inspectum, cōperi scriptum esse iussu regis, ut opinor, Roberti, chirographo hominis imperiti. Huic simile est, quanq̃ decem milia huiusmodi Romæ sunt, quod inter religiosa demonstratur in tabella effigies Petri & Pauli, quam Siluester Constantino, ab eisdem apostolis in somnis admonito, in confirmationē uisionis exhibuit. Non hoc dico, quia negem effigies illas esse apostolorum, utinamq̃ tam uera esset epistola, nomine Lentuli missa de effigie Christi, quæ nō minus improbe ementita est, & priuilegium, quod confutauimus. Sed quia tabella illa a Siluestro non fuerit exhibita Constantino. In quo non sustineo admirationem animi mei continere. Disputabo enim aliquid de fabula Siluestri. Quia & omnis in hoc quæstio uersatur, & mihi cum sermo sit cum pontificibus Ro. de pontifice Romano, potissimum loqui decebit, ut ex uno exēplo, facile aliorū cōiectura capiāt. Et ex multis ineptijs quæ ibi narrantur, unā tantū de dracone attingā,

ut doceam Constantinū non fuisse leprosum. Etenim ge-
sta Siluestri ab Eusebio quodā græco homine, ut interpres
testatur, cōposita sunt, quæ natio ad mendacia semper pm-
ptissima est. Vt Iuuenalis Satyrica censura ait, Quicquid
Græcia mēdax audet in historia. Vnde draco ille uenerat?
Romæ dracones nō gignuntur. Vnde etiam illi uenenū?
In africa tantum pestiferi dracones, ob ardorem regionis,
esse dicuntur. Vnde præterea tantum uenenū? ut tam spa-
ciosam ciuitatem peste corrūperet, præsertim cū in tam alto
specu demersus esset, ad quem cētum quinquaginta gradi-
bus descenderetur? serpentes, excepto forsan Basilisco, nō
afflatu, sed morsu uirus inspirant, atq; interimunt. Nec Ca-
to Cæsarem fugiens, cum tanta hominū manu, per medias
Africæ arenas dum iter faceret, ac dormiret, ullum sociorū
ac comitum suorū, serpentis afflatu uidit extinctum. Neq;
illi populi ob id aerem sentiunt pestilentem. & si quid fabu-
lis credimus, & Chimera, & Hydra, & Cerberus, sine noxa
uulgo conspecti sunt, ac tacti. Adhuc quin eum Romani
potius occidissent. Nō poterant inquis. At multo grandio-
rem serpentem in Africa, ad ripam Bragadæ Regulus oc-
cidit. Hunc uero uel obstructo ore specus facile erat interi-
mere. An nolebant? Ita opinor pro deo colebant, ut Baby-
lonij fecerūt. Cur ergo, ut olim Daniel dicitur occidisse, nō
& Siluester hunc potius occidisset? Quin canabaceo filo
alligasset, & domum illam in æternū perdidisset? Ideo cō-
mentator fabulæ noluit draconem interimi, ne plane Dani-
elis narratio referri uideretur, quod si Hieronymus uir do-
ctissimus ac fidelissimus interpres, Apollinarisq; & Orige-
nes, atq; Eusebius, & nōnulli alij narrationem Beli fictā esse
affirmant, si eam Iudæi in ueteris instrumenti archetypo
non agnoscunt, id est, si doctissimi quicq; latinorum, plariq;
Græcorū, singuli Hebræorū, illam ut fabulā damnant ego
non hanc, adumbratam ex illa, damnabo, quæ nullius scri-
ptoris autoritate fulcitur, & quæ magistrā multo superat.

stultitia? Nam quis beluæ domum subterraneam ædificauerat? Quis illic eā collocauerat, & ne prodiret atq; auolare? (Volant enim dracones, ut quidam aiunt, & si alij negant) imperauerat? Quis genus illud cibi excogitauerat? Quis foeminas, easq; uirgines, ac sanctimoniales descendere præceperat, nec nisi calēdis? An tenebat draco quis esset dies calendar? & tam parco, raroq; erat cibo contentus? Nec uirgines tam altum specum, tam immanem, & esurientem beluam exhorrebant? Credo blandiebatur eis draco, ut foeminis, ut uirginibus, ut cibaria afferētibus. Credo etiā cum illis fabulabatur. Quid ni, honor dicto, etiam coibat? Nam & Alexāder, & Scipio ex draconis serpentisue cum matre cōcubitu geniti dicuntur. Quid de negato postea uictu? Non potius aut prodijisset, aut fuisset extinctus? O miram hominum dementiā, qui his anilibus deliramentis fidem habent. Iam uero q̄d diu hoc factitatū est? Quando fuit coeptum? Ante aduentum saluatoris? An postea? nihil horum scitur. Pudeat nos, pudeat harum neniartū, & leuitatis plusq; inimicæ. Erubescat Christianus homo, qui ueritatis se ac lucis filium nominat, proloqui, quæ non modo uera non sunt, sed nec uerisimilia. At enim inquiunt, hanc demones potestatem in gentibus obtinebant, ut eas dñs seruientes illuderent. Silete impudentissimi homines, ne dicam sceleratissimos, qui fabulis uestris tale semper uelamentū ob tenditis. Non desyderat synceritas christiana patrociniū falsitatis. Satis per se superq; sua ipsius luce ac ueritate defenditur, sine istis cōmentis ac præstigijs fabellis, in deum in Christū, in sp̄itū sanctū cōtumeliosissimis. Siccine deus arbitrio dæmonum tradiderat genus humanū, ut tam manifestis, tam imperiosis miraculis seduceretur? ut propemodum posset iniustitia accusari, qui oues lupis cōmisisset, & homines magnam errorū suorū haberent excusationem. Quod si tantum olim licebat dæmonibus, & nunc apud infideles uel magis liceret, quod minime uidemus. Nec ullæ

abeis huiusmodi fabulæ proferuntur. Tacebo de alijs populis, dicā de Ro. apud quos paucissima miracula feruntur, eaq; uetusta atq; incerta. Vale. Max. ait, Hiatū illū terræ in medio foro, cū se in eū Curtius armatū adactō equo immisisset, iterū conſiſſe, inq; priſtinā formā cōtinuo reuertisse. Itē Iunonē monetā cū a quodā milite Ro. captis Veijs p iocū interrogata eſſet, an Romā migrare uellet, reſpōdiſſe uelle. Quorū neutrū Titus Li. ſentit, & prior autor & grauior. Nā & hiatū pmanſiſſe uult, nec tam fuiſſe ſubitum q̄ uetustum, Et ante conditā urbē, appellatūq; Curtium lacū, q̄ in eo delituisset Curtius Metius Sabinus, Romanorū fugiēs impreſſionē. Et Iunonē annuiſſe, non reſpondiſſe. Adiectū fabulæ poſtea, uocē reddiſſe. Atq; de nutu quoq; palam eſt illos eſſe mentitos, uel qd' motū ſimulachri, auellebant aut illud, interpretati ſunt, ſua ſponte eſſe factum, uel qua laſciua hoſtilem, & uictā, & lapideā deam interrogabant, eadem laſciua annuiſſe ſinxerūt. Tā&ſi Liuius inquit nō annuiſſe, ſed milites q̄ annuiſſet exclamaſſe. Quæ tñ boni ſcriptores nō defendūt facta, ſed dicta excuſant. Nam prout idem Liuius ait, datur uenia antiquitati, ut miſcendo humana diuinis, primordia urbiū auguſtiora faciat. & alibi, Sed i rebus tā antiquis, ſi qua ſimilia ueritati ſunt, pro ueris accipiantur. Satis habeā, hęc ad oſtentionē ſcēne gaudētis miraculis aptiora, q̄ ad fidem, neq; affirmare, neq; reſellere eſt operepretiū. Terentius Varro his duobus & prior, & doctior, & ut ſentio, grauior autor, ait triplicē huiſtoriā de lacu Curtio a totidē autoribus prodiſſe. Vnā a Proculo, quod is lacus ita ſit appellatus a Curtio, qui ſe in eū deiecit. Alterā a Piſone, qd' a Metio Sabino, Tertiā a Cornelio, cuius rei ſocium addit Luſtatiū, qd' a Curtio cōſule, cui collega fuit M. Genutius. Neque uero diſſimulauerim Valeriū nō plane poſſe reprehendi, quod ita loquatur, cum paulo poſt grauior & ſeuere ſubiſciat. Nec me præterit, de motu & uoce deorum immortaliū, humanis oculis auribuſq; percepto,

¶ In ancipiti opinione æstimatio uersetur. Sed quia non noua dicuntur, sed tradita repetuntur, fidem autores uendicent, De uoce deorum dixit, propter lunonem monetam, & propter simulachrum Fortune, quod bis locutus fingitur his uerbis. Rite me matronæ uidistis, rite dedicastis. At uero nostri fabulatores passim inducunt Idola loquentia, quod ipsi gentiles & Idolorum cultores non dicunt, & syncerius negant, quæ Christiani affirmant. Apud istos paucissima miracula, non fide autorum, sed ueluti sacra quadam ac religiosa uetustatis commendatione nituntur. Apud istos recentiora quædam narratur, quæ illorum homines temporum nescierunt. Neque ego admirationi sanctorum derogo, nec ipsorum diuina opera abnuo, quæ scientiam tantum fidei, quantum est granum sinapis, montes etiam posse transferre. Immo defendo illa & tueor, sed misceri cum fabulis non sinit. Nec persuaderi possum hos scriptores alios fuisse quæ aut infideles, qui hoc agerent in derisum Christianorum. si hæc signum, per dolosos homines in manus imperitorum delata acciperentur pro ueris, aut fideles, habentes emulationem dei, sed non secundum scientiam, quæ non modo de gestis sanctorum, uerum etiam dei genitricis, atque adeo Christi improba quædam & pleudeuangelia scribere non reformidarunt, & sumus pontifex hos libros appellat apocryphos, Quasi nihil uitæ sit, quod eorum ignoratur author, Quasi credibilia sint quæ narrant, Quasi sancta & ad confirmationem religionis pertinentia, ut iam non minus culpæ sit penes hunc quæ mala probat, quæ penes illum qui mala excogitauit. Nummos reprobos discernimus, sepamus abijcimus, doctrinam reprobam non discernemus, sed retinebimus: sed etiam bona miscebimus: sed pro bona defendemus. Ego uero ingenuam feram sententiam. Gesta Siluestri nego esse apocrypha, quia ut dixi, Eusebius quidam fertur autor, sed falsa atque indigna quæ legantur existimo, cum in alijs, tum uero in illo quod narratur de dracone, de thauro, de lepra, propter quæ refutanda tanta repeti. Neque enim si Naaman leprosus fuit, continuo & Constantinus leprosum fuisse

dicemus. De illo multi autores meminerunt, de hoc principe orbis terrarum nemo, ne suorum quidem civium scripsit, nisi nescio quis alienigena, cui non aliter est habenda fides, quam alteri cuidam, de uespis intra nares Vespesiani nidificantibus, & de rana partura Nerone emissâ, unde Lateranum uocitatum locum dicunt, quod ibi rana lateat in sepulchro. Quod nec uespæ ipsæ, nec rana, si loqui possent, dixissent, nisi ad deos capitolinos hoc referunt, quasi illi loqui consuessent, & hoc fieri iussissent. Sed quid mirer hæc non intelligere pontifices, cum nomen ignorent suum? Cephas enim dicunt uocari Petrum, quia caput apostolorum esset, tamquam hoc uocabulum sit grecum ἀπό τῆς κεφαλῆς, & non hebraicum, sed potius syriacum, quod Græci κεφύς scribunt, quod apud eos interpretatur Petrus, non caput. Est enim Petrus & petra grecum uocabulum, stultique per ethymologiam latinam exponitur petra, quasi si pede trita. Et metropolitanum ab archiepiscopo distinguunt uoluntque illum a mensura ciuitatis dictum, cum græce dicatur non metropolis, sed μητρόπολις, id est mater ciuitatis siue urbis, & patriarcham quasi patrem patrum, & papam ab interiectione papæ dictum, & fidem orthodoxam quasi recta gloria, & Simonem media correpta, cum legendum sit media longa, ut Platonem, & Catonem, ita legendum Simonem. Et multa similia, quæ transeo, ne culpa aliquorum omnes summos pontifices uidear insectari. Hæc dicta sint, ut nemo miretur, si donationem Constantini commentitiam fuisse, papæ multi non potueruntprehendere, tametsi ab aliquo eorum ortam esse hanc fallaciam reor. At dicis, cur Imperatores, quorum detrimento res ista cedebat, donationem Constantini non negant, sed fatentur, affirmant, conseruant? Ingens argumentum, mirifica defensio. Nam de quo tu loqueris Imperatore? si de græco, qui uerus fuit Imperator, negabo confessionem. sin de latino, libenter etiam confitebor. Etenim quis nescit Imperatorem latinum gratis factum esse a summo pont. Vt opinor Stephano, qui græcum Imperatorem,

peratorem, q̄ auxiliū nōn ferret Italīæ, priuauit, latīnūq̄
fecit, ita ut plura Imperator a papa, q̄ papa ab Imperatore
acciperet. Sane Troīanas opes quibuldā pactionibus solū
Achilles & Patroclus inter se partiti sunt. Quod etiam mi-
hi uidentur indicare Ludouici uerba, cum ait, Ego Ludoui-
cus Imperator Ro. Augustus statuo, & cōcedo, per hoc pa-
ctum confirmationis nostræ, tibi beato Petro principi apo-
stolorum, & per te uicario tuo, dñō Paschali summo ponti-
& successoribus eius in perpetuum, sicut a prædecessoribus
nostris usq̄ nūc in uestra potestate & diuisione tenuistis,
Romanam ciuitatem, cum ducatu suo, & suburbanis, atq̄
uiculis omnibus, & territoriis eius, mōtāntis, atq̄ maritimis
littoribus, & portubus, seu cunctis ciuitatibus, castellis, op-
pidis, ac uillis, in Thuscīe partibus. & cetera. Tu ne Ludoui-
ce cum Paschale pacisceris? Si tua, id est imperij Ro. sunt
istā, cur alteri concedis? Si ipsius, & ab ipso possidentur, qd
attinet te illa confirmare? Quantulū etiam ex imperio Ro.
tū erit, si caput ipsum imperij amisisti? A Roma dicitur
Romanus Imperator. Quid cætera quæ possides, tua ne an
Paschalis sunt? Credo tua dices. Nihil ergo ualet donatio
Constantini, si ab eo pontifici donata nō possides. Si ualet,
quo iure tibi Paschalis cætera remittit, retentis tantū sibi quæ
possidet? Id sibi uult tanta, aut tua in illum, aut illius in te de
imperio Ro. largitio? Merito igitur pactum appellas, quæ
si quandam collusionem. Sed quid faciā inquires? Repe-
tam armis quæ papa occupat? At ipse iam factus est me po-
tentior. Repetam iure? At ius meum tantum est, quantum
ille esse uoluerit. Non enim hæreditario nomine ad impe-
rium ueni, sed pacto, ut si Imperator esse uolo, hæc & hæc
inuicem papæ promittam. Dicam nihil donasse ex imperio
Constantinum? At isto modo causam agerem graci Imp.
& me omni fraudare imperij dignitate. Hac enim ratione
papa se dicit facere Imperatorē me, quasi quendā uicariū
& nisi promittam, non facturum, & nisi paream, me abdicā

K

iturum. Dūmodo mihi det, omnia fatebor, omnia paciscar.
Mihi tamen crede, si Romam ego aut Thuscā possiderem;
tantum abest, ut facerē, quā facio, ut etiam frustra mihi Pas-
schalis donationis, sicut reor falsæ, caneret cantilenam. Nūc
concedo, quā nec teneo, nec habiturum me esse spero. De
iure papæ inquirere non ad me pertinet, sed ad Constanti-
nopolitanum Augustum. Iam apud me excusatus es Lu-
douice, & quisquis alius Ludouici similis. Quid de aliorū
Imperatorū cum summis pontificibus pactione suspican-
dum est, cum sciamus quid Sigismundus fecerit, princeps
alioqui optimus & fortissimus, sed iam affecta etate minus
fortis? Quem per Italiā paucis stipatoribus septū in diem
uiuere uidimus, Romæ etiam fame periturum, nisi eū, sed
non gratis (extorsit enim donationem) Eugenius pauiſſet.
Is cum Romam uenisset, ut pro Imperatore Romanorum
coronaretur, non aliter a papa coronari potuit, q̃ ut Cōstan-
tini donationem ratam haberet, eademq; omnia de integro
donaret. Quid magis contrarium, q̃ pro Imperatore coro-
nari, qui Romæ ipsi renūciaſſet? & coronari ab illo, quem
& cōfiteatur, & quantū in se est, dñm Ro. imperij faciat?
ac ratā habere donationem, quā uera si sit, nihil Imperatori
de imperio reliqui fiat? Quod, ut arbitror, nec pueri feciſ-
ſent. Quo minus mirum, si papa sibi arrogat Cæsaris coro-
nationem, quæ populi Ro. esse deberet. Si tu papa, & potes
græcum Imperatorem priuare Italiā, prouincijsq; occiden-
tis, & latinum Imp. facis, cur pactionibus uteris? Cur bo-
nā Cæsaris partiris? Cur in te imperium transfers? Quare
ſciat quisquis est Imperator Ro. me iudice, se non esse nec
Augustum, nec Cæsarem, nec Imperatorem, nisi Romæ im-
perium teneat, & nisi operam det, ut urbem Romam recu-
peret, plane esse periurum. Nam Cæsares illi priores, quorū
fuit primus Constantinus, nō adigebantur iusiurandū in-
terponere, quo nunc Cæsares obstringuntur, sed quantū hu-
mana ope preſtari poteſt, nihil imminuturos esse de ampli-

iudine imperij Ro. eamq̃ sedulo adaucturos. Non ea re ta-
men uocati Augusti, q̃ imperium augere deberēt, ut aliqui
sentiūt, latinæ linguæ imperiti. Est enim Augustus quasi sa-
cer, ab auium gustu dictus, quæ in auspicijs adhiberi sole-
bant, græcorumq̃ testante lingua, apud quos Augustus
Basiliscus dicitur. Vnde Sebastia uocata. Melius summus pona-
ab augēdo Augustus diceretur, nisi q̃ dum temporalia au-
get, spiritualia minuit. Itaq̃ uideas, ut quisq̃ pessimus est
summorum pontificū, ita maxime defendendæ huic dona-
tioni incūbere. Qualis Bonifacius octauus, qui Celestinū
tubis parieti insertis decepit. Hic & de donatiōe Cōstantini
scribit, & regem Franciæ priuauit, regnūq̃ ipsum, quasi do-
nationem Constantini exequi uellet, ecclesiæ Ro. fuisse &
esse subiectū iudicauit. Qd̃ statim successores eius Benedi-
ctus & Clemēs, ut improbū iniustūq̃ reuocarunt. Verū qd̃
sibi uult ista uestra pontifices Ro. sollicitudo, q̃ a singulis
Imperatoribus donationē Constantini exigitis cōfirmari,
nisi quod iuri diffiditis uestro? Sed laterē lauatis, ut dicis.
Nam neq̃ illa unq̃ fuit, & qd̃ nō est, confirmari nō potest,
& quicquid donant Cæsares, decepti exemplo Constanti-
ni faciunt, & donare imperium nequeūt. Age uero demus
Constantinū donasse, Siluestrūq̃ aliquando possedisse, sed
postea uel ipsum, uel aliquem ipsorū a possessione deiectū,
loquor nunc de his, quæ papa nō possidet, postea loquar de
his quæ possidet. Quid possum uobis magis dare, q̃ ut ea
quæ nec fuerunt, nec esse potuerunt, fuisse concedam? Ta-
men dico uos, nec iure diuino, nec iure humano, ad recupe-
rationem agere posse. In lege ueteri hebræus supra sextum
annū hebræo seruire uetabatur, & quinquagesimo quoq̃
anno omnia redibant ad pristinum dominū. Tempore gra-
tiæ Christianus a uiscario Christi, redēptoris nostræ seruitu-
tis, premetur seruitio eterno. Quid dicam, reuocabitur ad
seruitutem, postquam liber factus est, diuq̃ potius liber-
tate? Sileo q̃ saeuus, q̃ uehemens, q̃ barbarus dominatus

frequēter est sacerdotum. Quod si ante ignorabatur, nuper est cognitum, ex monstro illo, atq; portento, Ioanne Vitelesco Cardinale & patriarcha, qui gladiū Petri quo auriculā Malcho abscidit, in Christianorum sanguine lassauit, quo gladio & ipse periit. An uero populis Israel a domo Dauid & Salomonis, quos propheta a deo missi unxerant, tamē propter grauiora onera desciscere licuit, factūq; eorū deus probauit, nobis ob tantam tyrannidem desciscere non licet: ab his præsertim qui nec sunt reges, nec esse possunt, & qui de pastoribus ouium, id est animarū facti sunt fures ac latrones. Et ut ad ius humanū ueniam, quis ignorat nullū ius esse bellorum: aut si quod est, tandiū ualere, q̄diū possideas, quæ bello parasti. Nam quā possessionem perdis, & ius perdidisti. Ideoq; captiuos, si fugerint, nemo ad iudicē repetere solet, etiam nec prædas, si eas priores domini receperint. Apes & quædā alia uolucrū genera, si e priuato meo longius euolauerint, & in alieno desederint, repeti nō queunt. Tu homines non modo liberum animal, sed dñm ceterorum, si se in libertatem manu & armis asserant, non manu & armis repetes, sed iure, quasi tu homo sis, illi pecudes. Neque est qd' dicas, Romani iuste bella nationibus intulerūt, iusteq; libertate illas exuerunt. Noli me ad istā uocare questionem, ne quid in Romanos meos cogar dicere. Quam nullum crimen tam graue esse potuit, ut æternam mereretur populi seruitutem. Cum eo, q; sæpe culpa principis, magniue alicuius in re. ciuis bella gesserunt, & uicti immerita seruitutis poena affecti sunt. Quorū exemplis plena sunt omnia. Neq; uero lege naturę comparatum est, ut populus sibi populum subigat. Præcipere alijs eosq; exhortari possumus, imperare illis ac uim asserre non possumus. Nisi relicta humanitate, uelimus ferociiores beluas imitari, quę sanguinariū in infirmiores imperiū exercēt, ut leo in quadrupedes, aquila in uolucres, delphinus in pisces. Verūtamen hæc beluæ nō in suum genus sibi ius uēdicant, sed inferius,

Quod quanto magis faciendum nobis est, & homo homi-
ni religioni habendus: quum, ut M. Fabius inquit, nulla su-
pra terras adeo rabiosa belua, cui non imago sua sancta sit.
Itaq; quatuor fere causæ sunt, ob quas bella inferuntur. Aut
ob ulciscendam iniuriam, defendendosq; amicos. Aut timo-
re accipiendæ postea calamitatis, si vires alior; augeri sinā-
tur. Aut spe prædæ. Aut gloriæ cupiditate. Quarum prima
non nihil honesta, secunda partim, duæ posteriores nequaquā
honestæ sunt. Et Romanis quidem illata fuere frequenter
bella, sed postq; se defenderant, & illis & alijs ipsi intulerūt,
nec ulla gens est quæ ditioni eor; cesserit, nisi bello uicta, &
domita. quā recte, aut qua causa, ipsi uiderint. Eos ego no-
lim nec damnare, tanq; iniuste pugnaverint, nec absoluerē
tanq; iuste. Tantum dicam, eadem ratione Romanos cæte-
ris bella intulisse, qua reliqui populi regesq;. Atq; ipsis, qui
bello lacerati uictiq; sunt, licuisse deficere a Romanis, ut ab
alijs dominis defecerunt. Ne forte, quod nemo diceret, im-
peria omnia ad uetustissimos illos, qui primi domini fuere;
id est, qui primi præripuere aliena, referantur. & tamen me-
lius in uictis bello nationibus populo Ro. quā Cæsaribus
remp. opprimentibus ius est. Quocirca si fas erat gentibus
a Constantino, & quod plus est, a pop. Ro. desciscere, pro-
fecto & ab eo ius erit, cuicunq; cesserit ille ius suū. Atq; ut
audacius agam, si Romanis licebat, Constantinū aut exige-
re ut Tarquinium, aut occidere ut Iulium Cæsarem, multo
magis eum, uel Romanis uel prouincijs licebit occidere, q
in locum Constantini utcūq; successit. Hoc & si uerum, ta-
men ultra causam meā est, & idcirco me reprimere uolo,
nec aliud ex his colligere, quæ dixi, nisi ineptum esse, ubi
armorum uis est, ibi ius quemq; afferre uerbor;. Quia qd
armis acquiritur, idem rursus armis amittitur. Eo quidem
magis, quod aliæ nouæ gētes, ut de Gothis accepimus, quæ
nunq; sub imperio Ro. fuerunt, fugatis ueteribus incolis,
Italiam & multas prouincias occuparunt, quas in seruitutē

sem reuocari, in qua nunq̃ fuerunt, quæ tandē æquitas est:
præsertim uictrices, & forte a uictis. Quo tempore, si quæ
urbes ac nationes, ut factum fuisse scimus, ab Imperatore
desertæ, ad Barbarorū aduentum necesse habuerunt, delige
re sibi regem, sub cuius auspicijs uictoriā reportarunt, nun
quid hunc postea a principatu deponerent? Aut eius filios
tum cōmendatione patris, tum propria uirtute fauorabiles
iuberent esse priuatos, ut iterū sub Romano principe essent
maxime cum eorum opera assidue indigerent, & nullū ali
unde auxiliū sperarent? Hoc si Cæsar ipse, aut Constan
tinus, ad uitam reuersus, aut etiam Senatus populusq̃ Ro.
ad cōmune iudiciū, quale in Græcia Amphitrionū fuit, uo
caret, prima statim actione repelleretur, q̃ a se olim custode
desertos, q̃ tandiu sub alio principe degentes, q̃ nunq̃ alio
rigenē regi subditos, q̃ deniq̃ homines libertati natos, & in
libertatem robore animi corporisq̃ assertos, ad famulatum
seruitiumq̃ reposceret. Ut appareat, si Cæsar, si po. Ro. a re
petendo exclusus est, multo uehemētius papam esse exclu
sum. Et si licet alijs nationibus, quæ sub Roma fuerunt, aut
regem sibi creare, aut temp. tenere, multo magis id licere
populo Ro. præcipue aduersus nouam papæ tyrannidem:
Exclusi a defendenda donatione aduersarij, quod nec unq̃
fuit, & si qua fuisset, iam temporū conditione intercidisset,
confugiunt ad alterū genus defensionis, & uelut relicta ur
be, in arcem se recipiunt, quam statim deficientibus ciba
rijs dedere cogentur. Præscripsit, inquiunt, Romana ec
clesia in his quæ possidet. Cur ergo, quæ maior pars est, ea
reposit in quibus non præscripsit, & in quibus ali j præ
scripserunt? Nisi id non licet alijs in hunc, quod huic licet
in alios. Præscripsit Romana ecclesia. Cur ergo ab Impera
toribus toties curat sibi ius confirmandum? Cur dona
tionem confirmationemq̃ Cæsarum iactat, si hoc unum
satis est? Iniuriam ei facis, si de altero quoq̃ iure non si
leas. Cur igitur de altero non files? Nempe quia hoc sibi

non sufficit. Præscripsit Romana ecclesia, & quomodo potest præscripsisse, ubi de nullo titulo, sed de malæ fidei possessione constat. Aut si malæ fidei possessionem neges, profecto stultæ fidei negare non posses. An in tanta re, tamq̃ aperta excusata debet esse & facti & iuris ignorantia? Facit quidem, q̃ Romam provincialq̃ non dedit Constantinus, quod ignorare idiotæ hominis est, non summi pontificis. Iuris autem, quod illa nec donari potuere, nec accipi, quod nescire uix Christiani est. Ita ne stulta credulitas dabit tibi ius in his, quæ si prudentior fores, tua nunquam fuissent. Quid? Nonne nunc saltem, postquam te per ignorantiam atq̃ stultitiam possedisse docui, ius istud, si quod erat, amittes? & quod inscitia male contulerat tibi, nonne id rursum cognitio bene adimet? Mancipiumq̃ ab iniusto ad iustum dominum reuertetur, fortassis etiam cum usufructu: q̃ si adhuc possidere pergis, iam inscitia in malitiam, fraudemq̃ conuersa est, planeq̃ effectus es malæ fidei possessor. Præscripsit Romana ecclesia. O imperiti, o diuini iuris ignari! Nullus quantumuis annorum numerus uerum abolere tunc potest. An uero captus ego a Barbaris, creditusque perijsse, post centum annos quibus captiuus fui, postliminio reuersus, paternæ hereditatis repetitor excludar? Quid hac re inhumanius? Atque ut aliquod asseram exemplum, num Iepthe dux Israel reposcentibus filiis Ammon, terram a finibus Arnon, usq̃ in Iabue, atq̃ in Iordanem, respondit præscripsit Israeliam per trecentos annos? An quod nunquam illorum, sed Amorreorum fuisset terra, quam reposcerent, ostendit: & hoc argumentum esse, ad Ammonitas illam non pertinere, quod nunquam intra tot annorum circulum repoposcissent? Præscripsit Romana ecclesia. Tace nepharia lingua. Præscriptionē, quæ sit de rebus mutis atque irrationabilibus, ad hominem transfers, cuius quo diuturnior in seruitute possessio, eo est detestabilior. Aues ac fere in se præscribi nolunt, sed quantolibet tempore pos-

seſſa, cum libuerit, & oblata fuerit occasio, abeunt, homini
ab homine poſſeſſo non licet abire? Accipe, unde magis
fraus doluſq; quam ignorantia Romanorū pont. appareat,
utentiū iudice bello, non iure. Cui ſimile quiddam primorū
pontifices, in occupanda urbe, cæteriſq; oppidis, credo fe-
ciſſe. Parum ante me natum, teſtor eorū memoriā, qui in-
terfuerunt, per inauditum genus fraudis Roma papale ac-
cepit imperiū, ſeu tyrannidem potius, cum diu libera fuiſ-
ſet. Is fuit Bonifacius nonus, octauo in fraude & nomine
par, ſi modo Bonifacij dicendi ſunt, qui peſſime faciunt, &
cū Romani deprehenſo dolo apud ſe indignarētur, Boni-
facius papa, in morem Tarquinij, ſumma quæq; papauera
uirga decuſſit. Quod cum poſtea, qui ei ſucceſſit, Innocen-
tius imitari uellet, urbe fugatus eſt. De alijs pontificibus
nolo dicere, qui Romam ui ſemper oppreſſam armiſq; te-
nuerunt, licet quoties potuit rebellauit, ut ſexto abhinc an-
no, cum pacem ab Eugenio obtinere non poſſet, nec pax
eſſet hoſtibus, qui eam obſidebant, & ipſa papam intra edes
obſedit, non permiſſura illum abire, priuſq; aut pacem cum
hoſtibus faceret, aut adminiſtrationē ciuitatis relegaret ad
ciues. At ille maluit urbē deſerere, diſſimulato habitu, uno
fugæ comite, q̃ ciuib; gratificari, iuſta & æqua petētib;.
Quibus ſi des electionem, quis ignorat libertatē magis q̃
ſeruitiū electuros? Idem ſuſpicari libet de cæteris urbibus
quæ a ſummo pont. in ſeruitute retinentur, per quem a ſer-
uitute liberari debuiffent. Longum eſſet recensere, quot ur-
bes ex hoſtibus captas, populus Rom. liberas fecit, adeo ut
T. Flammintus omnem Græciā, quæ ſub Antiocho fuiſ-
ſet, liberam eſſe, & ſuis uti legibus iuberet. At papa, ut ui-
dere licet, inſidiatur ſedulo libertati populorum. Ideoq; ui-
ciſſim illi quoq; oblata facultate (ad Bononiā modo reſpi-
ce) rebellant. Qui ſiquando ſponte, quod euenire poteſt, ali-
quo aliunde periculo urgente, in papale imperium conſen-
ſerunt, non ita accipiendum eſt, conſenſiſſe, ut ſeruos ſe fa-
cerent,

cereat. Vt nūq̃ subtrahere a iugo colla possent. Vt postea
nati non & ipsi arbitriū sui habeant. Nam hoc iniquissimū
foret. Spōte ad te summe pont. ut nos gubernes uenimus,
sponte nūc rursus abs te, ne gubernes diutius, recedimus,
si qua tibi a nobis debentur, ponatur calculus datorū & ac
ceptorum. At tu gubernare inuitos uis, quasi pupilli sumus
qui te ipsum forsitan sapientius gubernare possemus. Ad
de huc iniurias, quę aut abs te, aut a tuis magistratibus huic
ciuitati frequentissime inferuntur. Deum testamur, iniuria
cogit nos rebellare, ut olim Israel a Roboam fecit. Et quę
tanta fuit illa iniuria, quanta portio nostrę calamitatis, gra
uiora soluere tributa? Quid enim si remp. nostram exhau
rias? Exhaustisti. Si templa spolies? Spoliasti. Si uirginibus
matribusq̃ familię stuprū inferas? Intulisti. Si urbem san
guine ciuili perfundas? Perfudisti. Hęc nobis sustinenda
sunt? An potius, cū tu pater nobis esse desieris, nos quoq̃
filios esse obliuiscemur? Pro patre, summe pont. aut si hoc
te magis iuuat, pro domino hic te populus aduocauit, non
pro hoste atq̃ carnifice. Patrem agere aut dominū non uis,
sed hostem & carnificem. Nos scruitiem tuam, impietarēq̃
& si iure offensę poteramus, tamen quia Christiani sumus,
nō imitabimur. Nec in tuum caput ultorē stringemus gla
dium, sed te abdicato, atq̃ summoto, alterū patrem domi
nūm ue adoptabimus. Filij a malis parētibus e quibus ge
niti sunt, fugere licet, nobis a te, non uero patre, sed adopti
uo, & pessime nos tractante, non licebit? Tu uero, quę sa
cerdotij operis sunt, cura, & noli tibi ponere sedem ad aqui
lonem, & illinc tonando fulgurantia fulmina in hunc popu
lum ceterosq̃ uibrare. Sed quid plura opus est in re aper
tissima dicere? Ego non modo Constantinum non donas
se tanta, non modo non potuisse Romanum pontificem in
eisdem præscribere, sed etiam si utruq̃ esset, tamen utrūq̃
tus sceleribus possessorū extinctum esse contendo, cum ui
deamus totius Italię, multarumq̃ prouinciarum cladem,
L

ac vastitatem ex hoc uno fonte fluxisse. Si fons amarus est,
& riuus. Si radix immunda, & rami. Si delibatio sancta non
est, nec massa. Ita e diuerso, si riuus amarus, fons obstruen-
dus est. si rami immundi, e radice uitium uenit. si massa san-
cta non est, delibatio quoque abominanda est. An possumus
principatum potentiae papalis pro iure proferre, quem tan-
torum scelerum, tantorumque omnis generis malorum cerni-
mus esse causam? Quamobrem dico, & exclamo (neque enim
timebo homines, deo fretus) neminem mea aetate in summo
pontificatu fuisse, aut fidelem dispensatorem, aut prudentem,
qui tantum abest, ut dederit familiae dei cibum, & escam pa-
nis. Papa & ipse bella pacatis populis infert, & inter ciuita-
tes principesque discordias serit. Papa & alienas sinit opes, &
suas exsorbet, ut Achilles in Agamemnone *δημοβόρος βο-
ειλήν*. Papa non modo remp. quod non Verres, non Catilina,
non quispiam peculator auderet, sed etiam rem ecclesiasticam,
& spiritum sanctum quaestui habet, quod Simon ille magus
detestatur. Et cum horum admonetur, & a quibusdam bo-
nis uiris reprehenditur, non negat, sed palam fatetur, atque
gloriat, licere enim quauis ratione patrimonium ecclesie,
a Constantino donatum, ab occupantibus extorquere. Quali
eo recuperato, religio Christiana futura sit beata, & non ma-
gis omnibus flagitijs, luxurijs, libidinibusque oppressa, si
modo opprimi magis potest, & ullus est sceleri ulterius lo-
cus. Ut igitur recuperet cetera membra donationis, male ere-
ptas a bonis uiris pecunias peius effundit, militumque eque-
stres pedestresque copias, quibus omnia infestantur, alit, Cum
Christus in tot milibus pauperum, fame ac nuditate moria-
tur. Nec intelligit, o indignum facinus, cum ipse secularibus
auferre, quae ipsorum sunt, laborat, illos uicissim, siue pessimo
exemplo induci, siue necessitate cogi, licet non est uera ne-
cessitas, ad auferenda quae sunt ecclesiasticorum. Nulla itaque
usquam religio, nulla sanctitas, nullus dei timor, & quod
referens quoque horresco, omnium scelerum impij homi-

nes a papa sumunt exultationem. In illo enim comitibus
que eius est omnis facinoris exemplum, ut cum Esaia, &
Paulo, in papam & papæ proximos dicere possumus, No
men dei per uos blasphematur inter gentes. Qui alios do
cetis, uolipsum non docetis. Qui prædicatis non furandum,
latrocinamini. Qui abominamini idola, sacrilegium facitis.
Qui in lege & in pontificatu gloriamini, per præuarcatio
nem legis deum uerum pontificem inhonoratis. Quod si po
pulus Ro. ob nimias opes, ueram illam Romanitatem per
didit, si Salomon ob eandem causam in idololatriam, amore
feminarum lapsus est, nonne idem putamus fieri in summo
pont. ac reliquis clericis? Et postea putamus deum fuisse
permisurum, ut materiam peccandi Syluester acciperet. Non
patiar hanc iniuriam fieri sanctissimo uiro. Non feram hanc
contumeliam fieri pontifici optimo, ut dicatur imperia, re
gna, prouincias accepisse, quibus renunciare etiam solent
qui clerici fieri uolunt. Pauca possedit Syluester, pauca cæ
terisq; summi pont. quorum aspectus apud hostes quoq; erat
sacrosanctus, ueluti illius Leonis, qui trucem barbari regis animum
terrui, ac fregit, quem Romanæ uires nec frangere nec terrere
potuerant. Recentes uero summi pont. id est diuitijs, ac de
licijs affluentes, id uidentur laborare, ut quantum prisca fuere
sapientes & sancti, tantum ipsi & impij sint, & stulti, & illorum
egregias laudes omnibus probris uincant. Hæc quis Chri
stiani nominis queat æquo animo ferre? Verum ego in hac
prima nostra oratione nolo exhortari principes, ac populos
ut papam effrenato cursu uolitantem, inhibeant, eumq; intra suos
fines consistere compellant, sed tantum admoneant, qui for
sitam edoctus ueritatem, sua sponte, ab aliena domo in
suam, & ab insanis fluctibus, sæuisq; tempestatibus in por
tum se recipiet. Sin recuset, tunc ad alteram orationem mul
to trunculentiore accingemur. Utinam, utinam aliquando
uideam, nec enim mihi quicquam est longius, quam hoc uidere,
& præsertim meo consilio effectum, ut papa tantum uicarius

L. ii

**Christi sit, & non etiam Cæsaris. Nec amplius horrēda uox
audiatur, partes contra ecclesiam, ecclesia contra Perusinos
pugnat, contra Bononienses. Non contra Christianos pu
gnat ecclesia, sed papa. Illa pugnat contra spiritualia nequi
tiae in cœlestibus. Tūc papa & dicetur, & erit pater sanctus,
pater omniū, pater ecclesię, nec bella inter Christianos exci
tabit, sed ab alijs excitata, censura apostolica, & papali ma
iestate sedabit.**

Dixi.

NICOLAI DE CVSA CARDINALIS

Tit. sancti Petri ad Vincula, sententia de donatione

Constantini, quam scripsit ad Concilium Ba-

siliense, de concordantia catholica,

lib. III. Capite. II.

Num praterire nequeo, quoniā pene omniū
sententia indubitata est, Constantinum Impe-
ratorem, occidentis imperium Ro pont. Syl-
uestro, ac eius in ævum successoribus perpe-
tuo dono tradidisse, & ideo etiam si ratio de
unitate principantis scilicet aduersari bono & recto ordini
duo capita fore non concluderet, pateret tamen in occiden-
te Imperatorem nullum, nisi a papa depēdenter imperium
cognosceret, iuste esse posse. Hanc radicem quoadpotui in-
uestigavi, præsupponens hoc etiam indubitatum esse, Con-
stantinum talem donationem facere potuisse, quæ tamen
questio nec soluta est hætenus, nec solvetur uerisimiliter
unq̃. sed in ueritate supra modum admiror, si res ita est, eo-
q̃ in autenticis libris, & in historijs approbatis non inueni-
tur. Relegi omnia quæ potui gesta imp̃talia, ac Romanorū
pont. historias, sancti Hieronymi, qui ad cuncta colligendū
diligentissimus fuit, Augustini, Ambrosij, ac aliorum opū
scūla peritissimorum, reuolui gesta sacrorum conciliorum
quæ post Nicenum fuere, & nullam inuenio concordanti-
am ad ea quæ de illa donatione leguntur. Sanctus Damas-
sus papa ad instantiam beati Hieronymi, actus & gesta præ-
decessorum dicitur annotasse, in cuius opere de Syluestro
papa non ea inueniuntur quæ uulgo dicuntur. Legitur in
certis historijs Constantinū a Syluestro baptizātū, E ipsū
Imperatorem tres illas, sancti Ioannis, sanctorum Petri &
Pauli ecclesias mirifice ornasse, ac annuos multos redditus
e diuersis massis terrarum in diuersis prouincijs & insulis
pro cōtinuando ornatu lampadarum balsami & nardipis

L iij

stici, ac cæterorum donasse. De quibus omnibus particularem mentionem in pontificum libro reperies. Sed de donatione temporalis domini, aut imperij occidentis, nihil ibi penitus continetur. Verum q̃ postq̃ Astulfus rex Longobardorum exarchatum Rauennatem occupauit cum alijs multis locis, & Stephanus secundus natione Romanus ex patre Constantino, multis legatis ad Astulfum missis rogaret imperiali ditioni loca restitui, & facere non uellet Astulfus, Stephanus Pippinũ adiens, eum cum duobus filijs in reges unxit. Fuit etiã cũ eodem Stephano orator missus Imperatoris, & a Pippino impetrarunt, ut Astulfum induceret, q̃ imperio loca restitueret. Misit Pippinus, nec profecit. Vnde cum non posset sic ab Astulfo restitutionem impetrare, promisit Stephano se ui ablatum ab eo, & sancto Petro daturũ. Hoc audito reuertitur imperialis missus. Pippinus quę promiserat expleuit. Forma uero huius donationis, in gestis præfati Stephani, cũ nominatione particulari omnium bonorũ cõtinetur. Zacharias papa monarchiam regni Franciæ in Pippinum transtulit, Ludouico rege deposito, de quo legitur. xv. q. vi. alius. & in glo. uenerabilẽ. Ex illo puto Pippinũ sedi apostolicę fauisse. Post hoc Desyderius rex iterum illas ciuitates, aut earũ aliquas, tẽpore Adriani ui cepit. Adrianus papa multis missis ad eum legatis, repetijt ius sancti Petri, impetrare nõ potuit. tunc Carolus magnus inuocatus per Adrianum, recuperauit, & iterum donauit sancto Petro solenni donatione, quę in gestis eiusdem Adriani papæ continetur. Ex istis constat Cõstantinum imperium per exarchatum Rauennatem, urbẽ Romanam, & occidentem minime papę dedisse. Vnde continue legitur. Imperatores usq̃ ad tẽpora præfata sicut prius, pleno iure Romanam, Rauennam, & Marchiam cum alijs locis possedisse, & probat textus. xcvi. distin. bene quidam. ubi dicit de Patritio præfecto nomine Adoacris regis. & lxxii. distin. Agatho. xcvi. dist. cum ad uerum, cum familiis: &

Romanos pōtīfices legimus Imperatores fateri dominos;
 Scribit enim Agatho papa ad Imperatorem Constantīnū,
 qui sextam Synodum congregauit, & multis annis secutus
 est primum, quomodo urbs Roma sit ipsius Imperatoris
 seruilis urbs. Et Bonifacius papa ad Honorium, qui dicit,
 q̄ ecclesiæ Romanæ ipse habet regere sacerdotium, sed Im-
 perator humanas res. Et in fine dicit Romam esse urbem
 suæ mansuetudinis. hic textus habetur. xci. dist. ecclesiæ. &
 ut breuiter dicam, nullibi contrarium legi quā usq̄ ad illa
 præfata Pippini tempora Imperator remāserit in possessio-
 ne locorum præactorū. Nec unq̄ legi aliquem Romano-
 rum pontificum usq̄ ad tempora Stephani secundi, in illis
 locis nomine sancti Petri aliquid iuris præsumpsisse habe-
 re. Hæc credo uera esse, nō obstante famigera opinione de
 contrario, quæ in palea habetur Constantinus. xcyi. distin.
 quoniā absq̄ dubio, si nō fuisset illud dictamē apocryphū,
 Gratianus in ueteribus codicibus, & canonum collectioni-
 bus inuenisset. & quia nō inuenit, nō posuit. Vnde quæ po-
 stea addidit, pro palea ita illam confictam scripturā posuit,
 sicut multa alia inueniūtur ex apocryphis libris nostris in-
 scripta. Ego etiam ad longum hanc scripturam in quodam
 libro inueni, quæ multo plus continet, q̄ ea quæ in decre-
 to ponitur loco præallegato, & diligenter eam examinans
 reperi ex ipsamet scriptura, argumenta manifesta confictio-
 nis & falsitatis, quæ pro nunc longum & inutile foret his
 inferere. Etiam est aduertendum, q̄ tex. Cōstantinus. xcvl.
 distin. est ex legenda sancti Syluestri extractus, & fundat il-
 le qui imposuit decreto, auctoritatem ipsius textus in appro-
 batione Gelasij in Synodo. Rogo uideat. xv. distin. sancta
 Romana illa approbatio, & inueniet pauci roboris, quia di-
 cit autorem ignorari, & tamen per catholicos legi, & ea pro-
 pter legi posse, qualis sit approbatio, quisq̄ considerare po-
 test. Multæ enim sunt historiæ sancti Syluestri. Vnā, in quo
 hoc non inuenitur, quā sanctus Damasus ponit. Alia cuius

autor ignoratur, quam textus nō dicit ueram, sed legi posse,
neq; dicit in illa hoc cōtineri. Etiam antiqua decreta non ha-
bent textum, nisi usq; ad .§. Item decreta Romanorum pon-
tificum inclusiue. & sic non inuenitur in illis libris iste .§.
de historia Syluestri. Quinta etiā uniuersalis Synodus, quę
de approbatus doctorum omnium, & scripturarum appro-
batarum libris mentionem facit, ac etiā ipsa Synodus Mar-
tini papę, quę fuit contra asserentes unam uoluntatem in
Christo, scilicet contra Petrum & Sergium, renouans ap-
probatas scripturas, ut egomet uidi, nullam de istis histo-
rijs faciunt mentionem, nec quisq; approbatus, aut nomina-
tus inter ueridicos, quem unquam uidi. Ego legi in Vin-
centio historiarum. xxiiij. libro in fine, secundum sanctum
Hieronymum, Constantinum uxorem Faustam, & filium
Crispum crudeliter occidisse, & in extremo uitę ab Euse-
bio Nichomedię episcopo baptizatum, in Arrianam hære-
sim declinasse. A quo tempore, inquit Hieronymus, eccle-
siarum rapinę, & totius orbis discordia secuta est usq; in
pręsens tempus. Ista libro de actibus Syluestri, quem Vin-
centius dicit a quodā, cuius nomen ignorat, e gręco trans-
latum, ut eodem libro cap. ix. habetur, manifeste contradi-
cunt. Quis non crederet potius Hieronymo approbato, q̃
ignoti auctoris scripturis, quę apocryphę dicuntur quan-
do autor ignoratur? Textus etiam qui ascribitur Melchia-
di papę, qui habetur. xij. q. i. futurā, qui uidetur huic dicto
aliquantulum ob stare, non est Melchiadis papę secundum
glossam quandam, & etiam rei ueritatem, quia Melchia-
des pręcessit Syluestrū, ut patet in cathalogo Romanorū
pontificum. Et si Constantinus fuit baptizatus a Syluestro
secundum cōmune dictum, tunc patet titulum illius textus
falsum, quia loquitur de baptismo Constantini. Et etiam si
Melchiadis foret ille textus, adhuc nō haberetur argumen-
tum ex eo contra pręmissa, quia nō dicit aliud q̃ Constā-
tinum sedem Romanā imperialem reliquisse, & Petro, &
successoribus.

successoribus concessisse, hoc est, q̄ ubi fuit sedes imperialis, q̄ ibi sit modo papalis, quod non negatur. Et uerum est Constantinum imperatorem tempore Melchiadis papæ fuisse, & tunc Christianum, ut per Augustinū in multis locis hoc habetur, & maxime in epistola ad Glorium, & Elusū; & quibus hoc gratum est, quæ incipit, Dixit quidem apostolus, & hoc concordat cum Hieronymo. Vidi etiam decretum Leonis papæ in Synodo Romana cum subscriptione episcoporum, & clericorum, & ciuū Romanorū, ubi Leo papa Othoni primo restituit omnia loca per Pipinū, & Carolum, & Robertum reges sancto Petro data. & nominantur in eodem decreto omnia loca, & nullam facit de donatione Constantini mentionē. Sunt meo iudicio illa de Constantino apocrypha.

ANTONINVS ARCHIEPISCOPVS

Florentinus primæ partis historialis

tit. 8. c. 2. §. 8. sic inquit.

Et tunc dubium est de donatione facta ecclesiæ a Constantino, de qua habetur in decretis distin. 96. Constantinus. Sed illud cap. non habetur in antiquis decretis. Quid ergo & quantum donauerit, non est bene certum, uidetur tamen saltem illud quod Ludouicus rex Francorū; & Imperator promittit sub iureiurando Paschali Papæ & successoribus eius, de quo habetur distin. 63. Ego Ludouicus. Et Otto Theutonicorum primus Imperator confirmat. Ioannes papa distinctione eadē, Tibi. Sed & questio adhuc agitur inter Canonistas & Legistas, utrū illa tenuerit donatio. Quod Canonistæ omnino firmant, & Theologi

magis confirmant. Et quia non fuit simplex donatio, sed potius restitutio ecclesiae facta iuris sui, cum omnia sint de Christi dominio, cuius papa est uicarius in terris, caetera uero dimisit dominis temporalibus.

RAPHAEL VOLATERRANVS

in uita Constantini Magni sic scribit.

De dono Constantini, aut concessione apud nullos extat autores, praeterquam in libro decretorum, idque in antiquis uoluminibus minime contineri autor est Antoninus praeful Florentinus in Chronicis.

FINIS.

VR

